UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
FAKULTA VEREJNEJ SPRÁVY

Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu

Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára

KOŠICE 2018

VEREJNÁ SPRÁVA AKO POSKYTOVATEĽ VEREJNÝCH SLUŽIEB SOCIÁLNEHO ŠTÁTU

Zborník bol vydaný v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č. 1/0757/17 „Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu – využitie zahraničných skúseností pre reformy v Slovenskej republike“

Zostavovateľ: Ing. Eva Výrostová, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. Mgr. Dušan Šlosár, PhD., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, UPJŠ

doc. Ing. Anna Čepelová, PhD., Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ

© 2018 Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku tohto diela zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Umiestnenie: http://unibook.upjs.sk
Dostupné od: september 2018

ISBN 978-80-8152-624-4 (publikácia na CD-ROM)
ISBN 978-80-8152-625-1 (e-publikácia)

VEREJNÁ SPRÁVA AKO POSKYTOVATEĽ VEREJNÝCH SLUŽIEB SOCIÁLNEHO ŠTÁTU

Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára „*Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu - využitie zahraničných skúseností pre reformy v Slovenskej republike*“ konaného v priestoroch Fakulty verejnej správy UPJŠ, Popradská 66 v Košiciach 24.11.2017.

Vedecký výbor:

prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, DrSc., Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc., Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave

prof. Ing. Viktória Bobáková, CSc., Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach

doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, PhD., Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku

doc. Ing. PhDr. Stanislav Konečný, PhD., MPA, Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach - predseda

doc. JUDr. Mgr. Dušan Šlosár, PhD., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, UPJŠ v Košiciach

doc. Ing. Viera Papcunová, PhD., Ústav ekonomiky a manažmentu, Fakulta prírodných vied, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

M.A. Gábor Szüdi, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave & Centre for Social Innovation Viedeň

Ing. Eva Výrostová, PhD., Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach

Ing. Jaroslava Szüdi, PhD., Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Bratislava

Organizačný výbor:

Ing. Eva Výrostová, PhD. – predsedníčka

PhDr. Jana Džuňová

OBSAH

Predhovor **5**

Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu - základné východiská projektu **6**

Stanislav Konečný

Quo vadis municipality? Vymedzenie pôsobnosti územnej samosprávy z pohľadu sociálnych služieb **17**

Emília Janigová

Kompetencie obce v kontexte starostlivosti o sociálne znevýhodnených občanov **25**

Ján Machyniak a Zuzana Draková

Mestá z pohľadu sociológie kriminality vo verejnej správe **36**

Peter Ondrejkovič

Making inclusive education work – example of the Slovak Republic **45**

Gábor Szüdi

Výdavky na vzdelávanie ako determinant rozvoja spoločnosti a ekonomiky **56**

Viktória Bobáková a Jana Džuňová

Reformné kroky vysokého školstva **69**

Lucia Rožová

Zoznam prednesených príspevkov na medzinárodnom vedeckom seminári **84**

Zoznam účastníkov medzinárodného vedeckého seminára **85**

PREDHOVOR

Verejné služby sú stále viac sa rozrastajúcim segmentom verejného sektoru. Jeho rast môžeme identifikovať najmä horizontálne – od služieb spojených s všeobecnou bezpečnosťou a ďalšími formami zabezpečenia fungovania štátu, cez služby technickej infraštruktúry, poštovné a telekomunikačné služby, dopravu a informačné služby až po stále viac akcentované služby zdravotníctva, kultúry a vzdelávania až po sociálne služby. Zároveň sa celá štruktúra verejných služieb rozrastá aj vertikálne, najmä do hĺbky: v každej z oblastí sa rozširuje škála poskytovaných služieb.

V súvislosti s tým narastá aj význam optimalizácie štruktúry poskytovateľov, čo je obsahom takých reformných procesov, akými sú deetaizácia, decentralizácia, dekoncentrácia, privatizácia či iné podoby transformácie tejto štruktúry. Výsledkom môže byť v rôznych podmienkach rôzna štruktúra poskytovateľov rôznych verejných služieb sociálneho štátu, medzi ktorými si naďalej udržiava významnú pozíciu štát a jeho orgány či organizácie.

V súvislosti s tým zase narastá význam modelu usporiadania verejnej správy ako hlavného štátneho poskytovateľa celého radu týchto služieb: v dôsledku týchto procesov vznikajú v rôznych krajinách rôzne a niekedy navzájom aj ťažko porovnateľné systémy poskytovateľov verejných služieb aj v rámci štátnych či z poverenia štátu pôsobiacich orgánov a organizácií. Faktom však ostáva rozdielna výsledná efektívnosť systémov poskytovania verejných služieb orgánmi verejnej správy.

Slovenská republika prechádza viac-menej nepretržite už skoro 30 rokov rôznymi aj keď nie vždy vzájomne koordinovanými procesmi, týkajúcimi sa rôznych oblastí verejných služieb a krížovo aj rôznych systémov a subsystémov verejnej správy. Systémovejší a ucelený pohľad na aktuálny výsledok týchto procesov však zatiaľ chýba, potreba takéhoto pohľadu je však zrejmá. Aj keď komplexné zmapovanie výsledkov a najmä dopadov nedostatočnej synchronizácie reformných procesov na Slovensku v uplynulých desaťročiach by zrejme vyžadovalo nasadenie veľmi rozsiahlych výskumných kapacít, môže aj parciálny ale pritom prierezový a krížový pohľad na priesečník reforiem verejnej správy a reforiem v oblasti školstva, sociálnych služieb a ďalších, priniesť nové poznanie do tejto oblasti.

Medzinárodný vedecký seminár, výstupom z ktorého je predkladaný zborník, mal za účel čo najširšie otvoriť súvislosti témy: preto sú v ňom zastúpené aj príspevky, týkajúce sa nielen najfrekventovanejších verejných služieb, akými sú sociálne služby či služby vzdelávaniam, ale napríklad aj bezpečnostných služieb a pod. Rovnako prierezovo do diskurzu vstúpili tak pohľady ekonomické, ako aj organizačné, právne atď. Bez nároku na komplexnoxť pohľadu – ktorý by mal byť výsledkom riešenia úlohy VEGA – sú tak vyznačené rôzne systémové súvislosti, ktoré by riešenie úlohy malo rešpektovať.

doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD., MPA,
zodpovedný riešiteľ úlohy VEGA č. 1/0757/17

VEREJNÁ SPRÁVA AKO POSKYTOVATEĽ VEREJNÝCH SLUŽIEB SOCIÁLNEHO ŠTÁTU - ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ PROJEKTU

doc. PhDr. Ing. Stanislav KONEČNÝ, PhD., MPA.

ABSTRAKT

Príspevok predstavuje východiská, na základe ktorých bol koncipovaný projekt VEGA č. 1/0757/17. Tieto východiská sú prezentované jednak v rovine súčasného stavu poznania problematiky, jednak v rovine vytýčenia jeho cieľa, zameranie a metodologických východísk projektu, ako aj z hľadiska etapizácie a čiastkových cieľov projektu, jeho riešiteľských kapacít a plánovaných výstupov z jeho riešenia.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

verejné služby, verejná správa

ÚVOD

Narastajúci rozsah verejných služieb sa stal príčinou krízy sociálneho štátu a zároveň dôvodom reforiem, hľadajúcich možnosti ich viaczdrojového financovania, optimálnej štruktúry jej poskytovateľov atď. To v mnohých krajinách a aj u nás vyústilo do celého radu významných transformačných procesov (deetatizácie, privatizácie, decentralizácie atď.) Tieto procesy mali doposiaľ v našich podmienkach prevažne náhodný a teoreticky nedostatočne zdôvodnený charakter. Okrem iného sa pri ich príprave len veľmi nesystémovo využívali skúseností z obdobných procesov v zahraničí.

Toto boli základné myšlienky, ktoré nás viedli k príprave výskumného projektu, s ktorým sme sa uchádzali o grant Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Projekt si kládol za cieľ uskutočniť analýzu usporiadania vybraných kritických oblastí verejných služieb (školstva, sociálnych služieb, prípadne – v závislosti od kapacity – i zdravotníctva alebo aj ďalších verejných služieb) vo vybraných členských štátoch EÚ najmä z hľadiska hmotnoprávnych predpisov a verejných financií, vytvárajúcich právny a

ekonomický základ efektívneho systému poskytovania verejných služieb, s poskytnutím využiteľných poznatkov decíznej sfére SR, vrátane eliminácie možných rizík.

Projekt bol spracovaný jeho vedúcim ešte v roku 2016 a v apríli minulého roku predložený 13. komisii VEGA pre ekonomické a právne vedy, kde bol po príslušnom posúdení prijatý pod registračným číslom 1/0757/17 s priaznivým hodnotením ako „veľmi dobre spracovaný, osobitne v časti súčasného stavu problematiky, čo dalo solídny základ pre parciálne vedecké ciele projektu i použité metódy. Prínos možno očakávať v poznaní, v čom je SR v parametroch verejnej správy porovnateľná s inými krajinami. Okrem toho je pozitívom projektu komparácia verejných služieb a ich previazanosť na analýzu verejnej správy. Kladom je tiež interdisciplinárne riešenia danej problematiky“.

Už samotný proces schvaľovania priniesol do realizácie projektu počiatočný sklz, nakoľko jeho výsledok bol k dispozícii až v priebehu marca 2017: Zásadnejší problém však nastal tým, že polovica už aj tak malého výskumného tímu prestala pôsobiť na riešiteľskom pracovisku a v dvojčlennom zložení nebolo možné začať s riešením. Aj keď oficiálne a formálne mohlo dôjsť k doplneniu a rozšíreniu výskumného tímu vzhľadom na pravidlá, ktorými sa riadi VEGA, až k 1. 1. 2018, podarilo sa nám osloviť niekoľkých významných odborníkov z radov učiteľov Fakulty verejnej správy, aby sme mohli aspoň v predbežnom režime výskumné práce rozbehnúť a v ich rámci pripraviť aj tento vstupný vedecký seminár.

SÚČASNÝ STAV POZNANIA

Všeobecne a opodstatnene sa v odbornej literatúre konštatuje, že fáza formulácie v cykle tvorby verejnej politiky je síce rozhodujúca z hľadiska efektivity jej realizácie (Potůček 1995, Malíková 2003), takmer súčasne však konštatuje, že tzv. verejno-politické dokumenty (koncepcie, stratégie, prognózy a pod.), ktoré túto fázu vo veľkej miere reprezentujú, pri príprave významných reformných krokov, sprevádzajúcich pokračujúce transformačné zmeny v našej spoločnosti, buď celkom absentujú alebo sú síce pripravené ale pri realizácii sa podľa nich nepostupuje a nakoniec väčšinou "upadnú do zabudnutia", ako sa o týchto koncepčných materiáloch, z ktorých mali vychádzať reformy, konštatuje napr. v oblasti školstva (Humajová 2008, s. 14). V praxi sa pri reformách veľmi často improvizuje (viď reforma ESO), výsledkom čoho je potom nestabilita a vajatanie pri ich realizácii (viď opätovné "otváranie" a "zatváranie" druhého piliera v sociálnom poistení). To isté sa týka aj zahraničných inšpirácií, ku ktorým sa siaha bez hlbšieho a širšieho zhodnotenia kontextu, ktorý je v iných krajinách niekedy natoľko odlišný, že mechanická aplikácia vedie k neuspokojivým výsledkom (čílska dôchodková reforma, duálny model v odbornej príprave a pod.).

Z hľadiska medzinárodných komparácií existuje u nás (na Slovensku a v Čechách) pomerne veľký počet titulov, sumarizujúcich encyklopedicky a niekedy dokonca aj v porovnateľnej štruktúre informácie o verejnej správe v európskych krajinách, prípadne o členských štátoch Európskej únie (Beechey 1998, Chandler 1998, Čapková a kol. 2001,

Lacina – Čechák 2001, 2005, Lacina 2004, Palúš 2005, Rýznar – Šimonová 2006, Cabada 2008, Halásková 2009). niektoré majú aj komparatívny charakter, vyúsťujúci do pokusov o typologické usporiadanie verejnej správy v danom okruhu krajín (Vidláková 2002, Čechák 2009, Jasaňová 2007). Okrem domácej literatúry tu možno siahnuť aj po početných tituloch anglických, nemeckých (Weidenfeld 2004, Werner – Döhler – Fleischer – Hustedt – Tiessen 2005 atď.), početných poľských (Jeżewski 1999, Piasecki 2001, Chrabąszcz – Hausner – Mazur 2003, Wiszniewski 2005, Rydlewski 2006, Kolarzowski 2008) a ďalších (Zlokapa – Damjanović 2007, Kăndeva – Spiridonova-Hecht 2009) atď. K dispozícii je aj niekoľko prehľadových publikácií o reformách verejnej správy (Combes – Verheijen 1997, Kaczmarek 2005, Reynaert 2005, Konečný 2011, 2016).

Európska únia publikovala aj niekoľko prehľadových publikácií o štruktúre verejných služieb v jednotlivých členských štátoch, chýba im však zase väzba na podrobnejšie informácie o štruktúre verejnej správy v týchto štátoch, čo môže byť určitým orientačným východiskom aj pre potreby našej štúdie. Platí to aj pre európske komparácie sociálnych služieb v rôznych európskych štátoch (Munday – Lane 1998, Brdek – Jírová 1998, Tomeš 2001, Brdek 2002, Munková 2003 a pod., vrátane databázy MISSOC) a pre obdobné komparácie vzdelávacích systémov (Průcha 1999, Brdek – Vychová 2004, Vychová 2008 ako aj početné štúdie z produkcie Eurydice) či systémov verejného zdravotníctva (Weinbrenner - Wörz - Busse 2007, Ondruš 2014, Baláži 2012, či každoročne publikovaný Euro Health Consumer Index – Björnberg 2017), kde však narážame na problémy s odlišným vyjadrením základných kategórií v národných štatistikách, čo takéto komparácie sťažuje..

Slabou stránkou doterajších komparácií verejných služieb v európskych krajinách je teda najmä ich nedostatočná previazanosť na analýzu systémov verejnej správy v týchto krajinách, čo môže byť limitujúce nielen z hľadiska právnych úprav (napríklad vykonávania týchto služieb v režime originálneho či preneseného výkonu orgánmi miestnej samosprávy), ale aj z hľadiska ich financovania z rôznych verejných rozpočtov (centrálnych, regionálnych, miestnych) a pod., aj keď aj tu existujú v niektorých susedných krajinách príklady uskutočnených parciálnych analýz, ktoré môžu poslúžiť aspoň ako metodologická inšpirácia (Malach 2001). Podobnou metodologickou inšpiráciou aj ked bez komparativistického aspektu je monografia o sociálnych službách v pôsobnosti obcí (Konečný – Szüdi – Szüdi 2016), identifikujúca vývoj jedného z typov verejných služieb v pôsobnosti orgánu verejnej správy v právnom a ekonomickom kontexte, alebo aj monografia o poskytovaní sociálnych služieb obcami v Rakúsku (Konečný 2004). Druhou slabou stránkou je potom skutočnosť, ak sú tieto analýzy robené všeobecne, čiže nie z hľadiska ich využiteľnosti a aplikovateľnosti v konkrétnych podmienkach určitej krajiny a jej verejnej správy.

CIEĽ, ZAMERANIE A METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PROJEKTU

Projekt sa zakladá predovšetkým na zodpovednej analýze a komparácii systémov verejnej správy v krajinách, ktoré vykazujú určitú základnú mieru kompatibility so

Slovenskou republikou (čiže ide o unitárne a decentralizované európske štáty) a v ďalších parametroch majú merateľnú mieru porovnateľnosti (počet stupňov verejnej správy, veľkosť jednotiek jednotlivých stupňov verejnej správy a samosprávy, partnerstvá s neštátnymi subjektami a pod.). Poznanie v čom je Slovenská republika v parametroch verejnej správy porovnateľná a do akej miery je porovnateľná s inými členskými štátmi Európskej únie bude vstupným predpokladom ďalších analýz a zároveň prvým významným vlastným prínosom projektu.

Významné vlastné prínosy projektu budú mať podobu priamo prakticky využiteľných záverov. Porovnaním spôsobov hmotnoprávneho zakotvenia a ekonomického zabezpečenia systémov verejných služieb v porovnateľných krajinách EÚ budú vytvorené predpoklady nelen pre koncipovanie návrhov na efektívne usporiadanie poskytovania verejných sociálnych, vzdelávacích a zdravotných služieb v systéme verejnej správy v SR, ale aj pre koncepčnú predstavu o celkovom usporiadaní systému verejných služieb v Slovenskej republike tak, aby sa dalo predchádzať jeho krízovým situáciám a mohol byť zabezpečený jeho dlhodobý stabilný rozvoj.

Dominujúcou metódou, využívanou pri spracovaní projektu, bude metóda komparatívna, ktorej však musí predchádzať veľmi konzistentná aplikácia analytických metód.

Prvou rovinou analýz bude analýza a následne identifikácia kľúčových charakteristík krajín, ktoré budú následne zvolené pre komparáciu. Ide o preukázateľne príbuzné a prípadne i kvantifikovateľné rozdiely, charakterizujúce blízkosť modelov verejnej správy v unitárnych decentralizovaných členských štátoch Európskej únie tak, aby bolo možné následne (v ďalších etapách) zistené charakteristiky sociálnej, vzdelávacej a zdravotnej politiky usúvzťažniť s týmito rozdielmi v charakteristikách verejnej správy. Vyššie uvedená typológia (Konečný 2016) bude tak verifikovaná z hľadiska jej vhodnosti pre skúmanie vzťahov medzi modelom verejnej správy v danej krajine a modelom sociálnej, vzdelávacej či zdravotnej politiky v tejto krajine.

Iba na základe exaktne stanovených znakov podobnosti či prípadnej (parciálnej) rozdielnosti medzi komparovanými krajinami je možné pristúpiť ku komparácii takých komparabilných znakov verejnej správy v týchto krajinách, ktoré sú relevantné z hľadiska poskytovaných verejných služieb a ktoré sú vyjadriteľné v charakteristikách hmotnoprávnych a ekonomických (finančných). Exaktná aplikácia komparatívnej výhody by mala byť kľúčovým momentom z hľadiska metód, uplatnených v tomto projekte.

Oba vyššie uvedené metodické postupy budú mať vyústenie v záverečnej syntéze, identifikujúcej základné charakteristiky optimálneho a efektívneho modelu poskytovania verejných (sociálnych, vzdelávacích, zdravotných ale potenciálne aj ďalších) služieb v podmienkach Slovenskej republiky ale i s možným presahom do širšieho európskeho kontextu.

ETAPIZÁCIA A ČIASTKOVÉ CIELE PROJEKTU

Pri spracovaní projektu sa predpokladalo, že jeho vstupná etapa (a na ňu naväzujúci prvý z čiastkových cieľov) bude zameraná na identifikáciu krajín, zahrnutých do komparácie poskytovania verejných služieb orgánmi verejnej správy, z hľadiska porovnateľnosti legislatívnych a ekonomických podmienok tohto poskytovania s legislatívnymi a ekonomickými charakteristikami verejnej správy v SR. Vedeckým cieľom č. 1 takto mala byť identifikácia typu SR ako štátu, ktorého verejná správa je poskytovateľom verejných služieb, v porovnaní s inými štátmi s podobnými modelmi usporiadania verejnej správy medzi členskými štátmi EÚ.

Aj keď to nebolo priamo súčasťou tejto úlohy, pri riešení tejto etapy bolo možné vyjsť z typológie modelov verejnej správy, ako ju v roku 2016 publikoval vedúci tímu v monografii Verejná správa v členských štátoch Európskej únie (Konečný 2016), kde Slovenská republika bola identifikovaná (spolu s Českou republikou, Maďarskom, Slovinskom a Chorvátskom) ako tzv. stredoeurópsky typ decentralizovaného modelu verejnej správy v unitárnych štátoch (vrátane vymedzenia odlišností v usporiadaní verejnej správy napríklad voči baltickému typu toho istého modelu, do ktorého spadá napríklad už aj Poľsko). Tým došlo k rámcovej identifikácii krajín, v ktorých komparácia z hľadiska poskytovania verejných služieb sociálneho štátu verejnou správou nebude narážať už na zásadné systémové rozdiely v samotnom charaktere verejnej správy v komparovaných krajinách, hoci nepochybne aj všetky uvedené typovo blízke krajiny (t.j. Česká republika, Maďarsko, Slovinsko a Chorvátsko) vykazujú celý rad vlastných čiastkových špecifík.

Na základe výberu krajín, identifikovaných ako komparatibilné so SR sa uskutoční analýza a komparácia legislatívnych (hmotnoprávnych) a ekonomických (finančných) podmienok poskytovania verejných služieb (sociálnych, vzdelávacích, prípadne i zdravotných, resp. ďalších) v týchto štátoch. Táto etapa má z hľadiska celkovej štruktúry riešenia projektu zásadný význam a zaberá aj najdlhší časový úsek, nakoľko jej ukončenie sa predpokladá až v závere kalendárneho roka. Vedeckým cieľom tejto etapy bude identifikácia rozdielov v hmotnoprávnych a ekonomických parametroch poskytovania verejných služieb verejnou správou v SR v porovnaní s poskytovaním týchto služieb v členských štátoch EÚ, komparatibilných so SR.

Tým sa vytvorí základ pre formuláciu modelov, optimalizujúcich na základe porovnateľných a ako pozitívne vyhodnotených skúseností z komparatibilných štátov v podmienkach SR, čo bude tvoriť obsahové zameranie tretej etapy plánovanej na prvých deväť mesiacov roku 2019. Vedeckým cieľom tejto tretej etapy bude poskytnutie merateľných agumentov pre také zmeny v poskytovaní verejných služieb v SR, ktoré by optimalizovali toto poskytovanie z hľadiska jeho hmotnoprávnej úpravy a z hľadiska jeho financovania.

V štvrtej etape v závere roka 2018 pôjde o konfrontáciou doterajších parciálnych prístupov z reforiem školstva, zdravotníctva a sociálnych služieb v podmienkach SR s výsledkami, dosiahnutými pri plnení predchádzajúceho cieľa: možno tak očakávať

dosiahnutie posunu vo vedeckom poznaní týchto procesov. Vedeckým cieľom tejto etapy prác na projekte je obohatenie teoretickej reflexie poznania procesov transformácie verejných služieb v podmienkach SR a načrtnutie modelu udržateľného poskytovania verejných služieb verejnou správou, rezistentného voči rizikám, vyplývajúcim z chýb pri jeho hmotnoprávnom a ekonomickom parametrizovaní.

Naplnením tohto čiastkového cieľa by malo byť zavŕšené aj riešenie celého projektu VEGA.

RIEŠITEĽSKÉ KAPACITY A PLÁNOVANÉ VÝSTUPY Z RIEŠENIA PROJEKTU

Interdisciplinárnosť projektu kladie špecifické nároky nielen na zloženie riešiteľského kolektívu z hľadiska základnej profesnej orientácie (právnickej, ekonomickej a pod.), ale najmä z hľadiska predpokladov pre interdisciplinaritu už na úrovni individuálnych skúseností s aplikáciou tejto orientácie do problematiky verejnej správy predovšetkým z hľadiska právnych vied (ústavné právo, správne právo, osobitne správne právo hmotné a pod.), ekonomických vied (ekonomika verejného sektora, ekonomika verejných služieb a pod.) atď. Osobitne je potrebné posudzovať predpoklady vedenia riešiteľského kolektívu, kde sa popri teoretickej interdisciplinárnej a multidisciplinárnej erudícii očakáva aj dlhoročná kontinuita výskumnej praxe, s prelínaním ekonomických, právnych, organizačno-administratívnych, sociologických a politologických aspektov verejnej správy a verejných služieb, s osobitným akcentom na vecnú problematiku verejných služieb sociálnych, vzdelávacích a ďalších.

Riešiteľský kolektív mal byť pôvodne tvorený odborníkmi z radov vysokoškolských učiteľov Fakulty verejnej správy UPJŠ, ako jedinečného pracoviska svojho druhu, ktoré má vytvorené predpoklady pre skúmanie problemaiky verejnej správy a verejných služieb ako z hľadiska právnych a ekonomických, tak aj z hľadiska administratívno-organizačných aspektov. Aj vzhľadom k už uvedeným skutočnostiam sa však predpokladá jeho ďalšie doplnenie a rozšírenie v ďalších etapách prác na projekte – okem iného aj z radov súčasných poslucháčov doktorandského štúdia aj po jeho absolvovaní. Vzhľadom k disponibilným výskumným kapacitám učiteľov FVS UPJŠ sme do riešenia projektu zapojili aj odborníkov z ďalších škôl a fakúlt.

Dôležité je aj rozloženie kapacity členov riešiteľského kolektívu. V prvom období (predovšetkým v roku 2017) sa predpokladala koncentrácia výkonov do vstupných analytických prác, ktorá si nevyžadovala širšie nasadenie väčšiny, tímu. K rozhodujúcemu nasadeniu plnej kapacity tímu dôjde až v ďalších etapách (v rokoch 2018 a 2019), kde sa predpokladá aj ďalšie doplnenie riešiteľského kolektívu, podľa potrieb, vyplývajúcich zo vstupných analýz.

Vzhľadom k limitovaným finančným zdrojom, ktoré sú k dispozícii pre riešenie projektu (v objeme 936 € na prvý rok riešenia) budú tieto využívané prednostne na krytie nákladov, spojených s publikovaním výsledkov projektu, čiže na vydanie recenzovanej

kolektívnej monografie, recenzovaných konferenčných zborníkov, preklady do zahraničných recenzovaných periodických a neperiodických publikácií a pod. Predpokladajú sa pritom tieto publikačné výstupy z projektu:

1. Východisková analýza modelov verejnej správy z hľadiska blízkosti modelov poskytovania verejných služieb v prostredí Európskej únie

2. Hmotnoprávna regulácia poskytovania sociálnych služieb vo vybraných členských krajinách Európskej únie

3. Financovanie sociálnych služieb vo vybraných členských krajinách Európskej únie

4. Hmotnoprávna regulácia poskytovania služieb vzdelávania vo vybraných členských krajinách Európskej únie

5. Financovanie vzdelávania vo vybraných členských krajinách Európskej únie

6. Hmotnoprávna regulácia poskytovania služieb verejného zdravotníctva vo vybraných členských krajinách Európskej únie

7. Financovanie verejného zdravotníctva vo vybraných členských krajinách Európskej únie

8. Model hmotnoprávnej regulácie regulácie a financovania poskytovania sociálnych služieb v Slovenskej republike

9. Model hmotnoprávnej regulácie regulácie a financovania poskytovania vzdelávacích služieb v Slovenskej republike

10. Model hmotnoprávnej regulácie regulácie a financovania poskytovania verejných zdravotných služieb v Slovenskej republike

11. Verejné služby v pôsobnosti verejnej správy na Slovensku a v Európe

12. Prezentácia výsledkov projektu v medzinárodnom karentovanom časopise.

ZÁVER

Ako je zrejmé už z doterajšej komunikácie, tematicky je tento vedecký seminár zameraný na dva okruhy:

- Verejná správa (osobitne v subsystémoch územnej správy/samosprávy) ako (verejný) poskytovateľ vzdelávania (vzdelávacích služieb) v SR a v iných (vybraných) členských štátoch Európskej únie: právne súvislosti (vymedzenie pôsobnosti v rámci správneho práva hmotného), ekonomické súvislosti (financovanie) atď.
- Verejná správa (osobitne v subsystémoch územnej správy/samosprávy) ako (verejný) poskytovateľ sociálnych služieb v SR a v iných (vybraných) členských štátoch Európskej únie: právne súvislosti (vymedzenie pôsobnosti v rámci správneho práva motného), ekonomické súvislosti (financovanie) atď.

Aktívna účasť na tomto seminári dáva zároveň možnosť prediskutovania aktívneho zapojenia sa do riešenia projektu VEGA v rámci rozširovania jeho riešiteľského tímu pre roky 2018 – 2019.

POZNÁMKA

Príspevok je súčasťou riešenia grantu VEGA č. 1/0757/17 „Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu – využitie zahraničných skúseností pre reformy v Slovenskej republike“.

LITERATÚRA

BALÁŽI, P., 2012. Komparácia systémov financovania zdravotníctva. *Finančné trhy* (1. časť: august 2012, 2. časť:september 2012). ISSN 1336-5711.

BEECHEY, R. M., 1998. *Verejná správa. Úvod do miestnej štátnej správy a miestnej samosprávy v krajinách Európskej únie a na Slovensku*. Bratislava: Inštitút pre verejnú správu, 1998.

BJÖMBERG, A., 2017. *Euro Health Consumer Index 2016*. Report. Marseillan: Health Consumer Powerhouse. 100 p. ISBN 978-91-980687-5-7.

BRDEK, M. - JÍROVÁ, H., 1998. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha: Codex Bohemia. 391 s. ISBN 80-85963-71-X.

BRDEK, M. - VYCHOVÁ, H., 2004. *Evropská vzdělávací politika*. Praha: ASPI. 167 s. ISBN 80-86395-96-0.

BRDEK, M. a kol., 2002. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI. 251 s. ISBN 80-86395-25-1.

BURJAN, V. - FTÁČNIK, M. - JURÁŠ, I. – VANTUCH, J. - VIŠŇOVSKÝ, E. - VOZÁR, L., 2017. *Učiace sa Slovensko. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania. Návrh na verejnú diskusiu.* Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. 226 s.

CABADA, L. a kol., 2008. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1388-1.

ČAPKOVÁ, S. – DAVEY, K. – GALLO, D. – JARINA, J. – SLAFKOVSKÝ, A., 2001. *Štruktúra územnej samosprávy vo vybraných štátoch Európy. Porovnávacia štúdia.* Bratislava: Nadácia vzdelávania samosprávy. ISBN 80-88947-07-3.

ČECHÁK, V., 2009. Metodologické problémy srovnáni modelů veřejné správy. In *Modely výkonu soudobé veřejné správy*. Praha: Vysoká škola finační a správní. ISBN 978-80-7408024-1.

CHANDLER, J. A., 1998. *Místní správa v liberálních demokraciích.* Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-023-6.

CHRABĄSZCZ, R. - HAUSNER J. - MAZUR, S., 2003. *Administracja publiczna w wybranych krajach Europy Środkowowschodniej*. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny. ISBN 978-83-7252-167-5.

COMBES, D. – VERHEIJEN, T. (eds.), 1997. *Reforma verejnej správy. Porovnanie skúseností Východu a Západu*. Bratislava: NISPAcee. 478 s. ISBN 80-967616-2-5.

DELORS J. et al., 1997. *Učení je skryté bohatství. Zpráva mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“.* Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání. 125 s.

DUDOVÁ, I., 2011. *Ekonómia vzdelávania*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. 228 s. ISBN 978-80-225-3117-7.

FAURÉ, E. et al., 1972. *Learning to be. The world of education today and tomorrow*. Paris: UNESCO. 309 s. ISBN 92-3-101017-4.

HALÁSKOVÁ, M., 2009. *Veřejná správa v Evropské unii*. Opava: Optys. ISBN 978-80858/19-77-9.

HUMAJOVÁ, Z., 2008. Etapy rozvoja slovenského školského systému In HUMAJOVÁ, Z. (ed). *Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach.* Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, s. 9 – 16. ISBN: 978-80-89121-12-0.

JASAŇOVÁ, K., 2007. Verejná správa v niektorých krajinách Európskej únie. In *Scientific Papers of the University of Pardubice*. Series D. Faculty of Economics and Administration. Pardubice: Univerzita Pardubice, s. 56 – 60. ISBN 978-80-7194-936-7.

JEŻEWSKI, J. (red.), 1999. *Samorząd terytorialny i administracja w wybranych krajach. Gmina w wybranych państwach Europy Zachodniej*, Wrocław: Wydawnistwo Uniwesytetu Wrocławskiego. ISBN 978-83-2291-876-0.

KACZMAREK, T., 2005. *Struktury terytorialno-administracyjne i ich reformy w krajach europejskich.* Poznań: Wydawnistwo Naukowe UAM. ISBN 978-83-2321-501-1.

KLEŠTINCOVÁ, L., 2011. *Spájame vysoké školy s trhom práce*. Bratislava: Inštitút hospodárskej politiky. 23 s.

KOLARZOWSKI, J., 2008. *Rozwój systemów demokratycznych w wybranych państwach Unii Europejskiej.* [online] [cit. 5.11.2015] Warszawa: Fundacja Wolnej Myśli. Dostupné na: www.racjonalista.pl/kk.php/t.5766

KONEČNÝ, S. - SZÜDI, J. - SZÜDI, G., 2016. *Sociálne služby v pôsobnosti obcí – inštitucioálny vývoj na Slovensku.* Praha: Wolters Kluwer. 104 s. ISBN 978-80-7552-596-3.

KONEČNÝ, S., 2004, *Miestna samospráva v Rakúsku a jej úlohy v sociálnej pomoci.* Bratislava: Mayor. 56 s. ISBN 80-969133-0-1.

KONEČNÝ, S., 2011. Typológia verejnej správy v krajinách Európskej únie. In *Aktuálne trendy v manažmente verejnej správy.* Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. s. 171 – 182. ISBN 978-808137-001-4.

KONEČNÝ, S., 2016. *Verejná správa v členských štátoch Európskej únie*. Bratislava: Mayor. 237 s. ISBN 978-80-969133-8-1.

LACINA, K. – ČECHÁK, V., 2001. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-13-4.

LACINA, K. - ČECHÁK, V., 2005. *Evropské systémy veřejné správy.* Praha: VŠFS. ISBN 80-86754-37-5.

LACINA, K., 2004. *Evropská veřejná správa.* Praha: VŠFS. 86 s. ISBN 80-86754-10-3.

MALACH, A., 2001. *Vzdělávání a reforma veřejné správy.* 1. díl. Brno: Masarykova univerzita.

MALÍKOVÁ, Ľ., 2003. *Verejná politika. Aktéri a procesy.* Bratislava: Univerzita Komenského. 120 s. ISBN 80-223-1800-0.

MŠVVŠ SR, 2009. *Prehľad nezamestnanosti absolventov podľa vysokých škôl a študijných odborov.* Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR [online] [cit. 5.10.2017]. Dostupné na: https://www.minedu.sk/prehlad-nezamestnanosti-absolventov-podla-vysokych-skol-a-studijnych-odborov/

MŠVVŠ SR, 2013. *Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja*. [online] [cit. 5.10.2017] Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. 85 s. Dostupné na :https://www.minedu.sk/data/att/5250.pdf

MUNDAY, B. - LANE, G. (ed.), 1998. *The old and the new: Changes in social care in Central and Eastern Europe.* Canterbury: European Institute of Social Services. 213 s. ISBN 0-904938-84-0.

MUNKOVÁ, G. a kol., 2004. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum.

ONDRUŠ, P., 2014. *Svetové zdravotnícke systémy v čase globalizácie*. Banská Bystrica: PRO. 320 s. ISBN 978-80-89057-47-4.

PALÁN, Z., 2002. *Lidské zdroje – Výkladový slovník.* Praha: Academia, 280 s. ISBN 80-200-0950-7.

PALÁN, Z., 2003. *Základy andragogiky.* Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. 205 s. ISBN 80-86723-03-8.

PALÚŠ, I., 2005. *Miestna správa vo vybraných krajinách Európskej únie.* Košice: UPJŠ. ISBN 80-89089-30-5.

PIASECKI A. K. (red.), 2001. *Samorząd terytorialny w państwach Unii Europejskiej*. Zielona Góra: [s. n.]. ISBN 978-83-9109-775-5.

POTŮČEK, M. a kol., 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství. 400 s. ISBN 80-86429-50-4.

PRŮCHA, J., 1999. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávácích systémů*. Praha: Portál. 320 s. ISBN 80-7178-290-4.

PRUSÁKOVÁ, V., 2005. *Základy andragogiky I*. Bratislava: Gerlach Print, 117 s. ISBN 80-89142-05-2.

REYNAERT, H. et al. (red.), 2005. *Revolution or renovation? Reforming local politics in Europe.* Brugge: Vanden Broele. ISBN 978-90-5946-983-9.

RYDLEWSKI, G., 2006. *Polityka i administracja w rządach państw członkowskich Unii Europejskiej*. Warszawa: Elipsa. ISBN 978-83-7151-729-7.

RÝZNAR, L. – ŠIMONOVÁ, A., 2006. *Evropská veřejná správa*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR – Evropský polytechnický institut. ISBN 80-7314-102-7.

TOMEŠ, I., 2001. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub.

VIDLÁKOVÁ, O., 2002. Aktuální přehled veřejné správy a veřejné služby v členských zemích EU. In *Veřejná správa*, č. 18. ISSN 0027-8009.

VYCHOVÁ, H., 2008. *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 185 s. ISBN 978-80-7416-017-2.

WEIDENFELD, W. (Hrsg.), 2004. *Die Staatenwelt Europas. Bonn: Bundeszentrale fűr politische Bildung*. ISBN 3-89331-546-2.

WEINBRENNER, S. - WÖRZ, M. - BUSSE, R., 2007. *Gesundheitsförderung im europäischen Vergleich*. Bonn: KomPart. 315 S. ISBN: 978-3-9809562-3-9.

WERNER, J. – DŐHLER, M. – FLEISCHER, J. – HUSTEDT, T. – TIESSEN, J., 2005. *Regierungsorganisation als Institutionenpolitik: Ein westeuropäischer Vergleich.* Forschungspapiere „Regierungsorganisation in Westeuropa“, Heft 01/2005. Potsdam: Universitätsverlag. ISBN 3-937786-30-9.

WISZNIEWSKI, R. (red.), 2005. *Administracja i polityka. Europejska administracja publiczna*. Wrocław: Wydawnistwo Uniwesytetu Wrocławskiego. ISBN 83-229-2608-1.

ZLOKAPA, Z. - DAMJANOVIĆ, D. (red.), 2007. *Modeli organizacje lokalne samouprave: Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina*. Makedonija i Srbija. Beograd: Palgo centar. ISBN 978-86-84865-03-0.

КЪНДЕВА (KĂNDEVA), Е. – СПИРИДОНОВА-ХЕКТ (SPIRIDONOVA-HECHT), И., 2009. *Сравнителна публична администрация*. София: Сиела. ISBN 978-954-28-0592-2.

KONTAKTNÁ ADRESA

doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD., MPA.
Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy
Fakulta verejnej správy
Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach

QUO VADIS MUNICIPALITY? VYMEDZENIE PÔSOBNOSTI ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY Z POHĽADU SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

doc. PhDr. Ing. Emília JANIGOVÁ, PhD.

ABSTRAKT

Príspevok sa venuje vymedzeniu úloh a kompetencií územnej samosprávy v oblasti poskytovania sociálnych služieb na Slovensku. Autorka prezentuje historický exkurz správy vecí verejných bližšie občanom. Poukazuje na slabé a silné stránky súčasného systému lokálnej sociálnej politiky.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

kompetencie, obec, sociálne služby

ÚVOD

Jedným zo základných manažérskych nástrojov organizácie a jej jednotlivých zložiek je pridelenie kompetencií a s tým súvisiacich financií. Preto jednoznačne, ako prvá paradigma pre systém územnej samosprávy je vymedzenie pôsobnosti – kompetencií a úloh územnej správy. Ako vyplýva z názvu článku pozornosť budem venovať len jednej parciálnej časti – poskytovaniu sociálnych služieb s akcentom na ich poskytovateľov v súlade so zákonom NR SR Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

1. MIESTO ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY VO VEREJNEJ SPRÁVE NA SLOVENSKU

Ak chceme odpovedať na otázku „Quo vadis municipality?“ je potrebné uviesť čitateľa vymedzením základných pojmov a ich vzťahov.

Vo všeobecnosti upravuje vzťahy vznikajúce v oblasti verejnej správy medzi orgánmi verejnej správy na jednej strane a fyzickými alebo právnickými osobami, prípadne inými

orgánmi verejnej správy na druhej strane správne právo. Verejná správa podľa vymedzení viacerých autorov zahŕňa štátnu správu, samosprávu a ostatnú verejnú správu. Štátna správa sa ďalej delí na ústrednú úroveň – vláda, ústredné orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou a miestnu úroveň. Samospráva sa člení na územnú samosprávu a záujmovú samosprávu napr. profesijná samospráva, akademická samospráva vysokých škôl. Keďže cieľom môjho článku je venovať pozornosť územnej správe, v ďalších výkladoch sa sústredím najmä na územné a správne -administratívne usporiadanie na miestnej úrovni a jeho základné prvky čiastočne aj s prihliadnutím na ich právno-historický vývoj.

Administratívne členenie štátu, t.j. členenie štátu na menšie územné celky by malo umožniť efektívny výkon pôsobností jednotlivých štátnych orgánov, resp. štátnej správy. Územné členenie štátu na druhej strane umožňuje efektívne uspokojovanie potrieb obyvateľov žijúcich na určitom území. V rámci Slovenskej republiky pôsobia uvedené územné celky: Slovenská republika ako celok, vyššie územné celky, obce, vojenské obvody. Vyšší územný celok (Zákon č.302/2001 Z.z.) je samosprávny kraj, ktorý je samostatný územný samosprávny a správny celok Slovenskej republiky. Samosprávny kraj (VÚC) je právnická osoba, ktorá za podmienok stanovených zákonom samostatne hospodári so svojím majetkom a s vlastnými príjmami, zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov. Obec je samostatný územný samosprávny a správny celok Slovenskej republiky zdržujúci osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec je právnickou osobou samostatne hospodáriacou s vlastným majetkom a jej základnou úlohou pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o uspokojenie potrieb jej obyvateľov. Obec realizuje jednak výkon úloh delegovanej štátnej správy, štát ju môže na obec preniesť iba formou zákona a jednak samosprávy. Obec môže vo veciach, v ktorých obec plní úlohy štátnej správy, vydávať nariadenia - v oboch prípadoch ide o všeobecne záväzné nariadenia obce, ale len na základe splnomocnenia zákonom a v jeho medziach (Zákon č.369/1990 Z. z.)

2. HISTÓRIA ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY

Do roku 1848 základ organizácie správy a územnej samosprávy predstavovali župy (komitáty, stolice) členiace sa na slúžnovské okresy a niektoré slobodné mestá vyňaté z právomoci žúp. V období ranného stredoveku sa nerozlišovalo medzi štátnou správou a samosprávou. Rovnako nemožno hovoriť ani o verejnej správe, keďže išlo o súkromnú správu panovníkovho majetku (patrimoniálna teória), teda štátu a jeho obyvateľstva. Uhorský štát v podstate prevzal model miestnej správnej organizácie vytvorený v období Veľkej Moravy. Územie štátu sa od vlády Štefana I. členilo na kráľovské župy, na čele ktorých stáli župani. Významným medzníkom vo vývoji organizácie miestnej správy bolo 13. storočie. Zmena nastala pod vplyvom zániku patrimoniálneho charakteru štátu, keď sa dovtedajšie správne jednotky – kráľovské komitáty, zmenili na šľachtické komitáty. Na čele šľachtického komitátu stál kráľom menovaný hlavný župan, ktorý v župách zastupoval tak záujmy

panovníka, ako aj komitátnej šľachty voči panovníkovi. Medzníkom vo vývoji správneho práva sa stalo rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867 a následne prijaté zákony o organizácii miestnej správy a to zák. čl. 42/1870 municipálny zákon, s významnou novelizáciou v zák. čl. 6/1886 a 21/1886) a zák. čl. 18/1871 o obecnom zriadení, s významnou novelizáciou v zák. čl. 5/1876, 6/1886 a 22/1886). Na základe uvedenej úpravy sa vytvorili municipiá plniace úlohy štátnej správy a samosprávy s rozlíšením tzv. župných municípií, mestských munícipií a osobitných municipií členiacich sa na slúžnovské okresy. Na čele municípia stál hlavný župan menovaný kráľom na návrh ministra vnútra. Jeho zástupcom bol podžupan ako najvyšší volený úradník municípia. Samosprávnym orgánom municípiia bol municipiálny výbor, členstvo v ktorom bolo spolovice založené na voľbách a spolovice na tradičnom stavovskom či majetkovom postavení v rámci municípia (princíp virilizmu). V rámci obecného zriadenia sa rozlíšili malé obce, veľké obce a mestá so zriadeným magistrátom. Obdobie dualizmu je charakteristické budovaním špecializovanej štátnej správy (stavebné úrady, lesné úrady, priemyselné inšpektoráty, daňové úrady a i.). V období medzivojnovej Československej republiky podobne ako aj v nasledujúcich obdobiach sa uskutočnili viaceré zásadné reformy organizácie miestnej správy. Osobitne možno spomenúť zavedenie krajinského zriadenia v roku 1928, obnovenie župného zriadenia v čase Slovenskej republiky a následne zavedenie krajov a okresov v období socializmu (Mosný a Laclavíková 2013).

3. KOMPETENCIE VÚC AKO POSKYTOVATEĽA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

Sociálna reforma realizovaná na prelome milénia bola vykonaná v súlade s transformáciou spoločnosti z centrálne riadeného hospodárstva na hospodárstvo trhové, so snahou priblížiť sociálnu správu občanom. Výkonom sociálnej práce boli poverené tak orgány štátnej správy (napr. dnešné Úrady práce sociálnych vecí a rodiny) ako aj orgány miestnej samosprávy (krajské a obecné úrady). V súčasnej dobe je zodpovednosť za riadenie a financovanie základných nástrojov sociálnej pomoci (sociálnej práce, sociálnych služieb, sociálneho poradenstva a sociálnych dávok) rozdelená medzi rozličné úrady pôsobiace na rôznych úrovniach verejnej správy, čo vedie k fragmentovanému riadeniu a zodpovednosti. V reálnych rozhodovacích procesoch týkajúcich sa sociálnej politiky hrajú vyššie územné celky a obce pomerne výnimočnú rolu. Keď prišlo k prenosu kompetencií z centrálnej úrovne na obce a VUC nebola urobená dôkladná analýza - audit, koľko zdrojov si jednotlivé kompetencie vyžadujú. Uvedená analýza nebola urobená dodnes, tak neexistujú na základe analýz prerozdelené zdroje napr. pre oblasť sociálnych služieb. Ak sa pozrieme do histórie vzniku vyšších územných celkov, tak od začiatku reformy pretrvávali rôzne názory nielen na ich kompetencie, počet, ale aj pomenovanie.

Regióny na území Slovenska od roku 1918 mali viaceré pojmy. V súčasnosti pretrváva etymologická nejednotnosť v názve vyšších územných celkov. V laickej i odbornej verejnosti

sa často vraciame k historickému názvu – župa. Ak sa pozrieme na územné členenie v susedných krajinách tak názvy celkov sú jednoznačné: v Poľsku majú vojvodstvo, v Maďarsku župu, v Česku kraj a následne majú vojvodu, župana, hejtmana. My na Slovensku máme predsedu vyššieho územného celku, podobne ako sme mali predsedu Miestneho národného výboru, predsedu družstva, predsedu triedy.

Od 11. storočia do roku 1918 bolo na území dnešného Slovenska realizovaných iba päť hlavných územnosprávnych reforiem, pričom počet celkov na regionálnej úrovni sa pohyboval medzi 17 až 21. V priebehu ostatných sto rokov by sme však územnosprávnych zmien na Slovensku mohli vyčísliť na Slovensku viac 10. Opakujem ešte raz náš dnešný slovenský problém regionálneho členenia municipalít, ktorý nespočíva len v ich názve, kompetenciách, ale aj ich počte - počte 8 vyšších územných celkov a následnej regionálnej integrite. Podstatné je riešiť rozdrobenosť územnej samosprávy a jej kompetencií komplexne, nie na základe politickej, ale spoločenskej objednávky. Meno tejto spoločenskej objednávky je komplexná reforma, alebo lepšie povedané zmena územnej správy.

4. KOMPETENCIE MIEST A OBCÍ AKO POSKYTOVATEĽA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB VO VZŤAHU KU PRIJÍMATEĽOVI SOCIÁLNEJ SLUŽBY

V súčasnosti máme na Slovensku okolo 2 900 obcí a 79 okresov, ktoré by sa dali zlúčiť do istého počtu municipalít, podľa toho, ako by boli stanovené jednotlivé kritériá regionalizácie. Študentka doktorandského štúdia na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku Mgr. Lucia Bellová urobila krátku sondáž v obciach do 150 obyvateľov v okrese Ružomberok. Predmetom výskumného problému boli konkrétne sociálne služby, poskytované obcou, vyplývajúce zo zákona NR SR 448/2008 2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Z deviatich obecných úradov sa do sondáže boli ochotné zapojiť štyri obecné úrady v rámci kvalitatívno-kvantitatívnej výskumnej stratégie. Na otázku, aké sociálne služby z vymenovaných, ich obec poskytuje svojím občanom, prípadne participuje na ich poskytovaní odpovedali respondentky nasledovne:

Tabuľka 1 Poskytovanie sociálnych služieb obcou

Sociálna služba:	Poskytovanie služieb na základe využívania občanmi			
	Obec 1	Obec 2	Obec 3	Obec 4
Vypracovávanie a schvaľovanie komunitného plánu sociálnych služieb	NIE	NIE	NIE	NIE
Utváranie podmienok na podporu komunitného rozvoja	NIE	NIE	NIE	NIE
Zastávanie úlohy správneho orgánu v konaniach o odkázanosti na sociálnu službu v zariadení opatrovateľskej služby	NIE	NIE	NIE	NIE
Zastávanie úlohy správneho orgánu v konaniach o odkázanosti na sociálnu službu v DSS	ÁNO	ÁNO	NIE	NIE
Zastávanie úlohy správneho orgánu v konaniach o odkázanosti na sociálnu službu v dennom stacionári	NIE	NIE	NIE	NIE
Zastávanie úlohy správneho orgánu v konaniach o odkázanosti na opatrovateľskú službu	NIE	NIE	NIE	NIE
Zastávanie úlohy správneho orgánu v konaniach o odkázanosti na prepravnú službu	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie a zabezpečovanie poskytovania sociálnej služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v nocľahárni	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie a zabezpečovanie poskytovania sociálnej služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v nízkoprahovom dennom centre	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie a zabezpečovanie poskytovania sociálnej služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v zariadení pre seniorov	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie a zabezpečovanie poskytovania sociálnej služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných	NIE	NIE	NIE	NIE

potrieb v dennom stacionári				
Poskytovanie opatrovateľskej služby	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie prepravnej služby	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie odľahčovacej služby	NIE	NIE	NIE	NIE
Poskytovanie základného sociálneho poradenstva	ÁNO	ÁNO	ÁNO	ÁNO

Zdroj: Lucia Bellová, 2017

Ako môžeme vidieť v Tabuľke 1 obce do 150 obyvateľov, poskytujú a participujú na poskytovaní sociálnych služieb veľmi málo, najviac využívanou službou je poskytovanie základného sociálneho poradenstva. Legislatíva umožňuje obciam zriaďovanie Spoločných obecných úradov pre jednotlivé oblasti činnosti, v danom prípade pre sociálne služby, ktorý za členský poplatok vybavuje veci, týkajúce sa sociálnych služieb za príslušné združené obecné úrady. No napriek tejto možnosti, využíva služby Spoločného obecného úradu pre sociálne služby len 1 zo 4 obcí, zapojených do sondáže.

Na rozdiel od iných krajín je na Slovensku starostlivosť municipalít o svojich občanov zo strany obcí skôr dobrovoľnou, nesankcionovateľnou a fakultatívnou aktivitou, ktorých zabezpečenie závisí nielen na veľkosti danej obce, ale aj na prioritách, postojoch, znalostiach, a zdravom sedliackom rozume vedenia jednotlivých miest a obcí.

Podľa Hejzlarovej (2011) sa obecnej sociálnej politike v akademickej sfére venuje malá pozornosť. Pokiaľ je teoreticky analyzovaná, býva často redukovaná na aktivity obce v prenesenej pôsobnosti, prípadne na poskytovanie sociálnych služieb spadajúcich do samostatnej pôsobnosti, a podporu organizácií občianskeho sektoru zameraných na sociálnu prácu. Aj na vládnej úrovni je v období po sociálnej reforme sociálna politika na úrovní obcí často vzťahovaná „iba“ k riešeniu nepriaznivej sociálnej situácie a sociálneho vylúčenia prostredníctvom sociálnych služieb Zatiaľ čo povinnosti obcí v prenesenej pôsobnosti sú jasne špecifikované v príslušných zákonných normách, samostatná pôsobnosť je definovaná veľmi vágne a podľa Horeckého (2011) sa jedná o „jednoduché vyhlásenie“. Legislatívne vymedzenie role obcí v oblasti sociálnej práce neukladá.

Určitý pokus o zovšeobecnenie problematiky role obcí, miest či regiónov v oblasti sociálnej politiky vidíme na pokusoch o vytvorenie zjednoteného termínu, ktorý by vystihoval túto problematiku. (Mingione a Oberti 2003) upozorňujú, že interpretácia výsledkov analýzy lokálnej úrovne je omnoho náročnejšia ako v prípade štúdia národných sociálnych štátov. Lokálna sociálna politika je kombináciou ekonomických, sociálnych, politických, organizačných a kultúrnych podmienok vo vzťahu k rôznym procesom tvorby politiky. Spôsob, ako je lokálna sociálna politika formulovaná a implementovaná, závisí na mnohých aspektoch. Za prvé, tvorba sociálnej politiky na lokálnej úrovni kombinuje horizontálne a vertikálne politické procesy pod vplyvom medzinárodných a národných pravidiel,

legislatívy a politiky. Za druhé, lokálna politika je ovplyvňovaná subjektívnymi faktormi (nápady, stereotypy, postoje) jednotlivých aktérov, ďalej ich mocou, rolami a politickými stratégiami (Kutsa a Kuronen (Eds) 2015).

NA MIESTO ZÁVERU

Víťazom Nobelovej ceny za ekonómiu sa v roku 2017 stal americký behaviorálny ekonóm Richard Thaler. Jeho kniha Nudge napísaná v spoluautorstve s Cassom Sundstein sa predáva v českom preklade pod názvom Šťouch. Podľa ekonomického nobelovca Richarda Thalera a jeho konceptu štuchania môže rozhodnutiam namopôcť jednoduchý a lacný zásah z vonkajšieho prostredia – poštuchnutie. Nudging má svojich obdivovateľov aj medzi modernými tvorcami verejných politík. V súvislosti s témou môjho článku ma napadá otázka. Čo môže byť poštuchnutím – nudging pri reforme - zmene územnej správy na Slovensku?

LITERATÚRA

BELLOVÁ, L., 2017. *Fungovanie verejnej správy v nadväznosti na poskytovanie sociálnych služieb.* Zborník z vedeckej konferencie doktorandov Sociálna práca vo verejnej správe a sociálne služby - s aplikáciou na podmienky rozvoja regiónov Európskej únie. PF KU v Ružomberku, v tlači

HEJZLAROVÁ, E., 2011. *Uplatňovaní a podoby přímé finanční pomoci fyzickým osobám na úrovni obcí. Aktuální otázky sociální politiky - teorie a prax,* 5(1), 28-35.

HORECKÝ, J., 2011. *Rola a kompetencia obcí v sociálnych službá*ch. Fórum sociální politiky, 5(2), 28-29.

MINGIONE,E., OBERTI, M., 2003. The Struggle Against Social Excusion at the Local Level. *European Journal of Spatial Development.*

KUTSAR,D., KURONEN,M. (Eds.)., 2015. *Local welfare Policy Making in European Cities*. Springer International Publishing.

MOSNÝ, P., LACLAVÍKOVÁ, M. 2013. *Vybrané kapitoly z vývoja právnych inštitútov.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, TYPI Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-8082-703-8.

Zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 448/2008 Z.z. Zákon o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

KONTAKTNÁ ADRESA

doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, PhD.
Katolícka univerzita
Pedagogická fakulta v Ružomberku
Hrabovská cesta 1/A, 03401 Ružomberok
Kontakt: emilia.janigova@ku.sk

KOMPETENCIE OBCE V KONTEXTE STAROSTLIVOSTI O SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÝCH OBČANOV

PhDr. Ján MACHYNIAK, PhD. – Mgr. Zuzana DRAKOVÁ

ABSTRAKT

Príspevok má za cieľ analyzovať relatívne často pertraktovanú problematiku kompetencií obce z pohľadu sociálnej starostlivosti. Obsahovo je zameraný na odbornú pomoc cieľovej skupine sociálne znevýhodnených občanov. Predmetom našej pozornosti sú súvislosti, ktoré dávajú základný právny rámec pre túto činnosť v pôsobnosti územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky. V tomto kontexte hľadáme odpovede na viaceré otázky, týkajúce sa možností a limitov starostlivosti o sociálne znevýhodnených občanov. Snaha o racionalizáciu kompetencií obce v starostlivosti o sociálne znevýhodnených občanov je nepochybne veľkou výzvou nielen pre pracovníkov samosprávy, ale rovnako aj pre celú spoločnosť.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

Obec, sociálna starostlivosť, samospráva, znevýhodnení občania

ÚVOD

Sociálne služby v súčasnosti predstavujú širokú oblasť pomoci klientom, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácií. V podmienkach Slovenskej republiky sú od roku 2009 poskytované v súlade so zákonom č. 448/2008 Z.z. osociálnych službách. Prijatím tohto zákona sa vytvorila nová éra v oblasti poskytovania sociálnych služieb, pričom sa sociálne služby neustále prispôsobujú potrebám klientov sociálnej práce. Ak ide o sociálne znevýhodneného občana, nachádzajúceho sa v nepriaznivej životnej situácií a nedokáže ju vyriešiť vlastnými silami, prípadne za pomoci rodiny alebo ľudí z jemu blízkeho okolia, pomocnú ruku poskytuje obec. Samosprávu v tomto prípade možno pokladať za významný element, ktorého úlohou je predovšetkým tekémuto členovi komunity pomôcť. Tá sa prejavuje v poskytovaní sociálnej pomoci buď priamo – prostredníctvom zamestnancov pôsobiacich na obecnom úrade, prípadne prostredníctvom zariadení, v ktorých vystupuje obec ako zriaďovaťel, alebo nepriamo – prostredníctvom iných poskytovateľov. Z tohto uhla

pohľadu je teda možné obec považovať za významnú inštitúciu a organizáciu v oblasti zabezpečovania a poskytovania sociálnych služieb, ktorá v konečnom dôsledku podáva pomocnú ruku ľuďom nachádzajúcim sa v sociálnej núdzi za účelom jej eliminovania prípadne zmiernenia.

SOCIÁLNE SLUŽBY AKO FORMA POMOCI OBČANOM

Dejiny ľudstva sú dejinami, kedy človek bojoval o svoje práva a dôstojnú existenciu. Usiloval sa o subjektívne práva a o rešpekt jednotlivca v spoločnosti. Dobročinnosť, ktorá bola v tomto období charakterizovaná tým, že niekto pre niekoho niečo vykoná alebo niekto niekomu niečo poskytne, vystriedala povinnosť postarať sa, avšak išlo o veľmi zdĺhavý a náročný proces. (Schavel a kol. 2008)

Existuje niekoľko prístupov v poskytovaní sociálnych služieb:

- **Charitatívny prístup** - 19. storočie - sociálne služby poskytované na základe lásky k blížnemu - vznikli prvé chudobince a sirotince v spolupráci s cirkvou,
- **Medicínsky prístup** - 20. storočie - začiatok poskytovania sociálnych služieb odborníkmi na jednom mieste - snaha o špecializáciu služieb, izolácia jednotlivých skupín. K tomuto obdobiu sa viaže aj vznik inštitúcií. Nastali veľké úpravy pre rôzne druhy zdravotného postihnutia - telesné alebo mentálne postihnutie, duševné poruchy, slepota, spoločenská aj lokálna segregácia,
- **Normalizačný prístup** - 70. roky 20. storočia - snaha o integráciu jednotlivcov do komunít, poskytovanie sociálnych služieb v prostredí, ktoré je porovnateľné s normálnym prostredím ostatných obyvateľov, znižovanie kapacity zariadení, rozvoj ambulantných služieb,
- **Občiansky prístup** - 80. roky 20. storočia - ide o snahu diferencovaného prístupu, ktorým sa sleduje najmä kvalita a efektivita sociálnych služieb. Tieto služby majú byť poskytnuté každému a mali by byť prirodzenou súčasťou komunít. Prihliada sa na individuálne potreby jednotlivcov a tiež na dodržiavanie ľudských práv. (Dávideková 2010)

V meniacej sa spoločnosti, kedy bolo zvykom poskytovať pomoc ľuďom aj v prípade, kedy nebola táto pomoc nevyhnutná, bolo veľmi náročné presadiť poskytovanie pomoci zo strany štátu len v akútnych prípadoch a pokiaľ to bolo možné za priamej spoluúčasti príjemcu sociálnej služby. Táto zmena musela teda prebiehať postupne s vývojom spoločnosti. (Oláh a kol. 2013)

Naša spoločnosť sa v súčasnosti vyvíja mimoriadne dynamicky, čoraz viac pozornosti venujeme zvyšovaniu kvality života jedincov a do systému sa snažíme implementovať moderné inovácie. V dôsledku demografického vývoja sa na Slovensku v strednodobom horizonte predpokladá výrazný nárast dopytu po sociálnych službách najmä v oblasti starostlivosti o seniorov. Vývinové štúdie poukazujú na to, že naša populácia starne a tých, ktorí potrebujú pomoc bude pribúdať. Tradičný model viacgeneračnej rodiny je už iba

spomienkou z minulosti a snažíme sa nájsť nové možnosti v starostlivosti o tých, ktorí to potrebujú vzhľadom k rýchlemu, modernému a konzumnému životnému štýlu. Zvyšuje sa tlak na inštitúcie štátu, aby suplovali vyťažené rodiny.

V čase demografických zmien a finančnej neistoty vo svete sú vlády a aktéri v sociálnej oblasti nútení upriamiť svoju pozornosť na udržateľné strategické plány, ktoré majú napomôcť s prichádzajúcimi problémami obdobia. Na základe demografického vývoja do roku 2050 môžeme očakávať relatívny aj absolútny nárast počtu seniorov, ktorí budú potrebovať sociálnu starostlivosť. S touto skutočnosťou je očakávaný pokles produktívnej skupiny ľudí, ktorí predstavujú hlavný zdroj opatrovateľov. (Repková a kol. 2011)

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že čím vyspelejšia, sociálne stabilnejšia a ekonomicky prosperujúcejšia je spoločnosť, tým masívnejšia je aj zaangažovanosť politiky štátu a spoločnosti pri poskytovaní starostlivosti o sociálne znevýhodnených občanov. Pre každú organizovanú formu života sú charakteristické regulatívne pravidlá. Rešpektovanie vzájomnej väzby hodnôt, noriem, potrieb a záujmov je podmienkou zabezpečenia životnosti celku, a tým i rozvoja v sociálnej oblasti. Ten je kľúčovým predpokladom rozvoja každého jedinca v spoločnosti. Život človeka prebieha v dynamicky sa meniacich podmienkach a vyvoláva množstvo protichodných názorov, zámerov a im odpovedajúcim reakciám. Regulovanie sociálnej sféry je preto zložité. Ide o reguláciu mnohotvárnej ľudskej činnosti s väzbami na politiku, ekonomiku, zdravotnú starostlivosť, vzdelávanie a pod. Tomu musí zákonite zodpovedať výber najvhodnejších prostriedkov. Jedným zo základných predpokladov je osvojenie si základných cieľov, ktoré by mali byť základným zmyslom a motívom tejto činnosti. (Schavel a kol. 2008)

Kľúčovým determinantom vyspelej spoločnosti je dobre prepracovaný sociálny systém, ktorého prioritou je napomáhať sociálne slabším občanom a zároveň eliminovať dopady vzniknutej nepriaznivej sociálnej situácie, v ktorej sa ocitli z najrozličnejších dôvodov. Sociálna politika, ktorá riadi jednotlivé mechanizmy na základe rôznych právnych noriem a predpisov prostredníctvom sociálnych služieb, kde primárnou úlohou je prispieť k pomoci jednotlivcovi, skupine alebo komunite. Poskytovatelia sociálnych služieb musia spĺňať určité podmienky a dodržiavať stanovené kritériá pre správne fungovanie sociálnej služby, ktorú poskytujú. Význam a dôležitosť sociálnych služieb si veľakrát začneme uvedomovať až vtedy, keď sa ocitneme v situácii, kedy sme my sami odkázaní na pomoc inej osoby. Potrebu sociálnych služieb si uvedomujú všetky vyspelé krajiny Európskej únie a preto sa snažia vývoj sociálnej politiky v značnej miere stimulovať k lepšej a efektívnejšej podobe.

Jedným z hlavných dôvodov rozvoja sociálnych služieb ako časti systému sociálneho zabezpečenia je ich potreba. Z hľadiska druhov a foriem úspešne reflektujú na riešenia nepriaznivej sociálnej situácie rôznych cieľových skupín s individuálnym prístupom k jednotlivcom, ktorým sú adresované. Prijímateľmi sociálnych služieb sú fyzické osoby, ktoré si nevedia alebo nedokážu z rôznych príčin služby a pomoc zabezpečiť vo vlastnej rodine, z vlastných príjmov alebo z dôvodu ich nepriaznivého zdravotného stavu. (Oláh a kol. 2013)

Východiskom sociálnej práce a sociálnej politiky je rešpektovanie, že každý život je jedinečný a neopakovateľný, ale aj z rešpektovania univerzality života a spoluzodpovednosti jednotlivca a tým aj celej spoločnosti za kvalitu prežitia, reprodukcie a kolobehu. (Schavel a kol. 2008)V kontexte vyššie uvedených skutočností zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách rozdeľuje poskytovateľov sociálnych služieb do dvoch základných skupín:

1. verejný poskytovateľ sociálnej služby - patria sem obec, právnická osoba zriadená obcou alebo založená obcou, právnická osoba zriadená vyšším územným celkom alebo založená vyšším územným celkom v prípade, že poskytuje základné sociálne poradenstvo,

2. neverejný poskytovateľ sociálnych služieb - fyzické a právnické osoby pôsobiace na území SR, cudzinci s registrovaným pobytom na území SR podľa § 34 až 42 zákona č. 48/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov (Povolenie na trvalý pobyt oprávňuje cudzinca zdržiavať sa na území SR v čase, na ktorý mu bolo policajným útvarom vydané povolenie na trvalý pobyt. Príslušný policajný útvar môže vydať prvé povolenie na päť rokov na základe predloženej žiadosti. Po uplynutí tejto doby môže udeliť policajný útvar na základe ďalšej žiadosti povolenie na trvalý pobyt na neobmedzený čas). Zákon o sociálnych službách rozdelil sociálnu službu aj podľa druhu, formy a stupňa odkázanosti na pomoc od inej fyzickej osoby. Pri posudzovaní potreby sociálnej služby sa vychádza z nepriaznivej sociálnej situácie klienta, jeho individuálnych potrieb a cieľa, ktorý sa danou sociálnou službou má dosiahnuť. Koreláciou rôznych druhov a foriem sociálnych služieb v kombinácii s inými dávkami alebo príspevkami sa u fyzickej osoby realizuje princíp individuálneho prístupu, ktorým je charakterizovaný pilier sociálnej pomoci. Ak sa človek ocitne v nepriaznivej sociálnej situácii a nedokážu mu pomôcť jeho najbližší príbuzní, hlavnú úlohu v tomto prípade preberajú na to určené inštitúcie. V poslednom období sa v sociálnej oblasti objavili rôzne inovácie. Prechodom kompetencií na samosprávu obce sa v teoretickej rovine sociálna pomoc priblížilla k svojim občanom. V zákone sa presne definuje, čo je sociálna služba, kto financuje sociálne služby a upravuje aj vzťah medzi poskytovateľom a prijímateľom sociálnej služby. Hlavným cieľom sociálnych služieb je predovšetkým pomoc ľuďom, ktorí túto pomoc potrebujú, aby nedochádzalo k sociálnej izolácii a aby dokázali žiť v spoločnosti a vo svojom prirodzenom prostredí čo najdlhšie. Zákon explicitne definuje, čo obsahuje sociálna služba: "sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopností, fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny
f) zosúlaďovanie rodinného života a pracovného života.

Legislatíva v podmienkach Slovenskej republiky rozdeľuje sociálne služby do niekoľkých skupín a to najmä z hľadsika povahy vzniknutnej nepriaznivej sociálnej situácie, prípadne od cieľovej skupiny, ktorej sú určené. Ide o sociálne služby krízovej intervencie, sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, sociálne služby s použitým telekomunikačných technológií a podporné služby. Z uvedeného vyplýva, že ide o sociálne znevýhodnených občanov, ktorí vyžadujú určitú formu sociálnej pomoci. Podľa odborných prameňov, služby pre znevýhodnených občanov možno rozdeliť aj ako: služby pre nezamestnaných, služby reagujúce na chudobu a bezdomovstvo, služby pre deti a rodiny, služby pre rizikové deti a mládež, služby pre seniorov, služby pre etnické menšiny, služby pre ľudí s postihnutím, služby pre ľudí so závislosťami, služby pre občanov. (Davideková 2014)

Schavel a kol. (2010) apelujú na dôležitosť efektívnej prevencie, aby sa v čo najširšej miere dokázalo predchádzať vzniku nepriaznivých sociálnych situácií alebo k prehlbovaniu z nej vyplývajúcich negatívnych javov. Nemenej dôležité je aj zabránenie recidívam.. Narastajúce sociálne problémy obyvateľov teda vyvolávajú potrebu k neustálemu skvalitňovaniu sociálnej práce. Tá v konečnom dôsledku predstavuje profesionálnu aktivitu, ktorá si vyžaduje vysoké pracovné nasadenie, lebo napomáha jednotlivcom, skupinám a komunitám vyriešiť alebo aspoň v značnej miere eliminovať osobné, skupinové, sociálne problémy, či vplyvy prostredia, ktoré na nich negatívne vplývajú. Efektivitu sociálnej práce možno charakterizovať práve jej schopnosťou do akej miery dokáže pomáhať ľuďom vyrovnať sa s vlastnými sociálnymi kolíziami. (Hrozenská a kol. 2008) Hlavnou úlohou sociálneho pracovníka je tak pomáhať, pričom táto pomoc je zameraná na predchádzanie vzniku sociálno-patologických problémov, zmiernenie ich následkov a napomáhanie hľadania riešení sociálnych situácií v živote klienta s jeho aktívnou participáciou pri probléme, so snahou naučiť klienta samostatnosti. (Ondrušová a kol. 2009) V procese pomoci sociálneho pracovníka je dôležité, aby svoje nadobudnuté vedomosti a zručnosti vedel aplikovať do systému využiteľného v praxi. Je neprípustné, aby sociálny pracovník riešil problém za klienta, naopak, mal by mu byť nápomocný pri hľadaní riešení vo svojich záťažových životných situáciách prostredníctvom siete poskytovaných sociálnych služieb. Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že na území Slovenskej republiky absentuje racionálne rozloženie siete poskytovaných sociálnych služieb, ktoré zároveň nie sú ani adekvátne rozvinuté. S nárastom počtu klientov nemajú dostatočnú kapacitu ani inštitucionálne zariadenia a zároveň poskytujú zastaralé formy sociálnej starostlivosti. (Gajdoš a Pašiak 2006) Na tomto mieste je potrebné konštatovať, že vyspelý sociálny systém poskytuje svojim občanom sociálne služby ako nevyhnutnú súčasť pomoci ohrozenej skupine. Poskytovanie starostlivosti by malo byť zabezpečované prostredníctvom štyroch základných oblastí: individuálna, sociálna, zdravotná a hmotná. (Hrozenská a kol. 2008) V porovnaní s modernými európskymi krajinami u nás ešte stále prevládajú najmä zariadenia pre seniorov, poskytujúce zdravotnú starostlivosť.

OBEC A JEJ VYMEDZENIE V RÁMCI SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

Komunitu v obci môžeme charakterizovať aj podľa určitých sociálnych a psychických väzieb, ktoré vychádzajú zo spoločného bývania na konkrétnom území, ale aj na základe vnútornej štruktúry obyvateľstva, ktorá je do značnej miery ovplyvnená rodinnými vzťahmi, náboženským vierovyznaním, národnostnou príslušnosťou a v neposlednom rade aj etnickým pôvodom. Všetky uvedené faktory vplývajú na integritu a kohéziu obyvateľov príslušnej obce. Obce majú teda rozdielnu dynamiku vývoja, čo do veľkej miery ovplyvňuje aj jej umiestnenie, či má vo svojom blízkom okolí dostupné iné obce, s ktorými by mohla aktívne participovať, ale aj od štruktúry a duchovnej kultúry obyvateľov v susedných obciach. Každá obec má inú špecifickú štruktúru obyvateľstva, či už sociálnu alebo demografickú. Rovnako aj občania takýchto obcí majú rôzne sociálne problémy a potreby, na ktoré by sa mala upriamovať pozornosť. Miestom prvého kontaktu sociálnej pomoci pre občanov je predovšetkým obec, v ktorej majú trvalý pobyt. Obec zabezpečuje sociálne znevýhodneným občanom sociálne služby v dvoch úrovniach a to priamou formou (vlastnými zamestnancami) alebo nepriamou formou (sprostredkovane - môžu byť objednané u iných poskytovateľov).

Základnou úlohou obce pri výkone samosprávy by mal byť všestranný rozvoj jej územia a starostlivosť o potreby jej obyvateľov. Obci pri výkone samosprávy možno ukladať povinnosti a obmedzenia len zákonom a na základe medzinárodnej zmluvy. Obec je teda právnickou osobou, ktorá hospodári s vlastným majetkom a príjmami v rámci podmienok stanovených zákonom samostatne. (Schavel a kol. 2008)

V zmysle platnej legislatívy správnym orgánom v konaniach o sociálnej odkázanosti je teda príslušná obec. V prípade, ak občan požiada o pomoc, obec je povinná zabezpečiť spracovanie lekárskeho a sociálneho posudku jeho aktuálneho stavu. Po zhodnotení posudkov obec rozhodne, či občan je alebo nie je odkázaný na sociálnu službu, o ktorú žiada. Následne mu je pridelená príslušná sociálna služba, ktorá bude v značnej miere eliminovať nepriaznivú sociálnu situáciu, v ktorej sa občan nachádza alebo mu bude kompenzovať jeho súčasný zdravotný stav. (Schavel a kol. 2008) Podľa Mydlíkovej (2002) by v kompetencii obce malo byť aj poskytovanie sociálneho poradenstva všeobecného charakteru, ktorého úlohou by malo byť informovanie občana o jeho možnostiach v nepriaznivej situácii a životnej kríze a pomôcť mu zorientovať sa v jeho probléme. Súčasný stav sociálneho poradenstva na úrovni obcí je ešte stále nedostatočne rozvinutý. V obciach s nižším počtom obyvateľov nemajú zamestnanci v sociálnej oblasti adekvátne vzdelanie a zručnosti pre výkon odborného sociálneho poradenstva. Nie je výnimkou, že sociálni pracovníci vykonávajú poradenstvo v kumulácii s mnohými inými pracovnými činnosťami.

Ústredným nástrojom štátnej politiky v sociálnej oblasti je dokument Národných priorít rozvoja sociálnych služieb, ktorý sa spracováva v súlade s pôsobnosťou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Jednotlivé časti dokumentu Národných priorít by si mali obce rozpracovať v rámci svojich možností prioritne na základe potrieb svojich obyvateľov. V zmysle Ústavy Slovenskej republiky možno na obec zákonom preniesť

výkon určitých úloh miestnej štátnej správy, ak sa vyhodnotilo, že ich plnenie v kompetencii obce bude racionálnejšie a efektívnejšie. Štát by mal poskytnúť obci potrebné finančné a materiálne prostriedky na plnenie prenesených úloh. Obce na území Slovenskej republiky však poukazujú na nepriaznivú aktuálnu situáciu, pretože zaznamenávajú markantný nárast sociálne znevýhodnených klientov. Žiaľ, takáto situácia je žalostná, pretože sa sociálne služby nachádzajú v stave, kedy vidíme nepomer medzi pomáhajúcimi pracovníkmi a klientmi, čo je absolútne neprípustné pre prax. Na jedného sociálneho pracovníka pripadá vysoký počet klientov, na ktorých nemajú pracovníci vyhradený dostatočný časový priestor. Pre efektívne poskytovanie kvalitnej sociálnej pomoci znevýhodneným občanom je dôležité urobiť konštruktívnu zmenu zo strany štátu, vytvoriť vhodné podmienky pre výkon sociálnej práce, zabezpečiť materiálne vybavenie pre tieto účely, klásť dôraz na odborné vzdelanie kvalifikovaných pracovníkov, zvýšenie ich počtu a upraviť aj systemizáciu pracovných miest a posilniť výkon sociálnej práce. Sociálne služby sú typickým príkladom kombinácie viaczdrojového financovania.

Je dôležité si uvedomiť, že život človeka nestráca zmysel ani v období, keď sa ocitne v situácii, kedy nevyhnutne potrebuje sociálnu pomoc od inej osoby alebo inštitúcie. Forma, rozsah a úlohy obce pre takýchto sociálne znevýhodnených občanov sú pre čo najefektívnejšie adresovanie pomoci uvedenej cieľovej skupine explicitne zadefinované pomocou troch základných zákonov.

Prvý zákon, ktorý definuje pomoc v hmotnej núdzi je *zákon č. 417/2013 Z.z.* Uvedený zákon v § 2 jasne vymedzuje, že hmotná núdza je stav, kedy príjem členov domácnosti nedosahuje sumu životného minima a členovia domácnosti si nevedia alebo nemôžu zabezpečiť alebo zvýšiť svoj príjem. Za základné životné podmienky na účely uvedeného zákona sú jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie a prístrešie. Príjemcom takejto pomoci je fyzická osoba, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi alebo osobitný príspevok.

Druhý zákon, ktorý je zameraný na sociálno-právnu ochranu a sociálnu kuratelu je *zákon č. 305/2005 Z.z.* Podľa tohto zákona sa vykonávajú opatrenia na predchádzanie vzniku porúch a organizujú sa výchovné a sociálne programy**.** Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa vykonávajú pre deti, plnoleté fyzické osoby, rodinu, skupinu a komunitu prostredníctvom metód, techník a postupov sociálnej práce, zodpovedajúcimi poznatkom o stave a vývoji sociálnopatologických javov v spoločnosti. Suverénnu prednosť pred inštitucionálnou starostlivosťou má zabezpečenie starostlivosti o dieťa jeho vlastnými rodičmi, ak to nie je z rôznych príčin možné, tak príbuznými dieťaťa.

Tretí zákon je *zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách*, ktorý je ústredným a zároveň najrozsiahlejším zákonom v poskytovaní pomoci sociálne znevýhodneným občanom. Úlohy obce sú jasne zadefinované v § 80 tohto zákona, podľa ktorého je prioritou obce vypracovávať a schvaľovať komunitný plán sociálnych služieb vo svojom územnom obvode. Obec vypracúva a schvaľuje komunitný plán sociálnych služieb na základe národných priorít rozvoja sociálnych služieb, v ktorom zohľadňuje miestne špecifiká a potreby fyzických osôb

v oblasti sociálnych služieb poskytovaných v jej územnom obvode, určuje potreby rozvoja sociálnych služieb a určuje personálne podmienky, finančné podmienky, prevádzkové podmienky a organizačné podmienky na ich zabezpečenie. Rovnako je obec povinná predložiť návrh komunitného plánu sociálnych služieb a návrh koncepcie rozvoja sociálnych služieb na verejnú diskusiu. Samotný komunitný plán okrem iného obsahuje *analýzu stavu poskytovaných sociálnych služieb* v územnom obvode obce alebo vyššieho územného celku vrátane vyhodnotenia materiálno-technického vybavenia sociálnych služieb a vzdelanostnej štruktúry zamestnancov poskytovateľa sociálnej služby, *analýzu požiadaviek prijímateľov sociálnej služby* a ďalších obyvateľov v územnom obvode obce alebo na rozvoj sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb a cieľových skupín, *analýzu sociologických údajov a demografických údajov* v územnom obvode obce*, určenie cieľov a priorít rozvoja sociálnych služieb* v územnom obvode obce, *časový plán realizácie komunitného plánu sociálnych služieb* alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb vrátane určenia personálnych podmienok, finančných podmienok, prevádzkových podmienok a organizačných podmienok na ich realizáciu, *spôsob vyhodnocovania plnenia komunitného plánu sociálnych služieb* alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb. Obec má povinnosť zverejňovať komunitný plán sociálnych služieb a koncepciu rozvoja sociálnych služieb vhodným a v mieste obvyklým spôsobom. Obec ďalej podľa § 80 rozhoduje o odkázanosti na sociálnu službu, poskytuje alebo zabezpečuje poskytovanie sociálnej služby v nocľahárni, v zariadení pre seniorov, v dennom centre alebo v zariadení opatrovateľskej služby. Rovnako je úlohou obce zabezpečiť prepravnú službu, opatrovateľskú službu, odľahčovaciu službu, základné sociálne poradenstvo a nízkoprahovú sociálnu službu pre deti a rodinu v súlade s uvedeným zákonom č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách. Zákonodarca v § 82 hovorí o komunitnom rozvoji, o potrebe komunitnej práce a cieli komunitnej rehabilitácie. V tomto kontexte obec utvára podmienky na podporu komunitného rozvoja v oblasti poskytovania sociálnych služieb podľa tohto zákona, na komunitnú prácu a komunitnú rehabilitáciu na účel predchádzania vzniku alebo predcházania zhoršenia nepriaznivých sociálnych situácií a riešenia miestnych sociálnych problémov. Samotná komunitná práca v oblasti poskytovania sociálnych služieb je tak definovaná ako podpora aktivít členov miestnej komunity k svojpomocnému riešeniu sociálnych problémov v rámci miestneho spoločenstva, najmä rozvojom sociálnych služieb. Komunitná rehabilitácia v oblasti poskytovania sociálnych služieb je koordinácia činnosti subjektov, ktorými sú najmä rodina, obec, vzdelávacie inštitúcie, poskytovatelia služieb zamestnanosti, poskytovatelia sociálnych služieb a poskytovatelia zdravotnej starostlivosti. Cieľom komunitnej rehabilitácie je obnova alebo rozvoj fyzických schopností, mentálnych schopností a pracovných schopností fyzickej osoby v nepriaznivej sociálnej situácii a podpora jej začlenenia do spoločnosti.

ZÁVER

Za relatívne slabý článok v našom sociálnom systéme možno považovať ešte stále nedostatočnú informovanosť širokej verejnosti o možnostiach poskytovania sociálnych služieb prostredníctvom obcí. Primárne by sa teda mala na území Slovenskej republiky celoplošne zvýšiť osveta v spoločnosti o kompetenciách obcí v starostlivosti o sociálne znevýhodnených občanov. Súčasťou starostlivosti každej obce o svojich obyvateľov je sociálna pomoc a sociálna ochrana. Samospráva ju vykonáva pre občanov, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivých a často krát aj v krízových životných situáciách. Aj krátkodobá nepriaznivá situácia dokáže vplývať na človeka negatívne a to až v takej miere, že dochádza k obmedzeniu využívania verejných služieb pre jednotlivca alebo rodinu, alebo môže dospieť až k sociálnej segregácii jedinca. Sociálne vylúčenie takéhoto človeka má za následok napríklad aj jeho obmedzenie vo verejnom dianí alebo v benefitoch, ktoré obec svojim občanom poskytuje. Je dôležité zamerať sa na preventívne aktivity a včasnú intervenciu, aby nedochádzalo k separácii sociálne znevýhodnených občanov, keďže takéto javy dokážu v extrémnych medziach narušať kohéziu obyvateľov obce, pretože v mnohých prípadoch dochádza až k diskriminácii takýchto jedincov. Záverom možno konštatovať, že zmyslom života každého jednotlivca by malo byť zvyšovanie kvality vlastného života, ale aj života rodiny, komunity, spoločnosti, či celého štátu. Zároveň je dôležité sociálne znevýhodnených občanov naučiť hľadať nové cesty, riešenia a perspektívy v ich náročnej životnej situácii, ktorá je neraz sprevádzaná sociálnymi a ekonomickými problémami a ukázať im, že žiť sa dá aj inak. Každá ľudská bytosť je totižto jedinečná, individuálna, má svoju hodnotu a zaslúži si rešpekt, úctu, dôstojné zaobchádzanie a podporu vo svojom životnom štýle. Všetky vyššie uvedené zámery a ciele, nie je možné uskutočniť bez racionalizácie fungovania miestnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky. V tomto kontexte máme na mysli predovšetkým nežiaduci stav z hľadiska počtu územných jednotiek, ktoré (ne)plnia zákonom stanovené úlohy nielen v oblasti sociálnych služieb. Skvalitnenie poskytovania sociálnych služieb dosiahneme len v tom prípade, ak vytvoríme adekvátne podmienky a priestor, v ktorom majú byť v konečnom dôsledku poskytované.

POZNÁMKA

Tento príspevok bol vytvorený v rámci projektu: *KEGA 017UCM-4/2017 – Dynamika premien politického systemu SR.*

LITERATÚRA

DÁVIDEKOVÁ, M., 2010. Sociálna opora a sociálne služby v systéme sociálnej ochrany seniorov na Slovensku. In *Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti.* Praha: Soukromná vysoká škola ekonomických studií. ISBN 978-80-86744-84-1.

DÁVIDEKOVÁ, M. 2014. *Sociálne služby*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-8105-579-9.

GAJDOŠ, P. - PAŠIAK, J. 2006. *Regionálny rozvoj Slovenska z pohľadu priestorovej sociológie*. Bratislava: Sociálny ústav SAV. 252 s. ISBN 80-85544-46-6.

HROZENSKÁ a kol., 2008. *Sociálna práca so staršími ľuďmi.* Martin: Osveta. 181 s. ISBN 978-8063-282-3.

MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2002. *Sociálne poradenstvo.* Bratislava: Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov. 67 s. ISBN 80-968713-1-5.

OLÁH, M. a kol. 2013. *Sociálne služby.* 1. vyd. Bratislava: IRIS. 146 s. ISBN 978-80-89238-97-2.

ONDRUŠOVÁ, Z. a kol. 2009. *Základy sociálnej práce.*1.vyd. Brno: MSD. 139 s. ISBN 978-80-7392-109-5.

REPKOVÁ, K. a kol. 2011. *Dlhodobá starostlivosť o starších ľudí na Slovensku a v Európe (2). Prevencia a rehabilitácia. Rámec pre dlhodobú starostlivosť.* Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. 153 s. ISBN 978-80-7138-131-0.

SCHAVEL, M. a kol. 2006. *Sociálna práca vo verejnej správe.* 1. vyd. Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce. 136 s. ISBN 80-8082-065-1.

SCHAVEL, M. a kol. 2008. *Sociálna práca vo verejnej správe.* 2. vyd. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. 192 s. ISBN 80-8082-065-1.

SCHAVEL, M. a kol. 2010. *Sociálna prevencia.* 3. vyd. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. 266 s. ISBN 978-80-89271-22-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. [online] Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/20161101

Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi. [online] Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2013/417/20170501

Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele - [online] Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/20160701

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách [online] Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/448/20170301

KONTAKTNÁ ADRESA

PhDr. Ján Machyniak, PhD.
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave
Bučianska 4/A
917 01 Trnava

Mgr. Zuzana Draková
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave
Bučianska 4/A
917 01 Trnava

MESTÁ Z POHĽADU SOCIOLÓGIE KRIMINALITY VO VEREJNEJ SPRÁVE

prof. PhDr. Peter ONDREJKOVIČ, DrSc.

ABSTRAKT

Príspevok rieši významnú časť sociológie mesta – kriminalitu a jej prevenciu na pozadí prác významných autorov, ktorá by mala byť predmetom pozornosti verejnej správy. Konštatuje, že rast kriminality miest bol spôsobený v značnej miere prílivom obyvateľstva z vidieckeho prostredia s prevládajúcimi vzťahmi, typickými pre primárnu skupinu alebo susedské vzťahy a následným oslabením sociálnej kontroly. Prezentuje niektoré preventívne postupy, ktoré viedli k pozitívnym hodnoteniam kvality života v niektorých mestách. Uvádza koncept „oči na ulici", projekt Prevencia kriminality prostredníctvom environmentálneho dizajnu a jeho kritiku a napokon aktivitu Cure Violence (Liek na násilie), ktorej metódy by mohli byť aplikovateľné orgánmi verejnej správy i na našom území.

ABSTRACT

The contribution addresses a significant part of the sociology of the city - crime and its prevention works in the background of major authors. Notes that the growth of urban crime was largely due to the influx of population from rural environment with predominant relations, typical for the primary group or neighbour and subsequent weakening of social control. Presents some preventive practices that lead to positive evaluations of quality of life in some cities. Stated concept of "Eyes on the street", project Crime prevention through environmental design and its criticism and eventually activity Cure Violence, which method could be applicable even in our country.

Podľa Maslowovej pyramídy potrieb [1] sú pocity bezpečnosti a istoty druhou najvýznamnejšou kategóriou ľudských potrieb. Akonáhle sú naplnené fyziologické potreby, začnú narastať potreby istoty:

[1] Maslowova pyramída (potrieb) je hierarchia ľudských potrieb, ktorú definoval americký psychológ Abraham Harold Maslow v roku 1943. Podľa tejto teórie má človek päť základných potrieb (od najnižších po najvyššie - spolu teda tvoria akúsi „pyramídu").

- istota zamestnania
- istota príjmu a prístupu k zdrojom
- fyzická bezpečnosť - ochrana pred násilím a agresiou
- morálna a fyziologická istota
- istota rodiny
- istota zdravia

Väčšina z uvedených potrieb je v rôznej miere v kompetencii verejnej správy, ako poskytovateľa služieb sociálneho štátu. Je to najvýznamnejšia úloha, od plnenia ktorej závisí kvalita života obyvateľstva. Z uvedených najvýznamnejších kategórií ľudských potrieb sa budeme na tomto mieste venovať spomínanej druhej, bezpečnosti, a to bezpečnosti v mestách, ktoré v procese urbanizácie Slovenska tvoria významnú oblasť, v ktorej sa odohráva náš život[2].

Mestá ako sociálny fenomén sa stávajú z počiatku sedemdesiatych rokov centrom kritických vymedzení voči humánnej ekológii (Chicago School, *New Urban Sociology*), neraz s výrazným ľavicovým prístupom (Henri Lefebvre, Manuel Castells, David Harvey a i). V osemdesiatych rokoch dochádza k diskusiám o gentrifikácii v mestách[3], neskôr k diskusiám o globalizácii a tzv. globálnom meste (Global City)[4]. Sprievodným javom veľkých miest je kriminalita. Kriminogénnosť mestského prostredia skúmali predstavitelia chicagskej sociologickej školy (C. Shaw, H. McKay 1942). V mestách zvlášť v sociálne zaostalejších častiach s veľkými rozdielmi medzi najnižšou a najvyššou spoločenskou vrstvou, s kumuláciou sociálnych problémov, zaznamenali nebývalý nárast kriminality. Zamerali sa na teritoriálne variácie kriminality a na ich základe identifikovali ohrozené štvrte miest. Parametre kriminality súčasne konfrontovali s celým radom sociálnych a ekonomických

---

[2] Pozri k tomu dielo Seneta, Cities without Care or Connection, 2001. V meste môže byť človek každý deň iným človekom; vždy podľa toho, s kým sa ten deň má práve stretnúť, čo práve v ten deň chce robiť robiť. Na rozdiel od vidieka alebo malomesta je to svet, v ktorom sa môžu ľudia cítiť slobodne a prirodzene. To je podľa Sennetta sloboda, ktorú mesto ponúka ľuďom.

[3] Ako gentrifikácia (anglické gentry [dʒɛntri] "nižšia šľachta", rozumieme sociálno-ekonomické štrukturálne zmeny určitej mestskej časti v oblasti migrácie chudobnejších obyvateľov miest a príliv bohatých skupín obyvateľstva, ako i k nárastu kriminality. Súčasne dochádza k zvýšeniu cenovej hladiny mestských bytov. Pozri o tom Chris Hamnett: The blind men and the elephant: the explanation of gentrification. In: *Transactions of the Institute of British Geographers* 1991, v. 16, S. 173–189., (fr. text Chris Hamnett: Les aveugles et l'éléphant: l'explication de la gentrification. In: Strates. Nr.9, 1996-97, Crises et mutations des territoires)

[4] Ako globálne mestá (Global City) sú nazývané mestá, ktoré sú v centre nového, nadnárodného mestského systému. V nich sa nachádzajú najvýznamnejšie finančné trhy, centrálne banky a nadnárodné korporácie, rovnako ako i obchodné služby, právne, finančné a ekonomické poradenstvo, reklamné agentúry, účtovné a audítorské firmy. Termín vznikol v roku 1990, autorom je urbánna sociologička Saskia Sassen, manželka Richarda Senetta. SASSEN, S. 1996. *Metropolen des Weltmarktes*, Campus, Frankfurt am Main/New York: Campus 1996, ISBN 3-593-35459-4.

charakteristík, aby preukázali ich vplyv na kriminalizáciu správania a to v najnižších i vyšších spoločenských vrstvách. Výsledkom ich analýz však nebolo priamočiare potvrdenie prepojenia zlých sociálno-ekonomických podmienok s kriminalitou. Kľúčovým faktorom v kauzalite kriminality nie je priamo chudoba alebo ekonomický nedostatok, ale sociálna situácia, ktorú chudoba sprevádza a do určitej miery ju reprodukuje – konkrétne najmä v dôsledku zrútenia inštitúcií sociálnej kontroly a úpadku intímnych, konvenčných vzťahov (Sykes, Cullen 1992).

Rast kriminality miest bol spôsobený jednak prílivom obyvateľstva z vidieckeho prostredia s prevládajúcimi vzťahmi, typickými pre primárnu skupinu alebo susedské vzťahy. Prisťahovalci, ktorí sa stávali účastníkmi oslabenia alebo dokonca i zániku sociálnej kontroly. K rastu kriminality prispela i nemožnosť resp. obmedzenie ľudí prichádzajúcich z vidieckeho prostredia podieľať sa na hlavných spoločenských trendoch a aktivitách pôvodného obyvateľstva (starousadlíkov). Časť obyvateľstva sa stáva marginalizovanou. Neraz hovoríme o tzv. *civilizačnej marginalizácii*, ktorá spočíva v zaostávaní infraštruktúry, v napojení na dopravné tepny, napojenie na informačné a ostatné siete a uspokojovaní sídelných potrieb ľudí. Neraz sme svedkami vzniku tzv. sídelnej chudoby v urbánnych podmienkach, ktorá je v meste viditeľnejšia ako na vidieku. Dochádza i k suburbanizácii, ako procesu rýchleho rastu prímestských sídiel a zón.

Pôvodný nárast miest bol spojený s rozvojom priemyslu, na „starom“ kontinente s nebývalou industrializáciou, najmä objavom a využívaním parného stroja, v USA nastal prudký industriálny rast miest o niečo neskôr. Podľa viacerých autorov[5] medzi najnovšie koncepty vysvetľujúce rast miest patrí koncept tzv. kreatívnych miest, ktorý zdôrazňuje význam firiem v kultúrnych a kreatívnych odvetviach a kreatívnych jednotlivcov. Podľa Florida, ako uvádza Rehák (2014, s. 602), mestá (dnes – pozn. P.O) nerastú preto, že sú v blízkosti zdrojov surovín, alebo majú dobrú dopravnú dostupnosť, ale hlavne preto, že v nich je koncentrovaná vzdelaná pracovná sila. Tento jav však nie je v protirečení s fenoménom mestskej chudoby a mestskej kriminality.

Obyvatelia miest majú k chudobe (osobitne k bezdomovectvu a žobraniu) iný vzťah, stáva sa viac odsudzovaná. V sociológii sa stáva chudoba predmetom osobitného výskumu a pokusov o jej teritoriálne i medzinárodné meranie (Gini koeficient[6], Lorenzova krivka,

[5] Ako uvádza Rehák, Š. v článku v čas. Sociológia 2014, s. 599

[6] Giniho koeficient je číselná charakteristika diverzifikácie. Má významné uplatnenie v ekonómii, kde sa pomocou Gini-koeficientu udáva ekvivalencie rozloženia bohatstva a príjmov (angl. income) v jednotlivých územných celkoch, najčastejšie štátoch a regiónoch. Často sa používa ako miera diverzifikačnej schopnosti skoringového modelu. Udáva sa od 0 do 1. Skóringový model slúži na ohodnotenie kreditného rizika bankovej alebo nebankovej inštitúcie pri žiadosti klienta o úver. Každému žiadateľovi o úver je na základe tohto modelu pridelené skóre. Skóre je bodové ohodnotenie klienta, kde lepším klientom patrí vyššia hodnota. Niekedy býva skóre reprezentované odhadom pravdepodobnosti, že daný klient úver splatí. Podľa skóre sa potom inštitúcia rozhoduje, za akých podmienok úver poskytne.

Laekenské ukazovatele ako indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia - The indicators of poverty and social exclusion).

K rozvoju sociológie mesta významne prispel Richard Senett. Je vo svete známy nie len ako sociológ, ale aj ako urbanista. Svoju druhú životnú cestu začal ako člen Joint Centre for Urban Studies of Harvard a na MIT (Massachusetts Institute of Technology), kde v súčasnosti pôsobí ako vysokoškolský učiteľ. Jeho záujem o urbanizmus v spojení s jeho verejnou angažovanosťou spôsobili, že sa stal členom predsedníctva United Nations Commission on Urban Development and Design. Tu došlo k spojeniu pôsobenia sociálneho vedca a urbanistu. Senett skúma spôsoby, ako pochopiť dnešný život v mestách v porovnaní s prvými priemyselnými mestami. (Analyzuje Springfielde, Massachusetts - Philadelphia, Chicago, a Boston, ale i mesta v Kanade, Anglicku, Francúzsku a Kolumbii). Skúma mestské modely triednej stratifikácie, meniace sa miery pracovnej mobility, sociálny pôvod jednotlivých elitných skupín, vzťahy medzi politickou kontrolu a spoločenskou triedou, rozdiely v možnostiach rôznych etnických skupín a vzťahy medzi rodinnými štruktúrami a mestským životom[7]. Práce na výskume miest editoval Stephen Thernstrom a Richard Sennett (1969).

Kriminalitu v mestách, ktorá prevyšuje kriminalitu na vidieku považujeme za sociálnopatologický a teda spoločensky nežiaduci jav, ktorého riešenie spočíva vo veľkej miere na orgánoch samosprávy.

Mestskú kriminalitu sa usilujú riešiť opatrenia, ktorých základom sa stali poznatky sociológie mesta. Tieto opatrenia realizuje najčastejšie samospráva. Spomenieme európsky projekt, amerického pôvodu, nazvaný *Crime Prevention Trough Enviromental Design* (Prevencia kriminality prostredníctvom tvorby prostredia). Pôvodne bol vytvorený a formulovaný kriminalistom C. Ray Jeffery-m (1971). Jeho podstatou je poskytovať možnosti a koncepty zlepšenia prostredia prostredníctvom dizajnu, ktorý redukuje príležitosti pre kriminalitu. Súčasťou projektu je aj zvyšovanie vzdelanosti (policajtov, urbanistov, projektantov, pracovníkov samospráv v tejto oblasti). [8] Teória *Prevencia kriminality prostredníctvom Environmental Design* (CPTED) tvrdí, že policajti, architekti, urbanisti, krajinné a interiérové dizajnérmi, a rezidentní dobrovoľníci môžu vytvoriť atmosféru bezpečia v komunite hneď od začiatku. CPTED si kladie za cieľ prevenciu kriminality vytvorením fyzického prostredia, ktoré pozitívne ovplyvňuje ľudské správanie. Teória je založená na štyroch princípoch: kontroly prístupu, dozoru, teritoriality a údržby. Kurzy majú pomáhať účastníkom realizovať teórie za CPTED do praxe každodenného života akcie vo svojich

[7] Senettove práce o meste sa zaoberajú problematikou miest, formami spolupráce a zmenami, ktorým je vystavená moderná a flexibilná spoločnosť. Senett popisuje osobitný jav života v meste bezmocnosť jednotlivca, ktorý je nútený absolvovať stále viac zmien, rovnako ako i príležitosti pre nové formy spolupráce. Dôležitá je súhra pracovitosti a inteligencie v práci.

[8] Pozri o tom Ondrejkovič, P. 2011. *Kriminológia pre sociológov, sociálnych pracovníkov a sociálnych pedagógov* Nitra: UKF, FF, ISBN 978-80-558-0042-4, s.129

komunitách. Navrhované sú interaktívne, dvoj- alebo trojdňové základné kurzy, alebo pokročilé školenia ušité na mieru potrebám ich komunity.

Pri počiatkoch projektu stála akademická obec, britská polícia a architekti, predovšetkým Oskar Newman. K prevencii kriminality v mestách významne prispela Elizabeth Woodová. V Chicagu vytvorila bezpečnostné smernice so zameraním na obytné domy a lepšiu viditeľnosť. Na verejných priestranstvách a v parkoch odporúča používať materiály, ktoré by dokázali odolať vandalizmu, ako i stály „dohľad". Elizabeth Wood (1899-1993) bola prvá výkonná riaditeľka Chicago Housing Authority. V roku 1960 vypracovala pokyny pre riešenie bezpečnostných problémov pri práci v Chicago Housing Authority, s dôrazom na konštrukčné prvky, ktoré budú podporovať prirodzené surveillability (pozorovateľnosť objektov verejnosťou, ale aj zákutí, okrajových miest, nedostatočne osvetlených miest- najmä večer a v noci a pod.). Jej zásady neboli nikdy v celom rozsahu realizované, ale stimulovali niektoré originálne projekty, ktoré viedli k CPTED (Crime prevention through environmental design – Prevencia kriminality prostredníctvom environmentálneho dizajnu).

Jane Jacobsová vo svojom diele The Death and Life of Great American Cities (1961) (Smrť a život amerických veľkomiest) kritizuje urbanistické plánovanie povojnového obdobia v Amerike, na základe pozorovaní v Bostone, žiada rôznorodejšie a zmiešanejšie využitie územia, jasné oddelenie verejného a súkromného priestoru, jednoznačné určenie funkcie prostredia, pričom zdôrazňuje potrebu „teritoriálneho" správania sa, v zmysle vlastníctva a údržby, či dohľadu, uvádza koncept „oči na ulici" (Eyes on the street) –teória, ktorá vychádza zo skutočnosti, že nie sú to iba environmentálne úpravy samé o sebe, ktoré majú redukovať strach z kriminality, dôležitý je skôr zmysel pre skupinové (komunitné) vlastníctvo, dohľad nad priestorom a predpoklad silnejších sociálnych interakcií, ktoré majú preventívny účinok. U nás je známy projekt „Viedeň – bezpečné mesto", ktorý bol úspešne realizovaný v rokoch 1996 až 2002 s hlavným zastúpením riešenia otázok podielu samosprávnych orgánov, environmentálnej kriminality, urbanistiky a parkovníctva. V projekte sa zdôrazňoval koncept „rozbitých okien", založený na hypotéze, že znaky neporiadku na konkrétnom území (napríklad rozbité okná, zdevastované pouličné osvetlenie, lavičky v parku, odpadky či graffiti) sú dostatočným spúšťačom úpadku. Nútia ľudí stiahnuť sa do ich domovov, tráviť čo najmenej času na verejných priestranstvách, čím sa z ulíc stráca neformálna kontrola, čo vedie k rastu kriminality a vykonávaniu vážnejších zločinov. Osobitnú pozornosť venoval projekt rozsiahlym parkom a tmavým zákutiam v nich. V parku by sa mal každý cítiť príjemne, bezpečne, mal by si tu odpočinúť, vyvíjať obľúbené aktivity, byť v zdravom prostredí.

Kanadská štúdia CPTED (Patrick F. Parnaby, University of Guelph, 2006), ktorej sa zúčastnili odborníci a priaznivci modelu CPTED, počíta s tým, že akreditáciu odborníkov CPTED budú dostávať ex-policajti alebo pracovníci zamestnaní v súkromnom sektore bezpečnosti. Tzv. „Analýza Parnaby" spochybňuje hlavné zásady CPTED, z čoho vyplýva, že predpoklady sú trochu zjednodušujúce. Parnaby výskum odkryl, že odborníci CPTED neustále zdôrazňujú vágny pojem "predvídateľné nebezpečenstvo", čo naznačuje, že ak by

región mal nebezpečné prostredie alebo identifikovateľné nedostatky, vývoj by nevyhnutne viedol k nejakej forme trestnej činnosti:

1. Odborníci CPTED vidia príčiny trestnej činnosti neraz jednorozmerne, z dôvodu použitia „jazyka istoty“ na rozdiel od pravdepodobnosti pri predvídaní trestnej činnosti. To má za následok trestnú činnosť, ktorá by bola spôsobená zle navrhnutými podmienkami. Tieto metódy by mohli viesť k prehliadaniu iných príčin trestnej činnosti.

2. Premýšľať týmto spôsobom znamená rozdeľovať ľudí do dvoch skupín: zodpovedných občanov a zločincov. Oddeľovanie "dobrých" ľudí a "zlých" ľudí, podľa Parnaby, je pravdepodobne založené na spoločenských stereotypoch, založených na tom, čo si ľudia myslia o rase, socioekonomickom statuse a pohlaví, a to podľa presne definovaných názorov, kto alebo čo tvorí legitímnu hrozbu. V dôsledku toho dochádza k vylúčeniu (marginalizácii) určitých typov ľudí z niektorých štvrtí.

3. Nakoniec Analýza Parnaby sa zaoberá spôsobmi, ktorými odborníci CPTED lákajú svojich potenciálnych klientov, aby sa stali ochotnými účastníkmi ich programov. Stanovili, že, riadenie rizík je morálne, etické a spočíva na občianskej zodpovednosti jednotlivca. Problémom však je, že vlády nemajú spravidla prostriedky k dispozícii pre komplexné riadenie rizík trestnej činnosti (komplexnej prevencii) a preto sa stáva osobná bezpečnosť zodpovednosťou jednotlivca. Takýto prístup môže viesť k vigilantizmu[9]. Vigilantizmus si získava sympatie spoločnosti najmä vtedy, keď v nej panuje nedôvera v efektívnosť a funkčnosť formálnych mechanizmov ochrany práva. Ak obyvateľstvo miest alebo ich častí vníma políciu, prokuratúru či justíciu ako neschopné, málo dôrazné či skorumpované, objavujú sa tendencie k svojpomoci pri ochrane práva. Prejavmi vigilantizmu sú rôznorodé aktivity, u ktorých je veľká pravdepodobnosť, že ich aktéri skĺznu z pozície hrdinu do pozície zloduchov bez toho, aby nastúpil nejaký autokorekčný mechanizmus (napr. svojpomocné aktivity proti Rómom, bezdomovcom, delikventnej mládeži a pod.).

Príkladom komplexných riešení problémov veľkých miest, vrátane kriminality v rámci celosvetovej štúdie, Viedeň spoločne s Zürichom dosiahla prvé miesto z 215 miest, čo sa týka kvality života a osobnej bezpečnosti svojich obyvateľov[10]. Tretíkrát po sebe sa rakúska metropola stala najlepším mestom na život. To, čo si niekedy o Viedni mysleli velikáni ako Mozart, Beethoven či Klimt, dnes tvrdí i americká poradenská spoločnosť Mercer pri porovnávaní 200 miest sveta. Mercer[11] zostavila rebríček podľa 39 kritérií. V prvej dvadsať päťke najlepších miest na život sú európske mestá, hlavne nemecké a švajčiarske. Spoločnosť

---

[9] Vigilantizmus je sociálny jav, keď jednotlivci alebo skupiny bez formálnej autority a bez právomoci danej legitimity sa snažia suplovať činnosť verejných autorít pri nastoľovaní práva a spravodlivosti.

[10] Ondrejkovič, cit. vyd., s. 130

[11] Mercer je americká poradenská firma so sídlom v New Yorku. Predmetom jej poradenstva sú globálne ľudské zdroje a súvisiace finančné služby. Mercer je jednou z najväčších poradenských firiem na svete, so sídlom vo viac ako 40 krajinách a medzinárodne pôsobiaca vo viac než 130 krajinách s viac ako 20.500 zamestnancov.

Mercer prvýkrát urobila i rebríček bezpečnosti jednotlivých miest, keď posudzovala vnútornú bezpečnosť, kriminalitu či vymáhanie zákonov[12].

Napokon sa chceme ešte zmieniť o aktivitách a názoroch epidemiológa Gary Slutkina ktorý sa pýta, či sa násilie a kriminalita šíria ako choroba? Dr Gary Slutkin je inovátor v oblasti znižovania násilia a zakladateľ i výkonný riaditeľ Cure Violence (Liek na násilie). Slutkin aplikuje poznatky získané z viac než desať rokov bojov s epidémiami, ktoré viedli k vytvoreniu organizácie „Liek na násilie“, k prístupu k zníženiu násilia, podobne ako epidémiám. Jeho prístup bol štatisticky overený z dvoch nezávislých hodnotení, ktoré vykonávalo Ministerstvo spravodlivosti a Centrum pre kontrolu chorôb. Cure Violence (Liek na násilie) je i ako metóda v súčasnej dobe podporovaný a schválený spoločnosťou Institute of Medicine, Národnej ligy miest, Národnou asociáciou guvernérov a Bielym domom. Program metódy „Lieku na násilie“ je aplikovaný vo viac ako 30 miestach v 15 amerických mestách, rovnako ako i v ďalších piatich krajinách na svete. Jeho podstatou je, že včasné diagnostikovanie problému musí byť spojené so snahou predísť tomu, aby boli diagnózy chybné ako i diagnózy spochybňujúce cesty, vedúce k násiliu a kriminalite. Treba vytvoriť stratégie, založené na vedeckých poznatkoch, ktorých cieľom je zastaviť násilie pred tým, než sa plne prejaví v živote konkrétnych území, v živote regiónov a miest. Metóda počíta s detekciou a prerušením jestvujúcich konfliktov, s rozpoznávaním a liečbou najrizikovejších jedincov a skupín a meniacich sa sociálnych noriem. I tu však platí do značnej miery to, čo sme uviedli v prípade tzv. "predvídateľného nebezpečenstva", spojeného spravidla s deľbou obyvateľstva na „dobrých“ a „zlých“. A napokon je to i príklad medicinalizácie spoločensky nežiaducich javov a ich liečenia. Pozitívom je však nesporne tvorba stratégií, založených na vedeckých poznatkoch (kriminológie, sociológie a sociálnej psychológie). V tomto smere by Cure Violence mohla nájsť uplatnenie i na našom území a v našich veľkomestách.

ZÁVER

Kriminalitu v mestách, ktorá prevyšuje kriminalitu na vidieku považujeme za sociálnopatologický a teda spoločensky nežiaduci jav, ktorého riešenie spočíva vo veľkej miere na orgánoch samosprávy.

---

[12] Najlepšie mestá podľa spoločnosti Mercer: 1. Viedeň (Rakúsko) 2. Zürich (Švajčiarsko) 3. Auckland (Nový Zéland) 4. Mníchov (Nemecko) 5. Vancouver (Kanada) 5. Düsseldorf (Nemecko) 69. Praha (Česká rep.) 73. Budapešť (Maďarsko) 75. Ľubľana (Slovinsko) 79. Vilnius (Litva) 84. Varšava (Poľsko) 86. Bratislava Slovensko) 89. Tallinn (Estónsko). Dostupné na: http://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/clean-safe-and-a-little-bit-dull-the-worlds-most-liveable-cities-1675823.html

Nazdávame sa, že uvedené príklady, osobitne Cure Violence by mohli nájsť uplatnenie i na našom území, osobitne v našich veľkomestách. Ich aplikácia prostredníctvom samospráv môže prispieť k zvýšeniu kvality života občanov.

Osobitne aktuálna môže byť metóda detekcie spojená s riešením jestvujúcich konfliktov mládeže s obyvateľstvom (napr. deviantných skupín mládeže, extrémistických skupín, vandalizmu, sprejerov a pod.), s rozpoznávaním a „liečbou“ najrizikovejších jedincov i skupín.

PRÍLOHA - VYSVETLENIE MENEJ POUŽÍVANÝCH TERMÍNOV

Tzv. civilizačná marginalizácia spočíva v zaostávaní infraštruktúry, v napojení na dopravné tepny, napojenie na informačné a ostatné siete v uspokojovaní sídelných potrieb ľudí.

Obyvatelia miest majú k chudobe (osobitne k bezdomovectvu a žobraniu) iný vzťah, stáva sa viac odsudzovaná. V sociológii sa stáva chudoba predmetom osobitného výskumu a pokusov o jej teritoriálne i medzinárodné meranie (Gini koeficient, Lorenzova krivka, Laekenské ukazovatele ako indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia - The indicators of poverty and social exclusion).

Medicinalizácia je analógiou patologizácie. Vychádza zo zásady, že kým deviant, napr. páchateľ trestného činu, výtržník, je zodpovedný najčastejšie v celom rozsahu za svoj čin, pri iných činoch páchateľ býva označený ako „chorý“ (napr. drogove závislý). A keďže nemocného nemôžme volať k zodpovednosti za jeho činy, je namieste, aby sme ho „liečili“ (odtiaľ medicinalizácia). Tým zbavujeme subjekt viny i zodpovednosti. Medicinalizácia nemá byť spájaná výlučne s dekriminalizáciou a výzvou na „liečenie“, bez postihovania devianta.

Giniho koeficient je číselná charakteristika diverzifikácie. Má významné uplatnenie v ekonómii, kde sa pomocou Gini-koeficientu udáva ekvivalencie rozloženia bohatstva a príjmov (angl. income) v jednotlivých územných celkoch, najčastejšie štátoch a regiónoch. Často sa používa ako miera diverzifikačnej schopnosti skoringového modelu.

LITERATÚRA

CASTEEL, CARRI, CORINNE PEEK-ASA., 2000. “Effectiveness of crime prevention through environmental design (CPTED) in reducing robberies.” In *American Journal of Preventive Medicine* 18(4S): 99-115.

JACOBS, J., 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House. ISBN 0-679-60047-7.

JEFFERY, C. Ray., 1971. *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, CA: Sage Publications. ISBN 0-679-60047-7.

ONDREJKOVIČ, P., 2011. *Kriminológia pre sociológov, sociálnych pracovníkov a sociálnych pedagógov.* Nitra: UKF, FF. ISBN 978-80-558-0042-4.

PARNABY, P.F., 2006. Crime prevention throuth enviromental design: Discourses of risk, social conrol, and neo-liberal context In *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, Volume 48, No. 1.

REHÁK, Š., 2014. Kreatívna trieda a kreatívne mestá. Teoretický koncept a jeho limity. In: *Sociológia*, roč. 46, 2014, č.5.

SASSEN, S. 1996. *Metropolen des Weltmarktes*. Campus, Frankfurt am Main/New York: Campus 1996. ISBN 3-593-35459-4.

SENNETT, R. 2000. „Cities without Care or Connection.“ *New Statesman* [online] [cit. 5. 6. 2000] Dostupné z**:** http://www.newstatesman.com/200006050018

SHAW, C, MCKAY, H.H., 1942. *Juvenile Delinquency in Urban Areas*. Chicago: University of Chicago Press.

SYKES, G. M. - CULLEN, F.T., 1992 *Criminology*. New York: HBJ.

THERNSTROM, S., SENNETT, R., 1969. *Industrialization and Urbaniztion. Studies in Interdisciplinary History*. New Haven a Londýn: Yale University Press. 978-0300094657.

KONTAKTNÁ ADRESA

prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, DrSc.
Ústav pedagogiky a sociálnych štúdií
PF, Univerzita Palackého v Olomouci

MAKING INCLUSIVE EDUCATION WORK – EXAMPLE OF THE SLOVAK REPUBLIC

M.A. Gábor SZÜDI, PhD.

ABSTRACT

We assess the novel characteristics and chances for upscaling a bottom-up inclusive education project ('Teach for Slovakia') within the current Slovak education system. The main research purpose is to analyse whether such an initiative can be an appropriate and successful solution to the persisting problems, such as that, in Slovakia, poor socio-economic status of parents is translated into poor educational performance significantly more likely compared to other OECD countries.

We intend to analyse the initiative from a social innovation perspective within the framework developed by Mouleart (2010) and Oosterlynck et al. (2013): successful social innovation has to be a bottom-linked process combating social exclusion and contributing to empowerment by addressing both the material dimension (i.e. addressing neglected social needs) and the process dimension (i.e. changing social relations among local stakeholders and institutions with the aim of empowering excluded social groups) of social cohesion.

KEY WORDS

educational inequalities, inclusive education, Teach for Slovakia, Slovak Republic

INTRODUCTION

The Programme for International Student Assessment (PISA) survey organised by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) measures several aspects of the performance of school systems in the most developed countries. One such measure is the equity in education, which is defined as "providing all students, regardless of gender, family background or socio-economic status, with similar opportunities of education."

In this sense, socio-economic status is a concept summarizing many different aspects of a student, which is measured by an index based on such indicators as parental education and occupation, the number and type of home possessions and educational resources at home (OECD 2013).

The stronger the impact of a student's socio-economic status on his/her performance, the less equal is the school system, which has several serious socio-economic ramifications, among others the most important are as follows:

(1) Educational inequity contributes to higher income inequality, unemployment and lower economic growth (Piketty, 2014);
(2) Educational inequity sustains crime and violence;
(3) Educational inequity fuels prejudice that starts in the classroom and perpetuates injustice and conflict across borders;
(4) Educational inequity perpetuates poverty (Carter and Reardon 2014).

In the light of the above, it is particularly distressing that recent OECD research indicates significant concerns for equity in the Slovak school system (Shewbridge et al., 2014). In order to mitigate these problems, "out-of-the-box" solutions may complement official governmental, regional and municipal efforts that can be adapted to the Slovak socio-economic and legislative environment from other (more developed) countries. One such example is the "Teach for All" initiative, which started to be implemented as "Teach for Slovakia" in recent years. By showcasing this new model for teacher training from a social innovation perspective we intend to gain new insights as to the added value of such an initiative in the current Slovak educational context.

AIM OF THE STUDY

The aim of the study is to give an overall picture on the persisting inequities within the Slovak educational system and assess the novel characteristics and chances for upscaling of a bottom-up inclusive education project ("Teach for Slovakia") within the current Slovak education system. The main research purpose is to analyse whether and how such an initiative can be an appropriate and successful solution to the persisting problems, such as the fact that, in Slovakia, poor socio-economic status of parents is translated into poor educational performance significantly more likely compared to other OECD countries.

METHODS

We intend to analyse the current educational inequalities within the Slovak Republic through secondary analysis of relevant OECD and related research materials. On the basis of this background research, the "Teach for Slovakia" initiative will be analysed from a social innovation perspective.

We acknowledge the fact that there is no uniform interpretation of "social innovation" and the definitions can be (at least) broken down to the following three main categories: (1) definitions by purpose; (2) definitions by focus; and (3) definitions by nature (Anderson et al. 2014).

For our purposes such a definition is needed through which we are able to assess the novel characteristics of the "Teach for Slovakia" initiative, thus unambiguous distinguishing features of a social innovation should be first and foremost defined. The most comprehensive framework of "social innovation" concept directly focusing on social outcomes defined by the practice, intention and outcomes of social justice were elaborated by Mouleart (2010) and Oosterlynck et al. (2013).

The authors claim that social innovation has to be a bottom-linked process, which – as opposed to other narrow-defined innovation concepts – is characterized by the following features:

(1) Contributes to empowerment of individuals and groups;
(2) Contributes to the satisfaction of social needs that would otherwise be ignored (material dimension of empowerment);
(3) Contributes to changes in social relations among local stakeholders and institutions, focused on empowering excluded social groups (process dimension of empowerment);
(4) Combats social exclusion and contributes to social cohesion (Mouleart 2010).

We intend to analyse the "Teach for Slovakia" concept based on these characteristics in the section after the description of educational inequity in Slovakia.

CURRENT STATE OF KNOWLEDGE: EDUCATIONAL INEQUITY IN THE SLOVAK REPUBLIC

The Racial Equality Directive (Council Directive 2000/43/EC) prohibits discrimination on the grounds of racial or ethnic origin; in terms of education, it requires that all children enjoy access to quality education on the same terms. Equality in education is one of the priority areas of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020) which provides country-level recommendations to achieve a more effective and equal education system (Hippe et al. 2016).

In order to align its legislature with EU law, the Slovak Republic adopted an Antidiscrimination Act in the year of its EU accession (Act No. 365/2004 on Equal Treatment in Certain Areas and Protection against Discrimination), which included specific clauses on equal treatment in education and, in particular, school integration. The school integration of Roma people, as the most disadvantaged group of the population, has been separately dealt with in various, subsequent strategies, the latest of which is called the Slovak Republic's 2014–2020 Strategy for Roma Integration, which had a special emphasis on the elimination of segregation at schools, the prevention of early school leaving and ensuring a successful transition to the labour market.

Despite this legislative restructuring and strategic realignment, the education system in Slovakia still does not offer equal opportunities, as the rights of access to education and

quality education for children from marginalised communities are often violated. There are concerns in relation to both legislation and administrative practices, such as intra- and inter-school segregation – which increased with students' free choice of school and adverse admission policies – and poorly functioning complementary support services that effectively lead to Roma (and other disadvantaged) children being overrepresented in special schools (as a result of learning difficulties and/or a social disadvantage and not due to the identification of a learning disability), thereby subject to segregated education even in mainstream schools (Németh et al. 2014).

Statistics show that poor socio-economic status of parents being translated into poor educational performance is significantly more likely in Slovakia as compared to other OECD countries; the effect of which is most severe in case of children with multiple disadvantages, such as Roma. Slovak students' socio-economic background is more strongly related to their mathematics performance in PISA 2012: socio-economic background explains 14.6% of variance in mathematics performance in the OECD and 24.6% in the Slovak Republic – see Figure 1 (OECD 2016).

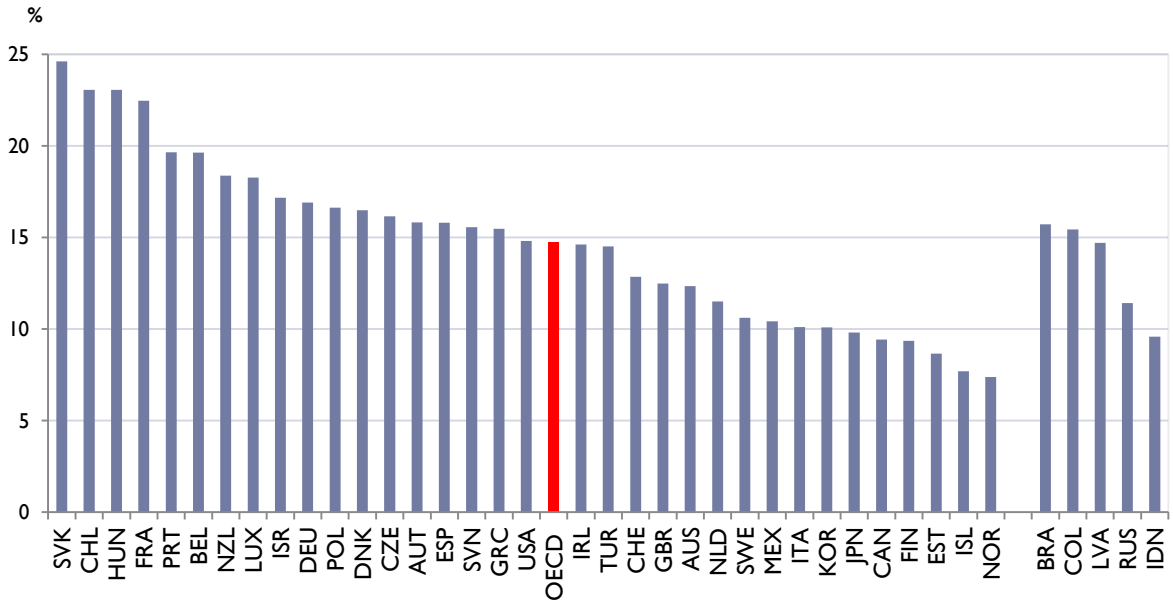

Figure 1 Percentage of variance in PISA math score explained by socio-economic status
Source: OECD PISA 2013

One possible reason for this phenomenon may be early (intentional or unintentional) segregation: in most school systems where there is some kind of selection of students, students tend to be selected into schools on the basis of their performance; however, performance may be closely related to socio-economic status (such as in case of Slovakia – Figure 1) and therefore the unintended result of separating students by performance is the separation of students by socioeconomic status as well. Figure 2 shows that disparities in exposure to mathematics are more accentuated within systems that separate students into various types of schools according to their performance, and thus given the relationship

between performance and socio-economic status, in systems where the unintended result of separation by performance is separation by socio-economic status (such as Slovakia).

Large between-school differences in study opportunities, socio-economic status and performance are associated with systems that show lower levels of equity in education outcomes and, in some cases, lower average performance. Slovakia shows large between-school differences in performance, socio-economic status and exposure to formal mathematics. Average performance and average equity are also below the OECD average in the education system, making Slovakia one of the worst education performers in the OECD area (OECD 2013).

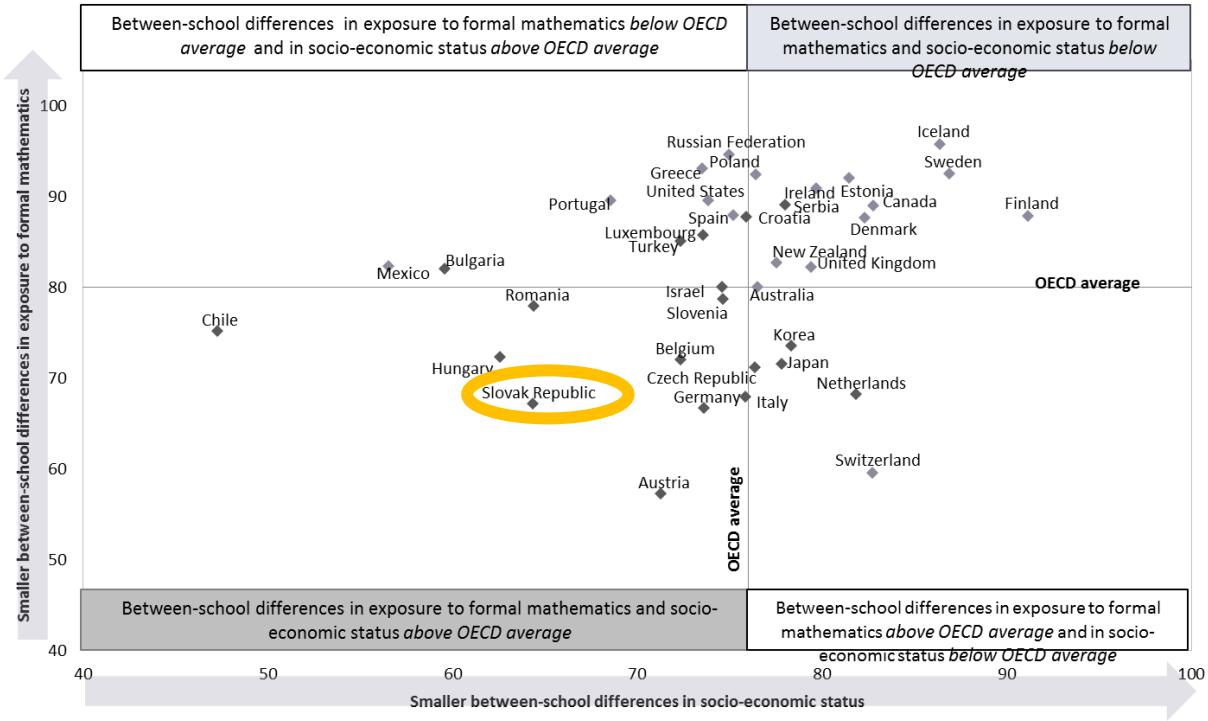

Figure 2 Between-school difference in exposure to math, SES and performance
Source: OECD PISA 2013

While international experts (such as OECD) recognize the reforms undertaken in the Slovak education system since the accession to the EU, they highlight the need for a higher focus on equity within the evaluation and assessment framework, which should be used to improve the quality, equity and efficiency of school education. There is also a recommendation towards more freedom throughout the school system concerning both curriculum and methods (Shewbridge et al. 2014) – here social innovation solutions such as the Teach for Slovakia programme can be useful.

"TEACH FOR SLOVAKIA" FROM A SOCIAL INNOVATION PERSPECTIVE

"Teach for All" is an innovative model to recruit, prepare and place college graduates as teachers in schools serving vulnerable students. The partner organisations reaching 34,000 teachers and 5 million students enlist their nation's most promising future leaders to expand educational opportunity by teaching for two years in high-need schools and becoming lifelong leaders for educational excellence and quality. The relevant initiative started under the name of "Teach for Slovakia" in 2014 in the Slovak Republic.

Participants receive a 2-year long intensive training on how to become excellent teachers with the help of high-level professional mentors, a personal coach and a career consultant. The aim is not only to provide a limited time of training experience for participants, but to develop a life-long vision how they intend to help mitigating educational (and other socio-economic) inequities in Slovakia.

Teach for Slovakia participants have full funding for two years to cover their activities at the high-need schools they are placed at, and are supported for certain programme-related costs, such as housing and travel. Their tuition corresponds to the level of the average Slovak salary of university graduates in the private sector, which is mainly financed by the Ministry of Education, Science, Research and Sports of the Slovak Republic, as well as a wide range of sponsors and supporters (companies and individuals).

Participants of the programme are active at elementary schools of 1st or 2nd grade all over Slovakia (according to preference). They teach various subjects about 24 hours per week, according to school needs (mainly mathematics, but also natural sciences), mostly with children from a socially disadvantaged environment in regions lacking the necessary human and infrastructural resources. The programme is currently ongoing in 4 Slovak regions (High Tatras, Bratislava, Kosice, Bardejov) with 12 participants from the second round of call for selection who are teaching disadvantaged pupils in 8 different towns.

Based upon the results and outcomes from the first round, "Teach for Slovakia" can be assessed as a social innovation through its basic novel characteristics as defined above:

(1) Empowerment

First, it should be underlined that the Teach for All network does not conduct such studies that compare the effectiveness of "traditional" teachers and the participants of their programme. Instead of perceiving the programme as a competition, the complementary effect brought by the diversification of paths to teaching is highlighted.

Surveys show a lower motivation of traditional teachers in comparison to Teach for Slovakia participants mainly due to their different background, skills and capabilities, and the fact that the programme itself initially empowers its teachers by a participatory approach in the determination of their school goals and principles and, consequently, leads to the individual and group empowerment of vulnerable students.

This empowerment may manifest in better student performance on school-leaving exams. The demotivated students are also vitalised by various activities and strategies invented by Teach for Slovakia participants. The programme uses tests to measure basic reading and math literacy for each year of primary school in order to track the progress of their pupils. At the beginning of the school year 2015/2016, 32% of the students in the programme had a basic level in literacy and math skills. At the end of the school year, 46% of pupils controlled these skills. Some classes taught by Teach for Slovakia participants have achieved more than 30% improvement over the course of the year. Teach for Slovakia also strives to measure the non-academic progress of students and how they feel in the classroom (Teach for Slovakia, 2016).

As for the empowerment of programme graduates, out of the ten teachers, initially two (20%) planned to operate in a field directly linked to training activities before joining the program, while currently 9 (90%) of them are in positions directly linked to such activities (Teach for Slovakia, 2016).

(2) Satisfaction of social needs

If we look upon the material dimension of empowerment, largely unsatisfied needs are met through the programme. In addition to mitigating the inequity gap and increasing levels of basic knowledge – 27% of children from socially excluded communities in Slovakia do not have the opportunity to attain a basic education and only 20% of Roma (compared to an average of 88%) finish secondary education – the teachers participating in the programme also raise the low level of leadership and management skills inherent in high-need schools.

Since statistics show that less than 1% of the best graduates from secondary education select teaching as their career path in Slovakia, the effect of the programme on leadership remains scattered and insufficient at this level – systematic changes, complementing leadership programmes or an upscaling of the Teach for Slovakia network is required in this regard (OECD, 2016).

(3) Social relations building

If we look upon the material dimension of empowerment, it must be stressed that the programme significantly changes social relations at a local level.

At an institutional level, Teach for Slovakia strives to establish relevant links with local/regional educational, governmental and NGO institutions to form a supporting network. The already established communities may be further strengthened when Teach for Slovakia teachers continue their careers in the private and public sector, engaging more companies and public decision-makers in local/regional networks.

At an individual level, the mobilisation of vulnerable groups is increased within the context of the programme. It affects the whole community, with Teach for Slovakia trainers

engaged in discussion with teachers, parents and other local stakeholders (policy-makers). Teach for Slovakia provides them with a number of trainings to develop their skills, especially soft skills (changes for disadvantaged students and tutors themselves).

(4) Strengthening of social cohesion

In the short-term, social cohesion is strengthened by a potentially increased trust in local teachers and schools that are willing to incorporate new methods (empowerment component), as well as an enhanced co-operation among different organisations and societal groups (social relations building component), resulting in a strong community.

The real long-term impact of the programme on social cohesion will be ensured by the leadership component developed to drive long-term change through the programme's alumni who will be employed at relevant private and public places. The goal is to ignite systematic transformative changes in the whole education system in the future through people at the right decision-making places who will be able to make the right principles, propose the right laws, carry out the right solutions to make the school system improve in terms of equity and quality.

DISCUSSION

Further quantification of the results achieved is difficult due to lack of available data (partly resulting from the short time elapsed since the beginning of the programme), but the outcomes described in the above section show a potential of social innovation solutions such as Teach for Slovakia in mitigating the strong effect played by students' socio-economic status on their educational achievements in Slovakia.

However, in order to be successful in achieving its short-term aims (mitigation of educational inequity gap, raising of educational standards, empowerment of tutors and local community members, such as teachers and students) and long-term objective (systematic future change in the education system through alumni intervention), the Teach for Slovakia network should strive to achieve the following:

(1) Scale-up to country-level: the initial results are encouraging, but it is of utmost importance that the outcomes do not remain scattered at some "islands", but as many schools should be involved as possible;
(2) Avoid segregated places: networking is essential for upscaling to a national level therefore the programme's focus should not only be on rural or minority schools, but strive to find a balance between several types of schools;
(3) Active recruitment and rigorous selection of participants: currently the selection process has stringent selection criteria due to which 10 participants were selected from more than 200 registrations (the process consists of a registration, initial assessment centre, second assessment centre and a final interview). The programme should not give up its strict criteria with the aim of gaining more financial support from its sponsors for an increased number of participants;

(4) Emphasis of quality over quantity in training: in connection with the previous criteria, the programme should not give up its rigorous quality-check of their trainings in the hope of more graduates (and thus more financial support);
(5) Continuous and stable funding sources: international experience shows that continuous source of funding is the most important prerequisite to achieving these goals, which also requires political support (Cumsille and Fiszben, 2015).
(6) Importance of data and monitoring: in connection with the previous criteria, Teach for All understands that performance evaluation based on hard data is essential for the continuing success of the programme with the aim of maintaining existing and gaining new financial sponsors and professional supporters;
(7) Complementary (and not competitive role) of Teach for Slovakia: quality of teaching and learning outcomes shall be enhanced if the formal education system is complemented with social innovation solutions such as Teach for Slovakia, which have the ultimate goal of addressing basic systematic failures within the educational system.

CONCLUSIONS

Since the persisting high level of educational inequity is not sufficiently handled through official strategies and programmes in Slovakia, there is room for alternative solutions aimed at mitigating the inequity gap. Through its voluntary training services, Teach for Slovakia provides further chances for disadvantaged children to receive quality education.

The programme's success is difficult to measure at the moment: due to the programme's structure, its short-term aim is to increase students' performance – which was overall achieved – but its substantial long-term objective is to ignite substantial changes in the overall education system through the employment of empowered candidates (who gained the necessary theoretical and practical insights during the programme) in the right private and public decision-making position.

The most important implication for policy-makers is that the quality of teaching and learning outcomes may be enhanced in case the formal system is complemented with social innovation solutions such as Teach for Slovakia; however, in the long term the basic systematic failures of the complete education system should be addressed through the straightforward implementation of national strategies related to EU policies. For these purposes, policy-makers should be able to incorporate such measures in the education system as a step towards achieving a more multi-dimensional approach to inclusion strategies with more innovative stakeholders.

NOTES

Affiliation to grant VEGA 1/0367/17 "Ekonomické, legislatívne a inštitucionálne predpoklady a perspektívy rozvoja sociálnej a solidárnej ekonomiky v krajinách V4 vo väzbe na podporu sociálnej inklúzie".

LITERATURE

ANDERSON, T., CURTIS, A., WITTIG, C., 2015. Definition and Theory in Social Innovation. The theory of social innovation and international approaches. In*: ZSI Discussion Paper, Nr. 33. Vienna.* ISSN 1818 – 4162.

CARTER, P.L. and REARDON, S.F., 2014. Inequality Matters. Stanford University. A William T. Grant Foundation Inequality Paper [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: https://ed.stanford.edu/sites/default/files/inequalitymatters.pdf

CUMSILLE R., B., AND FISZBEIN, A., 2015. Crème de la crème: The Teach for All experience and its lessons for policy-making in Latin America. *Education Policy Analysis Archives, 23*(46). ISSN 1068-2341.

HIPPE, R., ARAÚJO, L. & DINIS DA COSTA, P., 2016. Equity in Education in Europe; *Luxembourg(Luxembourg): Publications Office of the European Union; EUR 28285 EN; doi:10.2791/255948.*

MOULAERT, F., 2010. Social innovation and community development. Concepts, theories and challenges. In *F. Moulaert, F. Martinelli, E. Swyngedouw & S. Gonzalez (Eds.), Can neighbourhoods save the city?* (pp. 4-16). London: Routledge. ISBN 978-0415485883.

NÉMETH, SZ., NEVSIJA, D., OLAHOVA, B., GARAZ S., 2014. Advancing the Education of Roma in Slovakia – Ref Country Assessment 2014, *Roma Education Fund, Slovak Country Assessment*

OECD, 2013. *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed (Volume II),* PISA, OECD Publishing. ISBN 978-92-64-20113-2.

OECD. 2016. *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publications, Paris. ISBN 978-92-64-25979-9.

OOSTERLYNCK, S., KAZEPOV, Y., NOVY, A., COOLS, P., BARBERIS, E., WUKOVITSCH, F., AND LEUBOLT, B,. 2013. The butterfly and the elephant: local social innovation, the welfare state and new poverty dynamics. *Improve working paper*, 66. [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: http://improve-research.eu/?wpdmact=process&did=MjAuaG90bGluaw==

PIKETTY, T., 2014. *Capital in the Twenty-First Century,* Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. ISBN 9780674430006.

SHEWBRIDGE, C., VAN BRUGGEN, J., NUSCHE D. and WRIGHT, P., 2014. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Slovak Republic 2014*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris. [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z**:** http://dx.doi.org/10.1787/9789264117044-en**.**

TEACH FOR SLOVAKIA, 2016. *Teach for All – Teach for Slovakia* [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: http://www.teachforslovakia.sk

CONTACT ADDRESS

M.A. Gábor Szüdi, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemská cesta 1/b, 852 35 Bratislava, gabor.szudi@euba.sk &
Centre for Social Innovation, Linke Wienzeile 246, 1150 Wien, Austria, szudi@zsi.at

VÝDAVKY NA VZDELÁVANIE AKO DETERMINANT ROZVOJA SPOLOČNOSTI A EKONOMIKY

prof. Ing. Viktória BOBÁKOVÁ, CSc. – PhDr. Jana DŽUŇOVÁ

ABSTRAKT

Každá spoločnosť musí v záujme svojho ďalšieho rozvoja venovať veľkú pozornosť výchove vzdelanej pracovnej sily. Iba výchova vysoko kompetentných, profesionálnych ľudských zdrojov s medzinárodnými skúsenosťami môže v budúcnosti vytvoriť predpoklady pre ďalší ekonomický rast i rast kvality života obyvateľstva. Je potrebné vynaložiť viac zdrojov na rozvoj tých oblastí politiky, ktoré ovplyvňujú mladých ľudí v ich každodennom živote, zlepšujú kvalitu ich života, prispejú k zníženiu ich sociálnej závislosti a podporia ich autonómiu. Cieľom príspevku je zhodnotiť výdavky na vzdelanie v SR desaťročnej reflexii.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

vzdelávacia politika, primárne vzdelávanie, sekundárne vzdelávanie, terciárne vzdelávanie, výdavky na vzdelávanie

ÚVOD

Význam vzdelania mladej generácie i dospelej populácie je nespochybniteľný. Vzdelanie determinuje nielen možnosti rozvoja osobnosti človeka, ale zohráva nezastupiteľnú úlohu v ekonomickom rozvoji spoločnosti. Jeho význam narastá najmä v súčasnom období, charakterizovanom ako nová ekonomika, ktorá sa vyznačuje využívaním inovácií rôzneho druhu a stupňa. Akú generáciu vychovávame? Vychovávame sebavedomých, emočne vyzretých jedincov s vlastnými názorom? Alebo vychovávame skôr študentov memorujúcich predkladané poznatky, nesamostatných, ktorí majú len zapadnúť do súkolia globálnej civilizácie?

Vzdelanie je už dlho zdrojom politických a intelektuálnych debát. Existuje veľa rôznych pohľadov na vplyv vzdelania na študentov, ako má byť vzdelanie financované a či je jeho dnešná podoba dostačujúca a nevyúsťuje do nerovností. Jednou z priorít rozvoja spoločnosti musí byť podpora prípravy kvalitných ľudských zdrojov. Výsledkom jej naplnenia bude

výchova vysoko kompetentných, profesionálnych ľudských zdrojov s medzinárodnými skúsenosťami, ktoré prispejú k rozvoju spoločnosti.

Výchova novej generácie, generácie kriticky mysliacej, tvorivej, samostatnej, pozostávajúcej z emočne vyzretých jedincov s vlastným názorom, uplatniteľnej v novej ekonomike je determinovaná ako úrovňou a kvalitou vzdelávania v danej spoločnosti, tak aj výdavkami, smerujúcimi do tejto oblasti. Krajiny, ktoré v minulosti venovali pozornosť vzdelávaniu, podpore vedy a výskumu dosahujú v súčasnosti vysokú inovačnú výkonnosť a nízku mieru nezamestnanosti.

1. VZDELÁCIA POLITIKA

Jednou zo základných úloh súčasnej vzdelávacej politiky je neustále občanov motivovať k obnovovaniu, rozširovaniu a doplňovaniu svojho vzdelania s cieľom posilniť svoju pozíciu na trhu práce. Mládež je prioritou sociálnej vízie EÚ, pretože budúcnosť Európy závisí od jej mládeže, od jej počtu a jej vzdelania. Očakáva sa, že v roku 2050 poklesne podiel vekovej skupiny ľudí od 15-29 rokov na 15,3 % obyvateľstva, zatiaľ čo v súčasnosti je tento podiel 19,3%. Tento negatívny vývoj ovplyvní rodiny, medzigeneračnú solidaritu a ekonomický rast. Globalizácia môže priniesť ekonomický rast a zamestnanosť, ale môže priniesť aj špecifické problémy, hlavne pre zraniteľné skupiny, ku ktorým môžeme zaradiť aj mládež. Súčasná generácia je možno vzdelanejšia, technicky vyspelejšia a mobilnejšia ako ktorákoľvek generácia pred ňou. Ale podobne ako zvyšok spoločnosti čelí najväčšiemu individualizmu, konkurenčným tlakom a nerovnosti príležitostí.

Vzdelávacia politika patrí k hlavným pilierom národných politík jednotlivých štátov. Predstavuje súhrn formálnych a neformálnych pravidiel, noriem a praktík, ktoré riadia a ovplyvňujú konanie jednotlivcov a inštitúcií v oblasti vzdelávania. Vlády jednotlivých krajín sa snažia formulovať takú vzdelávaciu politiku, prostredníctvom ktorej by sa vzdelávanie stalo efektívnejším. Inak tomu nie je ani na Slovensku, pričom vzdelávacia politika silne formuje vlastnosti a schopnosti budúcich generácií, ktoré zase formujú budúcnosť štátu. K jej cieľom v súčasnej spoločnosti patrí zvyšovanie informatizácie, zvyšovanie jazykových kompetencií, zvyšovanie záujmu o ďalšie vzdelávanie a tvorba alternatívnych možností vo vzdelávaní.

Európsky vzdelávací systém je fragmentový, pretože vzdelávacia politika patrí do výlučnej kompetencie členských štátov, čo znamená, že existuje približne štyridsať rôznych vzdelávacích systémov v 28 členských krajinách. Vzdelávanie je permanentným procesom, ktorého kvalita vplýva na rozvoj celej spoločnosti a je základným predpokladom dlhodobej konkurencieschopnosti Európskej únie.

V Európe sa identifikovali nasledujúce špecifické výzvy, ktoré majú spomedzi problémov mladých ľudí najvyššiu prioritu: vzdelávanie, zamestnanosť, sociálne začlenenie a zdravie. Európska mládež potrebuje byť vybavená na to, aby mohla využiť príležitosti ako

občianska a politická participácia, dobrovoľníctvo, kreativita, podnikavosť, šport a globálne zapojenie. Dokument Európa 2020 obsahuje pre oblasť vzdelávania nasledovné ciele:

- zvýšiť úroveň vzdelania, a to predovšetkým snahou o zníženie miery predčasného ukončenia štúdia na menej ako 10% ,
- zvýšiť podiel obyvateľstva vo veku 30-34 rokov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie aspoň na 40%.

Globalizácia formuje novú podobu spoločnosti, tzv. učiacu sa spoločnosť. Takisto transformuje podobu práce a zvyšuje potrebu mobility a flexibility pracovníkov, ich schopnosť využívať nové technológie. Jej produktom je však aj sociálne vyčlenenie veľkej časti obyvateľstva, ktoré nespĺňajú tieto kritériá. Vzdelávací systém by mal reagovať na zmeny v spoločnosti a z nich vyplývajúcu potrebu nových vedomostí a zručností. Príležitosť vzdelávať sa začala byť najmä v druhej polovici minulého storočia vnímaná ako základné ľudské právo a šanca na lepší život.

Demokratické spoločnosti čoraz viac alokujú sociálny status na základe dosiahnutého vzdelania. Existuje teda priama úmera medzi úrovňou vzdelania a výškou zárobku, teda aj životnou úrovňou. Vzdelanie možno preto považovať za jeden z kľúčových faktorov ovplyvňujúcich výšku majetku ale aj ľudského kapitálu. Ľudia vysoko kvalifikovaní a vzdelaní sú adaptabilnejší na zmeny na trhu práce a tiež individuálna návratnosť ich práce a teda aj vzdelania je v podobe mzdy vysoká. Pre ľudí s nízkou kvalifikáciou je ťažké získať výnosné zamestnanie a sú tiež oveľa zraniteľnejší zmenami v dopyte firiem po pracovných silách. I napriek tomu, že nie iba vzdelanie determinuje budúce zárobky jednotlivca, existuje tu systematická korelácia (Stiglitz 1997).

Slovenská republika podnikla viaceré kroky smerujúce k realizácii reforiem s cieľom zlepšiť kvalitu vzdelávacieho systému a vytvoriť podmienky pre rovnosť v prístupe k vzdelávaniu. Ide o rozvoj financovania na žiaka, definovanie výchovnovzdelávacích cieľov, zavedenie štandardizovaných národných hodnotení, vytvorenie kariérneho systému pre učiteľov a zavedenie duálneho systému v rámci odborného stredoškolského vzdelávania, V kontexte reforiem existuje očividná snaha zvýšiť finančné prostriedky určené pre školstvo, ako aj uznanie toho, že efektívnosť sektora možno zvýšiť.

2. STAV DOSIAHNUTÉHO VZDELANIA

Hlavnými demografickými trendmi na Slovensku v období rokov 2011 až 2020 bude spomalenie, až zastavenie prírastku počtu obyvateľov a pokračujúce starnutie populácie. Významnou skutočnosťou bude aj zastavenie prírastku počtu obyvateľov v produktívnom veku a jeho následný pokles. Podľa projekcie Európskej komisie zostane rast produktivity práce sprostredkovaný zavádzaním nových technológií rozhodujúcim faktorom ekonomického rastu SR v dlhodobom výhľade. Ďalej sa predpokladá, že príspevok veľkosti populácie a zdrojov pracovných síl k ekonomickému rastu bude čoraz menší, a po roku 2030 sa stane negatívnym faktorom rastu. Celý prírastok hrubého domáceho produktu (a tým aj

zdrojov financovania sociálnych služieb štátu) majú zabezpečiť výlučne nové technológie a nové formy organizácie práce.

Mladí ľudia vo veku do 30 rokov predstavujú podstatnú časť obyvateľstva SR (37,4%). Tieto 2 milióny občanov SR majú špecifické potreby, ktoré je potrebné brať do úvahu v procese ich prípravy na spoločenský a pracovný život, pretože patria k najzraniteľnejším skupinám v spoločnosti a zároveň sú cenných zdrojom jej rozvoja. Slovenská republika má vypracovanú stratégiu pre mládež na roku 2014 –2020. Určuje strategické ciele politiky vo vzťahu k mládeži, pričom reflektuje potreby mládeže najmä v oblasti vzdelávania, zamestnanosti, tvorivosti a podnikavosti, ich participácie, zdravia, zdravého životného štýlu a vzťahu k prírode. Vláda SR začala pripravovať reformy vzdelávania, začala s prípravou 10–ročnej stratégie aj keď jej ciele a spôsoby naplnenia sú predmetom rozsiahlych diskusií.

Údaje o dosiahnutom vzdelaní sa často používajú ako náhradný ukazovateľ ľudského kapitálu a úrovní schopností jednotlivca. Vyjadrujú úroveň zručností spojených s daným stupňom vzdelania, ktoré sú k dispozícii v populácii ako aj na trhu práce.

Podiel obyvateľstva so vzdelaním nižším ako primárne, s primárnym a nižším ako sekundárne (ISCED 0-2) predstavuje tretí najnižší podiel v EÚ – iba 8,3% osôb vo veku 25-64 rokov v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 25,8%. Sociálno-ekonomické zázemie žiakov má silný vplyv na študijné výsledky. Hoci miera predčasného ukončenia školskej dochádzky zostáva v porovnaní s EÚ naďalej nízka, od roku 2010, kedy dosahovala úroveň 4,7% sa neustále zvyšuje. V roku 2015 dosiahla 6,9%, pričom podiel EÚ bol 11,0%.

Slovensko dosahuje dlhodobo dobré výsledky v dostupnosti vyššieho sekundárneho vzdelania (úplné stredné vzdelanie). Až 70% populácie vo veku 25–64 rokov dosiahlo minimálne vyššie sekundárne vzdelanie, čo je druhý najvyšší podiel v krajinách OECD. Podiel mladých ľudí, ktorí v súčasnosti ukončia strednú školu s maturitou je však vyšší – dosahuje až 83% z príslušného ročníka.

Slovensko dosahuje vysoký podiel odborného vzdelávania. To je však málo prepojené s praxou. Podiel zapísaných študentov vo veku 15–19 rokov dosahuje vo všeobecnovzdelávacích programoch 21 % a v odborných programoch 44%. V krajinách OECD je vo v priemere 35% vo všeobecnovzdelávacích programoch a 25% v odborných vzdelávacích programoch. V 20 krajinách OECD, ktoré poskytujú kombinované programy (realizované na školách a na pracovisku), v priemere 30% žiakov v odborných programoch na úrovni vyššieho sekundárneho vzdelávania študuje v takýchto kombinovaných programoch. Na Slovensku je to iba 6%.

Podiel populácie s terciárnym vzdelaním je na Slovensku stále nízky, aj keď v súčasnosti študuje na terciárnom stupni takmer rovnaký podiel študentov ako je priemer krajín OECD. Dostupnosť terciárneho vzdelania dokumentuje schopnosť krajiny poskytnúť budúcim pracovníkom pokročilé a špecifické znalosti a zručnosti.

V súčasnosti má terciárne vzdelanie 21% populácie vo veku 25–64 rokov, kým v krajinách OECD je to 35% populácie. Na Slovensku ukončí terciárne vzdelávanie až 41%

ľudí z príslušného populačného ročníka, zatiaľ čo v krajinách OECD je to 45% mladých ľudí. Takmer každý siedmy slovenský vysokoškolák študuje v zahraničí. Toto štúdium vo všeobecnosti umožňuje študentom získať novú kultúrnu a osobnostnú skúsenosť, ako aj zlepšiť uplatniteľnosť na trhu práce. V prípade Slovenska je výzvou tzv. únik mozgov. Jedným z riešením tohto problému je zatraktívnenie štúdia na Slovensku vytvorením európskemu priemeru podobnými podmienkami pre štúdium a prácu.

Na Slovensku existuje silná korelácia medzi terciárnym vzdelaním a dosiahnutým vzdelaním rodičov. To poukazuje na nízku sociálnu mobilitu a preto je potrebné vynaložiť úsilie na rozširovanie sociálnej skladby študentov. V dôsledku nepriaznivého demografického vývoja sa znižuje celkový počet študentov, začínajúcich terciárne vzdelávanie. Klesá aj podiel študentov pripadajúcich na jedného učiteľa. Dospelí s kvalifikáciou terciárneho vzdelávania na Slovensku zarábajú v priemere o 75 % viac ako osoby s dosiahnutým vyšším sekundárnym vzdelaním. Miera zamestnanosti absolventov vysokoškolského vzdelávania dosahuje v posledných rokoch 80 %, pričom priemer EÚ je skoro 82%. Je všeobecne známou skutočnosťou, že ponúkané študijné programy nezodpovedajú potrebám trhu práce. Až dve tretiny ponúkaných programov sú spoločenskovedného a humanitného zamerania a iba jedna tretina študijných programov je technicky a prírodovedne zameraných. Vzhľadom na podiel spracovateľského priemyslu a priemyselnej výroby na HDP toto nie je dobrá situácia. Chýbajú odborne zamerané programy a bakalárske programy orientované na pracovný trh. Bolo by vhodné zaviesť mechanizmy financovania na podporu študijných programov v oblastiach, ktoré zodpovedajú potrebám trhu práce. Zamestnávatelia zaznamenávajú aj nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami.

Tabuľka 1 Miera nezamestnanosti 15-64 ročných s kvalifikáciou ISCED 0-2

Krajiny	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014	2016
EÚ - 28	10,9	11,5	14,8	16,0	16,7	18,6	19,7	19,0	17,8	16,6
SR	45,1	39,6	41,7	44,3	42,6	44.7	42,6	41,4	37,7	31,7

Zdroj: Eurostat

Slovensko má zároveň v rámci EÚ najvyššiu mieru nezamestnanosti osôb, ktoré nedosiahli vyššie sekundárne vzdelanie, čím sa zosilňuje vplyv predčasného ukončenia školskej dochádzky.

Z celkového počtu nezamestnaných mladých ľudí na Slovensku je až 54,4% dlhodobo nezamestnaných. Vyššie vzdelanie vedie k nižšej nezamestnanosti a k vyšším mzdám. Slovensko patrí medzi krajiny s najväčšími rozdielmi medzi príjmami osôb s vysokoškolským vzdelaním a vyšším sekundárnym vzdelaním (rozdiel až 70%, u magistrov až 77%), rozdiel medzi príjmami osôb s vyšším sekundárnym vzdelaním oproti nižšie vzdelaným osobám je tiež nadpriemerný (vyšší o 35%, priemer OECD o 23%). Človek s neukončeným základným vzdelaním má v krajinách OECD zhruba dvojnásobnú šancu oproti priemeru byť nezamestnaný, na Slovensku je tento pomer až 3,6. Najvýznamnejším krokom pre šancu

zamestnať sa na Slovensku je ukončenie vyššieho sekundárneho vzdelávania. Ukončenie základnej školy má len minimálny vplyv. Na konci roka 2016 bolo najmenej nezamestnaných absolventov druhého stupňa vysokých škôl v zdravotníckych a technických odborov, najviac medzi absolventami bezpečnostných a poľnohospodárskych odborov. Nezamestnanosť absolventov jednotlivých vysokých škôl sa tiež líši, od nízkych 2-4% absolventov umeleckých či technických vysokých škôl po viac ako 10% absolventov niektorých súkromných vysokých škôl. Hoci to môže byť spôsobené lokálnymi vplyvmi, špecifickým odborom štúdia alebo osobnými preferenciami študentov, takáto vysoká miera nezamestnanosti môže naznačovať tiež problém s kvalitou vysokých škôl.

Vzdelanostná úroveň nezamestnaných mladých ľudí na Slovensku je v porovnaní s inými členskými štátmi EÚ pritom vyššia, nakoľko viac z nich má ukončené úplné stredné alebo vysokoškolské vzdelanie. Počet malých ľudí, ktorí by chceli začať podnikať narastá, a to viac medzi stredoškolákmi ako vysokoškolákmi. Skutočné začatie svojho podnikania považujú však za nereálne z dôvodu nedostatku finančných a iných zdrojov. Migrácia vzdelaných mladých ľudí za prácou v EÚ stúpa – 27% mladých ľudí zo Slovenska má skúsenosti s prácou v zahraničí. Mladý človek na Slovensku je súčasťou vzdelávacieho procesu v priemere 17 rokov. Napriek tomu je uplatnenie mladého človeka na trhu práce zložité. Chýbajúce kompetencie sa mnohí snažia zabezpečiť aj prostredníctvom študijnej mobility v zahraničí, ktorú poväčšine hradili z vlastných zdrojov (57%). Štátny príspevok pokryl iba 13% a zdroje EÚ pokryli 15% nákladov na študijnú mobilitu. Zvyšných 15% nákladov hradili zamestnávatelia.

S cieľom využiť potenciál mladých ľudí pre hospodársky a spoločenský rozvoj krajiny je potrebné vynaložiť viac zdrojov na rozvoj tých oblastí politiky, ktoré ovplyvňujú mladých ľudí v ich každodennom živote, zlepšujú kvalitu ich života, prispejú k zníženiu ich sociálnej závislosti a podporia ich autonómiu. V rámci stratégie pre mládež na roku 2014-2020 existujú tri všeobecné a prepojené ciele:

- vytvoriť viac príležitostí pre mládež vo vzdelávaní a zamestnaní,
- zlepšiť prístup mladých ľudí k rozhodovacím procesom a podporiť plnú participáciu mladých ľudí na živote spoločnosti,
- podporovať vzájomnú solidaritu medzi spoločnosťou a mladými ľuďmi.

Vzdelanie a zamestnanosť spolu úzko súvisia a modernizácia vzdelávania v tom smere, aby lepšie zodpovedala aktuálnym požiadavkám a prognózam trhu práce je vysoko aktuálnou témou. Flexibilita, priechodnosť systémov a partnerstvo všetkých poskytovateľov vzdelávania sú podmienkou pre rozvoj otvoreného systému vzdelávania, ktorý poskytuje človeku potrebné kompetencie počas celého života.

3. VÝDAVKY NA VZDELÁVANIE

Z ekonomického hľadiska školy a vzdelávanie posudzujeme ako jedno z dôležitých odvetví verejného sektora, ktoré produkuje prevažne také verejné statky, ktoré rozhodujúcim spôsobom prispievajú ku kultivácii ľudského potenciálu (Peková 2012). Prevažná časť školstva je financovaná z niektorého druhu verejného rozpočtu, pretože vzdelávanie sa pokladá prevažne za verejný statok. Štát má záujem nielen na produkcii príslušných statkov v oblasti vzdelávania, ale aj na ich spotrebe. Kvalita vzdelávacieho procesu v rôznych vzdelávacích zariadeniach okrem iného závisí aj od dostatku finančných a iných prostriedkov, ktoré má prevádzkovateľ vzdelávacieho zariadenia k dispozícii.

Zvyšujúce nároky na kvalitu vzdelávania nie je možné zabezpečiť bez primeraného zvýšenia výdavkov na vzdelanie. Slovensko v tejto oblasti nielenže výrazne zaostáva za vyspelými európskymi krajinami, ale jeho výdavky na vzdelávanie sú nízke aj v porovnaní s krajinami V4. Výdavky na vzdelávanie sa vo svete vykazujú prevažne dvoma spôsobmi. Jeden z nich je klasifikácia výdavkov verejnej správy COFOG – funkčná klasifikácia výdavkov. Každý výdavok verejnej správy je v nej zaradený podľa svojej funkcie do oddielu a ďalej podrobnejšie do skupiny (sekundárne, terciárne) a triedy (prvý stupeň, druhý stupeň terciárneho vzdelávania). Organizácie UNESCO, OECD a Eurostat majú vlastnú metodiku – UOE. Na rozdiel od klasifikácie COFOG pokrývajú iba vzdelávanie vo formálnych vzdelávacích inštitúciách, ktoré trvajú najmenej jeden semester či polrok, nezahŕňajú praktické vzdelávanie na pracovisku s veľmi malým podielom teoretického vyučovania. Klasifikácia UOE pokrýva čiastočne aj súkromné výdavky, kým COFOG iba výdavky verejnej správy. Veľký rozdiel je vo vykazovaní výdavkov na výskumné aktivity v rámci terciárneho vzdelávania, ktoré sú v klasifikácii COFOG zaradené do skúmanej oblasti (napríklad výskum a vývoj v zdravotníctve je zaradený ako výdavok zdravotníctva), v metodike UOE sú výdavky terciárneho vzdelávania na výskum a vývoj zahrnuté do vzdelávania.

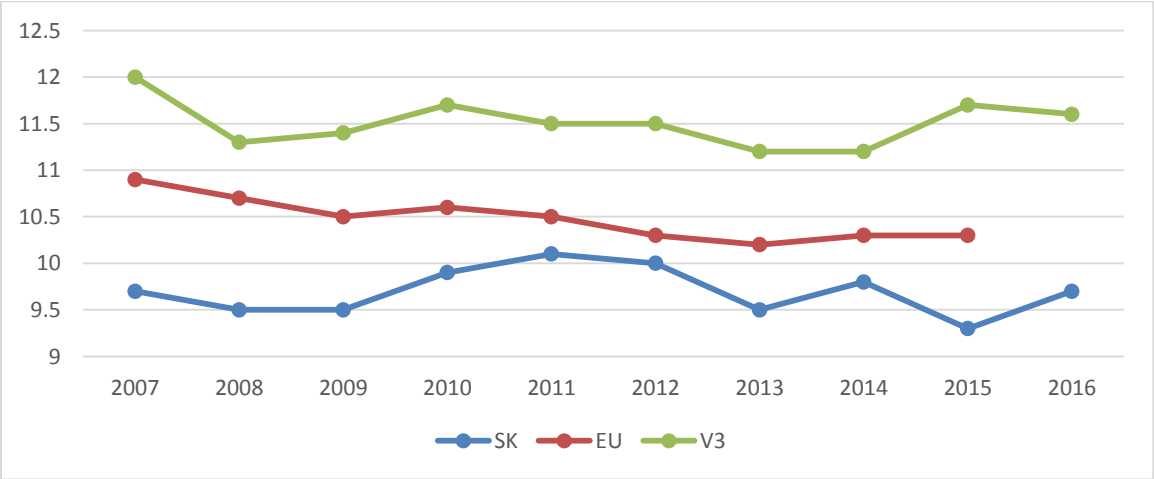

Obrázok 1 Podiel verejných výdavkov na vzdelávanie na celkových verejných výdavkoch (COFOG)

Zdroj: Eurostat

Podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových verejných výdavkoch sa pohybuje od 9,3% v roku 2015 do 10,1% v roku 2011. Podiel verejných výdavkov na vzdelávanie na celkových verejných výdavkoch sa v uplynulých desiatich rokoch pohybuje teda okolo hranice 10,0 %, kým priemer EÚ klesol v roku 2015 na 10,3 % a priemer V3 na 11,6 %. V roku 2017 by mal dosiahnuť podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových výdavkoch 9,8%. Do roku 2020 by mali výdavky na vzdelávanie dosiahnuť 11,2% celkových verejných výdavkov. Rozpočet verejnej správy na roky 2017–2019 predpokladá, že Slovensko dostihne priemer EÚ vo výške verejných výdavkov v pomere k celkovým verejným výdavkom, pri nezmenenom trende v EÚ.

Slovensko vynakladalo na vzdelávanie v hodnotenom období v priemere 3,98% HDP. Je to približne o 1% HDP menej v porovnaní s priemerom EÚ. Najnižší podiel výdavkov na vzdelávanie na HDP – 3,5% dosahovalo Slovensko v rokoch 2007 a 2008. Najvyšší podiel – 4,2% v rokoch 2009, 2010 a 2015. Podľa Programu stability na roky 2017–2020 by mal dosiahnuť v roku 2020 podiel výdavkov na vzdelávanie 4,4% HDP.

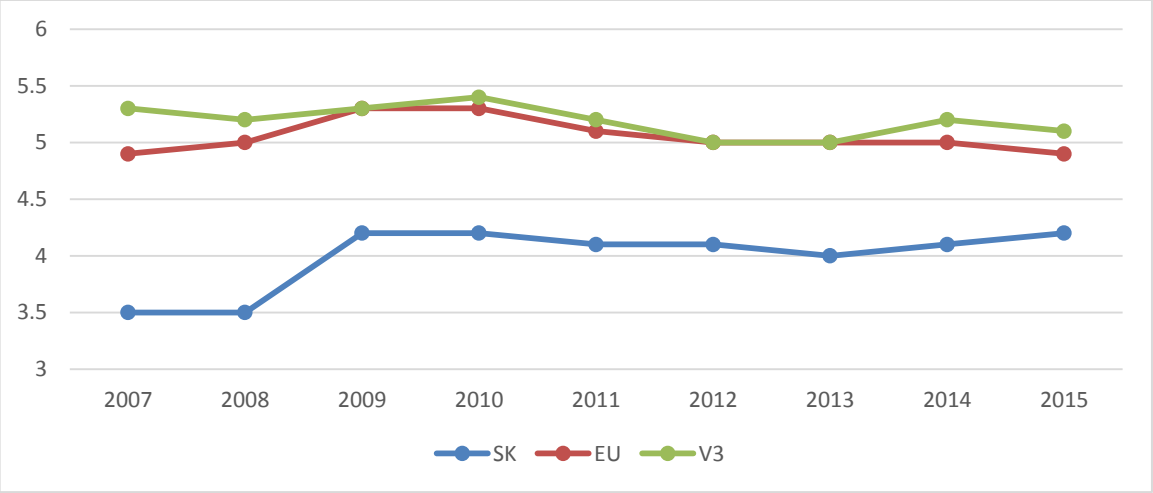

Obrázok 2 Verejné výdavky na vzdelávanie ako podiel na HDP (COFOG)
Zdroj: Eurostat

Výdavky na vzdelávanie na jedného žiaka/študenta v SR dosahujú iba 40 % priemeru krajín EÚ 15. Pritom v absolútnom vyjadrení k najväčším rozdielom dochádza na stredných a vysokých školách. V podstatne väčšej miere než doteraz bude potrebné zabezpečiť väčšiu účasť podnikateľskej sféry na budovaní, financovaní a vytváraní programov stredného odborného školstva, aby lepšie slúžilo jej potrebám.

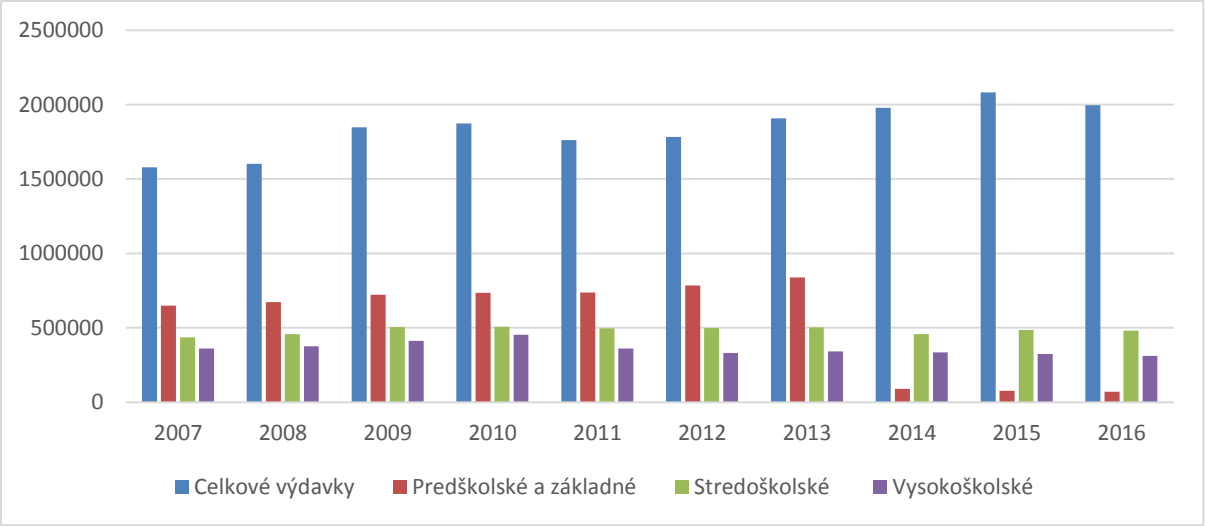

Obrázok 3 Celkové výdavky verejnej správy na vzdelávanie v tis. eur
Zdroj: vlastné spracovanie na základe Štátnych záverečných účtov

Viac ako polovica verejných prostriedkov vo vzdelávaní smeruje do regionálneho školstva (predprimárne, primárne a sekundárne školstvo) vrátane transferov súkromným a cirkevným školám. V roku 2016 sa na verejných výdavkoch na vzdelávanie podieľalo regionálne školstvo asi 56 % (1,9 mld. eur). Podiel štátneho rozpočtu na financovaní regionálneho školstva bol 1,5 mld. eur, ďalších približne 400 miliónov (11 % celkovo) prispeli samosprávy v rámci originálnych kompetencií. Vysokoškolské vzdelávanie sa na celkových výdavkoch na vzdelávanie podieľalo približne 700 mil. eur (21 %), podiel štátneho rozpočtu bol 500 mil. eur. Ostatné výdavky tvoriace približne 23 % pozostávajú z kategórii neprekračujúcich 7 %.

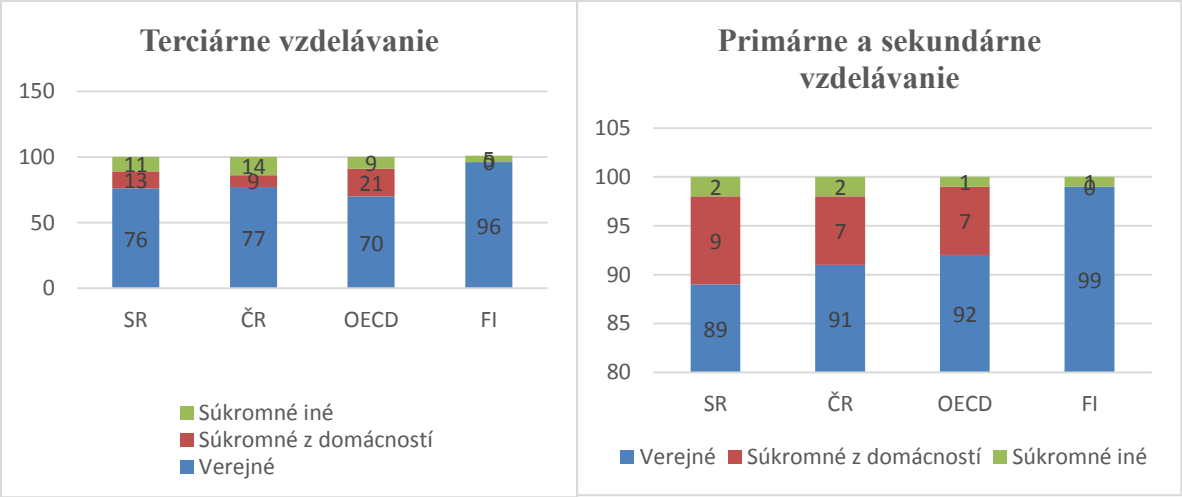

Obrázok 4 Pomer verejných a súkromných zdrojov na vzdelávaní (2013)
Zdroj: Education at a Glance 2016, OECD

Prínosy zo vzdelávania sú pre celú spoločnosť vysoké, preto je na Slovensku podobne ako v ostatných krajinách OECD až 85% výdavkov na vzdelávanie finančných z verejných zdrojov. V pomere verejných a súkromných zdrojov sa Slovensko výrazne nelíši od krajín OECD. Tento podiel je ešte výraznejší v prípade primárneho a sekundárneho vzdelávania, ktoré je vo väčšine krajín povinné. V prípade primárneho a sekundárneho vzdelávania je podiel takmer rovnaký v porovnaní s ČR aj OECD. Verejné výdavky na terciálne vzdelávanie tvoria na Slovensku 76% celkových zdrojov a v krajinách OECD je to 70%. Zvyšok tvoria súkromné zdroje. Nižší podiel verejných zdrojov sa dá zdôvodniť najmä prudkým nárastom dopytu po vysokoškolskom vzdelaní, ktorý jednotlivé krajiny nedokážu plne financovať.

Tabuľka 2 Rozdelenie výdavkov na vzdelávanie, vedu a výskum podľa zdroja

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EÚ + spolufin.	1%	2%	5%	7%	5%	5%	9%	11%	13%	1%
ŠR v %	99%	98%	95%	93%	95%	95%	91%	89%	97%	99%
Spolu mil. eur	1 585	1 698	1 892	1 942	1 878	1 937	2 068	2 180	2 335	2 152

Zdroj: Štátne záverečné účty

Súčasťou programového vyhlásenia súčasnej vlády je záväzok do roku 2020 navýšiť rozpočet v oblasti vzdelávania o 2 miliardy eur, pričom polovica z tejto sumy bude pochádzať zo zdrojov EÚ.

Približne 6% výdavkov na vzdelávanie pochádzalo v období 2007 – 2016 zo štrukturálnych fondov EÚ a spolufinancovania. Z Operačných programov Vzdelávanie a Výskum a vývoj sa na vzdelávanie v rokoch 2007 – 2016 vyčerpala približne miliarda eur. Necelá polovica týchto prostriedkov išla na regionálne a vysoké školstvo, zvyšok na iné vzdelávacie aktivity. Ďalších vyše 250 mil. eur sa vyčerpalo na vedu a výskum.

Približne tretina zdrojov z EÚ a spolufinancovania sa v rokoch 2007 – 2016 použila na kapitálové výdavky, 66 % z nich smerovalo do vysokých škôl a 25 % na výskum. Prostriedky sa dočerpávali ešte do roku 2016, fondy EÚ a spolufinancovanie tvorili v rokoch 2007 – 2016 takmer 60 % zo všetkých kapitálových výdavkov na vzdelávanie.

Porovnanie s krajinami OECD ukazuje relatívne vyššie výdavky Slovenska na prevádzku škôl, materiál a služby pre študentov a nižšie výdavky na mzdy a odvody učiteľov a iných pracovníkov. Až 97 % všetkých výdavkov v regionálnom školstve tvoria bežné výdavky, z nich 52 % tvoria mzdy a odvody učiteľov.

Výdavky na žiaka kvôli poklesu školskej populácie mierne stúpajú, sú však nižšie ako priemer OECD a porovnateľné s priemerom V3. Slovensko vynakladá na jedného žiaka9 menej ako je priemer krajín OECD, a to na všetkých stupňoch vzdelávania, pričom najväčší rozdiel je vo financovaní druhého stupňa ZŠ a na gymnáziách. Pri porovnaní financovania na samotné vzdelávanie bez služieb pre študentov a výskumu zaostávajú za V3 aj vysoké školy

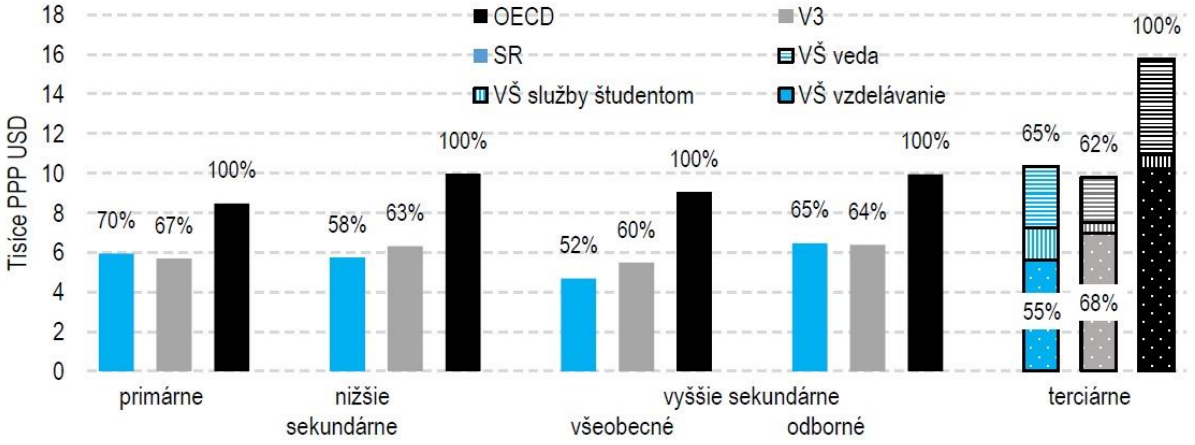

Obrázok 5 Ročné výdavky na študenta (v USD, PPP prepočítané, 2013)
Zdroj: Revízia výdavkov, Hodnota za peniaze

Názory na vzťah medzi výdavkami na vzdelávanie a výsledkami žiakov a študentov nie je medzi ekonómami jednoznačný. Analýzy, skúmajúce vzťah medzi napr. počtom študentov pripadajúcich na jedného učiteľa, výdavky na jedného študenta a výsledkami, ktoré študenti dosahujú, naznačujú iba zanedbateľný vplyv (Hanushek 2005). Na druhej strane, vyššie výdavky môžu vplývať napr. na skupiny študentov, ktorí z dodatočných zdrojov prosperovali najviac. Konsenzom však zostáva, že spôsob prerozdelenia dodatočných výdavkov je nad istú minimálnu úroveň celkových zdrojov aspoň taký dôležitý, ako samotný celkový objem financií v školstve. (OECD 2012).

Rozdiely v ekonomickom blahobyte ľudí sú značné a stále sa prehlbujú. Spočiatku vychádzali ekonómovia pri ich vysvetľovaní z množstva fyzického kapitálu, ktorým jednotliví ľudia disponujú, keďže bohatší ľudia disponovali väčším objemom fyzického kapitálu. Z rôznych štúdií o raste príjmov bolo však zrejmé, že oveľa dôležitejšie ako fyzický kapitál sú iné zdroje blahobytu – nehmotné zdroje. To spôsobilo rast záujmu o investovanie do ľudského kapitálu. je všeobecne známe, že príjmy zvyčajne rastú s vekom pomalšie, nezamestnanosť je priamo úmerná úrovni vzdelania, mladší ľudia menia zamestnanie častejšie, rozdelenie príjmov je pozitívne asymetrické najmä medzi profesionálmi a skúsenými jednotlivcami, šikovní jednotlivci dostávajú viac vzdelania a tréningov ako ostatní.

ZÁVER

Krajiny investujú do vzdelávania s cieľom prispieť k osobnému a sociálnemu rozvoju a zníženiu sociálnych nerovností, ako aj s cieľom podpory hospodárskeho rastu a zvýšenia produktivity. Výška výdavkov je podmienená najmä veľkosťou školskej populácie danej krajiny, mierami participácie, úrovňou platov učiteľov a systémom organizácie a

poskytovania výučby. Výdavky na vzdelávanie sú financované najmä z verejných zdrojov. Prínosy zo vzdelania sú pre celú spoločnosť vysoké, preto je na Slovensku ako aj v krajinách OECD až 85 % výdavkov na vzdelávanie financovaných z verejných zdrojov. Tento podiel je ešte výraznejší v prípade primárneho a sekundárneho vzdelávania, ktoré je vo väčšine krajín povinné. Naopak, verejné výdavky na terciárne vzdelávanie tvoria na Slovensku 76 % celkových zdrojov a v krajinách OECD 70 % zdrojov. Zvyšok tvoria súkromné zdroje. Nižší podiel verejných zdrojov sa dá pripísať najmä prudkému nárastu dopytu po vysokoškolskom vzdelaní, ktorý jednotlivé krajiny nedokážu plne financovať.

Slovensko potrebuje prehodnotiť svoj systém financovania školského vzdelávania s cieľom zvýšiť jeho efektívnosť. Je potrebné optimalizovať školskú sieť vzhľadom na nižší počet prijímaných študentov, ktorý vyplýva z demografického poklesu. Optimalizáciou školskej siete by sa malo dosiahnuť uvoľnenie určitých rozpočtových prostriedkov, ktoré by sa v budúcnosti mohli znova investovať do platov. V Slovenskej republike zatiaľ nedošlo k plnej aplikácii požiadaviek súvisiacich s reformou školstva. Problémy sú v oblasti nedostatočne zadefinovaných vzdelávacích a obsahových štandardov, koncepčnej neujasnenosti pedagogických zameraní, neadekvátneho spôsobu odmeňovania učiteľov aj v oblasti financovania vzdelávania.

Slovenská vláda by mala pokračovať v snahách o zvýšenie zdrojov na vzdelávanie v absolútnej hodnote, aj podiel na HDP, ktoré si môže dovoliť s ohľadom na hospodárske podmienky. Vzhľadom na obmedzenia zvýšenia absolútnych verejných výdavkov na vzdelávanie je dôležité, aby bola zabezpečená efektívnosť vynakladania verejných zdrojov. Potrebné je konsolidovať školskú sieť, rozvíjať kapacity pre inkluzívne vzdelávanie za účelom zlepšenia rovnosti vo vzdelávaní. Nevyhnutné je zlepšiť využívanie ľudských zdrojov vo vzdelávacom systéme.

POZNÁMKA

Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0757/17 „Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu – využitie zahraničných skúseností pre reformy v Slovenskej republike“

LITERATÚRA

HANUSHEK, E.A. a WOESSMANN, L., 2005 Does educational tracking affect performance and inequality? Differences-in-differences evidence across countries. *The Economic Journal*, Vol. 116/510, pp. 63-76. [online] [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01076.x

KONEČNÝ, S., 2002. Verejná správa v Slovenskej republike – zamestnanosť a sociálny kontext vzdelávania vo verejnej správe. In *Vzdělávání pracovníků ve veřejné správě-Andragogé* č. 7/2002. Olomouc: Universita Palackého, s. 21 – 28. ISBN 80-244-0550-4.

PEKOVÁ, J., PILNÝ, J. a JETMAR, M. 2012. *Veřejný sektor – řízení a fincování*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN978-80-7357-4.

STIGLITZ, J.E., 1997. *Ekonomie veřejného sektoru.*Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-454-1.

EUROSTAT. *Key figures on Europe, 2017 edition*. [online] [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8309812/KS-EI-17-001-EN-N.pdf/b7df53f5-4faf-48a6-aca1-c650d40c9239.

OECD. *Education at a Glance 2017*. Paris: OECD Publishing. [online] [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en.

KONTAKTNÁ ADRESA

prof. Ing. Viktória Bobáková, CSc. a PhDr. Jana Džuňová
Fakulta verejnej správy
Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach
Popradská 66, 040 00 Košice
viktoria.bobakova@upjs.sk

REFORMNÉ KROKY VYSOKÉHO ŠKOLSTVA

Mgr. Lucia ROŽOVÁ

ABSTRAKT

V príspevku sa zameriame na terciárne vzdelanie na Slovensku, identifikujeme si najväčšie problémy nášho systému a pokúsime sa načrtnúť možnosti riešenia, pričom inšpiráciou nám budú vykonané reformy severských či pobaltských krajín, ktoré celosvetovo vynikajú. Aj napriek tomu, že tieto krajiny podobne ako Slovensko ponúkajú bezplatný systém vysokého školstva, vďaka úspešným reformám patria medzi štáty s najlepšími vzdelávacími systémami vo svete. Je potrebné si uvedomiť, že investície do školstva sú jedným z hnacích motorov ekonomiky. Dánsko do školstva od roku 2010 investovalo veľké množstvo finančných prostriedkov, čo prinieslo krajine pozitívne výsledky najmä vo výraznom náraste HDP aj zamestnanosti absolventov vysokých škôl. Naproti tomu Slovensko patrí medzi štáty OECD s najnižšími výdavkami na vzdelávacie inštitúcie v pomere k HDP a s vysokou nezamestnanosťou absolventov.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

vzdelanie, vysoké školstvo, výdavky, financovanie

ÚVOD

Školstvo je v mnohých krajinách považované za jednu z najdôležitejších povinností štátu, preto je financované alebo zabezpečované štátom. Jeho produkt, ktorým je vzdelávanie patrí do terciárnej sféry, a je možné ho označiť za službu, ktorá je ako verejný statok financovaná z verejných zdrojov. Verejné výdavky na školstvo sú investíciami zvláštneho druhu, ktoré sa do spoločnosti pomerne rýchle vracajú. Financovanie školstva z verejných financií je celosvetovým problémom a vlády sa snažia hľadať dodatočné zdroje pre zvyšujúce sa nároky vzdelávacích inštitúcii a narastajúci počet žiakov a študentov. V krajinách OECD celkový objem verejných výdavkov na vzdelanie v posledných rokoch vzrástol. Vo vyspelých krajinách sú školské systémy podobné, a líšia sa občas iba v maličkostiach, pričom kľúčovou štruktúrou sú tri pásma vzdelávania – primárne, sekundárne, terciárne. Nás bude v príspevku zaujímať terciárne vzdelávanie (Ochrana, Pavel, Vítek a kol. 2010).

Poslaním vysokých škôl je rozvíjať osobnosť, múdrosť a tvorivosť človeka a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a blaha celej spoločnosti. Podieľajú sa aj na zlepšení produktivity práce, profesionálneho rozvoja a sú aj kľúčom pre dosiahnutie silného hospodárskeho rastu v jednotlivých krajinách v dlhodobom horizonte. Vo vzdelávacích výstupoch Slovensko dlhodobo dosahuje podpriemerné výsledky, čo platí aj pre vysoké školstvo. Kvôli významu, aké má vysoké školstvo pre budúci vývoj našej spoločnosti a ekonomiky, patrí medzi hlavné výzvy (Beblavý, Kišš 2010).

1 PROBLÉMY VYSOKÉHO ŠKOLSTVA NA SLOVENSKU

Poskytovanie vysokoškolského vzdelania vrátane financovania je upravené zákonom č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa vysoké školy pretransformovali z rozpočtových organizácii na verejné vysoké školy. V Slovenskej republike zabezpečuje vysokoškolské vzdelávanie dvadsať verejných vysokých škôl, tri štátne, dvanásť súkromných a sedem zahraničných vysokých škôl. Oproti začiatku 90. rokov vysoké školstvo u nás zaznamenalo až trojnásobný nárast počtu študentov. Je to jednak výsledkom rozvoja ponuky a dostupnosti vysokoškolského vzdelávania, a taktiež rastu dopytu, ktorý súvisí s vyšším záujmom o vzdelávanie. Avšak v posledných rokoch je možno vidieť klesajúci trend počtu študentov, ktorý pokračuje a je možné ho označiť za prvý problém (Hanová a kol. 2016).

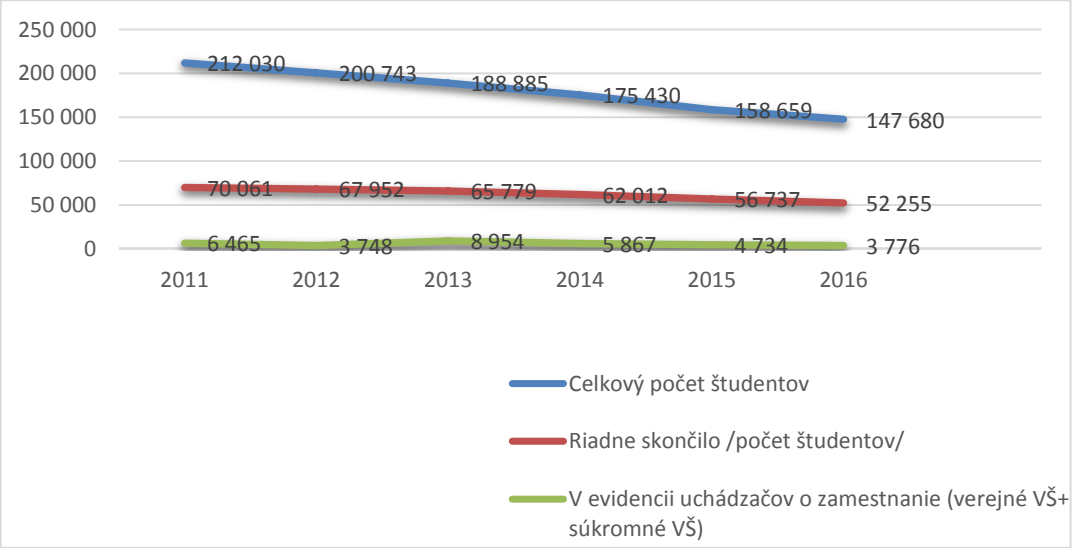

Graf 1 Počet študentov vysokých škôl na Slovensku

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Výročná správa o stave školstva za roky 2011-2016.

Pokles je zapríčinený najmä nepriaznivým demografickým vývojom a možnosťami študovať v okolitých krajinách. Na vyššie uvedenom grafe je možné vidieť klesajúci trend počtu študentov, kedy na začiatku sledovaného obdobia, v roku 2011, bol ich celkový počet 212 030, pričom na konci roka 2016 to bolo 147 680 študentov. Takýto zostup spôsobilo najmä výrazné znižovanie počtu novoprijatých študentov na súkromné vysoké školy; úbytok bol zaevidovaný aj pri externom štúdiu a celkovo klesol aj počet študentov verejných aj súkromných vysokých škôl. Taktiež je viditeľný pokles študentov, ktorí riadne skončili vysokoškolské štúdium (verejných a súkromných škôl), v roku 2011 to bolo 70 061 študentov a v roku 2016 52 255 študentov. Podľa údajov, ktoré poskytuje Úrad práce, sociálnych veci a rodiny SR bolo v septembri 2011 v evidencii uchádzačov o zamestnanie 6 465 uchádzačov, najvyšší počet bol zaevidovaný v roku 2013 až 8 954 a najnižší v minulom roku klesol na 3 776 študentov (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2011-2016).

V oblasti vysokého školstva sa na Slovensku od roku 2000 uskutočnilo množstvo zmien, zmeny sa týkali aj jeho financovania. Vysoké školstvo pri reforme kládlo najväčší dôraz na zvyšovanie kvality a snažilo sa nájsť optimálny model financovania. Súčasťou uskutočnenej reformy bolo taktiež zrušenie právnej subjektivity fakúlt (prešla na univerzity), či proces komplexnej akreditácie. Novelou zákona o vysokých školách došlo k zavedeniu systému viaczdrojového financovania, ktoré umožnilo vysokým školám nadobúdať časť finančných prostriedkov z iných zdrojov, ako aj na základe vlastných aktivít a štát už nepokrýva náklady, ktoré sú spojené s ich činnosťou zo štátneho rozpočtu v plnej výške. Takýto nový systém vytvoril pre vysoké školy priestor pre ich vlastnú motiváciu či efektívne správanie. Slovensko patrí dlhodobo k tým krajinách EÚ, ktorá do vzdelania investuje menej, a to aj napriek tomu, že jednotlivé vlády permanentne deklarujú rozvoj vzdelávania ako jednu z priorít (Jurková 2007).

Hlavným problémom nášho vysokého školstva je jeho podfinancovanie. Ak porovnávame výdavky z verejných zdrojov s vybranými severskými či pobaltskými krajina EÚ, ktoré dali v sledovanom období na vysoké školstvo z verejných zdrojov vyššie podiely HDP (viď tabuľka 1), tak slovenské vysoké školstvo s približne 0,80 % HDP je výrazne podfinancované. Približne v polovici krajín EÚ výdavky na vysoké školy za obdobie 2008 – 2015 vzrástli, avšak vo zvyšných krajinách klesali, a to konkrétne na Slovensku o 7,5 %, v Českej republike o 18,8 % a v Maďarsku o viac ako 20 %. Z tejto oblasti, ako jediné Poľsko navyšovalo výdavky na vysoké školy za toto obdobie o 19,7 %, aj napriek poklesu v počtoch študentov. Aby sme dosiahli pozitívne zmeny v kvalite nášho vysokoškolského vzdelávania a výskumu je potrebné postupne navyšovať verejné zdroje na tento sektor, čím by sa Slovensko priblížilo k priemeru krajín OECD (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2017).

Tabuľka 1 Verejné výdavky na terciárne vzdelanie v pomere k HDP (v %) a v pomere k celkovým verejným výdavkom vo vybraných krajinách (v %) za roky 2011-2014

		2011	2012	2013	2014		2011	2012	2013	2014
Výdavky v pomere k HDP (v %)	**Slovensko**	------	0,806	0,846	0,860	VV v pomere k celkovým VV (v %)	------	2,307	2,334	2,320
	Dánsko	1,688	1,696	1,513	1,607		------	3,746	4,093	4,243
	Fínsko	1,773	1,791	1,782	1,74		3,817	3,655	3,479	3,438
	Švédsko	1,487	1,512	1,526	1,520		3,726	3,741	3,743	3,766
	Estónsko	-------	------	1,888	1,674		-------	2,617	3,552	3,740
	Litva	0,975	------	0,973	1,123		2,589	2,587	2,582	3,003
	Lotyšsko	1,359	1,312	1,280	1,289		3,433	3,827	3,732	3,826

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa OECD. Spending on tertiary education.

Na Slovensku sú najdôležitejším zdrojom financovania verejných a štátnych vysokých škôl dotácie, ktoré sú poskytované z kapitoly Ministerstva školstva na základe tzv. dotačnej zmluvy. Okrem týchto dotácií využívajú verejné vysoké školy na pokrytie svojich výdavkov aj ďalšie zdroje. Súkromné vysoké školy sú financované z vlastných prostriedkov, avšak je možné, aby im Ministerstvo školstva na základe žiadosti poskytlo dotáciu ako neúčelovú priamu platbu. Kritéria, akými sú finančné zdroje rozdeľované medzi vysoké školy sa každoročne upresňujú a sú kombináciou rôznych modelov financovania (Zákon o vysokých školách č.131/2002 Z.z.).

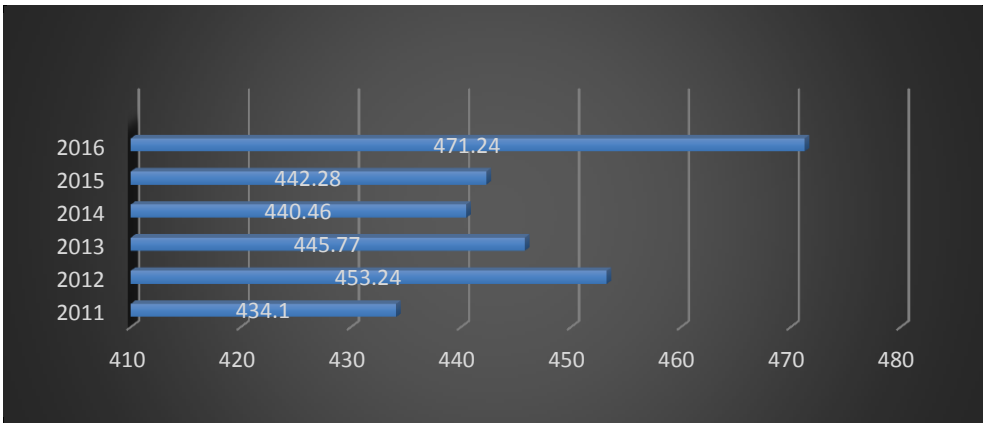

Graf 2 Výdavky na vysoké školstvo na Slovensku za roky 2011-2016 v mil. eur

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Výročné správy o stave školstva za roky 2011-2016.

Najviac počas sledovaného obdobia bolo zo štátneho rozpočtu pre oblasť verejných vysokých škôl vyčlenených v roku 2016 (471,24 mil. eur). V tomto roku bol pre verejné vysoké školy poskytnutý transfer z verejných zdrojov v celkovom objeme 462,03 mil. eur. Tento objem však bol rozpočtovým opatrením MF SR č. 12/2016 navýšený o 20 000 000 eur. Z takto navýšeného objemu finančných zdrojov bola pre vysoké školy vyčlenená suma v hodnote 471,24 mil.eur (zahrnuté aj dotácie pre súkromné vysoké školy). Najmenej zo štátneho rozpočtu dostali verejné vysoké školy v roku 2011 (434,1 mil.eur), prudší nárast bol zaevidovaný v roku 2012 (453,24 mil.eur), pričom nasledujúce tri roky je možné vidieť značný pokles, kedy sa úroveň výdavkov pohybovala vo výške približne 440 mil.eur.

Okrem vyčlenených dotácii, vysoké školy získali aj iné finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu prostredníctvom kapitoly ministerstva a z národného programu rozvoja vedy a techniky, aj medzirezortného programu Oficiálna rozvojová pomoc a z podprogramu Zabezpečenie mobilít a záväzkov v oblasti vzdelávania. Okrem toho získali vysoké školy aj peňažné prostriedky z Európskej únie, konkrétne v Operačnom programe Vzdelávanie a v Operačnom programe Výskum a vývoj (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2011-2016).

Spôsob rozdelenia transferu zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám pozostáva z nasledovných štyroch dotácii:

a) dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov,
b) dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť,
c) dotácia na rozvoj vysokej školy,
d) dotácia na sociálnu podporu študentov.

Určenie konečnej výšky dotácie pre jednotlivé verejné vysoké školy sa realizuje podľa každoročne aktualizovanej metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu, do ktorej ministerstvo premieta ekonomické nástroje, ktoré majú podporiť napĺňanie cieľov vlády v oblasti vysokého školstva (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2015).

Dotácie sa jednotlivým vysokým školám prideľujú podľa známych vstupných a výstupných indikátorov, ktorých váha sa niekoľkokrát menila, čím sa vzorec stáva pomerne nestálym. Medzi hlavné kritéria zaraďujeme:

- počet študentov a absolventov,
- počet PhD. študentov a absolventov,
- štruktúra vyučujúceho personálu (počet profesorov, docentov,...)
- výskumná publikácia, pričom sú vážené kategóriou, ktorá zohľadňuje jednak ich kvalitu, ale aj dôležitosť,
- objem výskumných grantov (z domácich aj zahraničných zdrojov) (Beblavý a Kišš 2010).

Ďalšou slabinou je, že systém, ktorým sú prideľované zdroje pre jednotlivé vysoké školy, sa príliš zameriava na kvantitu a nie na kvalitu. Preto je potrebné si objasniť, čo je to

kvalita a ako je možné ju merať. Vysoké školy plnia jednak vzdelávaciu, ale aj výskumnú funkciu. V prípade výskumu je to jednoduché, pretože jeho kvalitu je možné merať napr. v podobe vedeckých publikácii a ich citácii, porovnateľných medzinárodne aj medzi inštitúciami. Čo sa týka kvality nedá sa striktne pomenovať bezchybný ukazovateľ, preto hovoríme o viacerých nedokonalých indikátoroch. Kvalitu vysokoškolského vzdelávania na medzinárodne porovnateľnej úrovni zmerať nevieme, preto by pomohlo podobné testovanie ako PISA1. Alternatívnym ukazovateľom je umiestnenie vysokých škôl v medzinárodných porovnaniach a ich výsledky vo výskume. Takýmto medzinárodným porovnávaním vysokých škôl sa v súčasnosti zaoberá niekoľko akademických inštitúcií, z ktorých najsúhrnnejšie hodnotenie poskytuje britský Times Higher Education Supplement (TOP 200), americký US News and World Report (TOP 400) a čínska Jiao Tong University (TOP 500). Ani v jednom z týchto rebríčkov sa slovenská vysoká škola nenachádza. Dve české a jedna poľská je v americkom rankingu a v čínskom dve poľské, dve maďarské a jedna česká. Potom fakt, že naše vysoké školy a ich učitelia majú v porovnaní so zvyšnými krajinami OECD menšie finančné prostriedky k dispozícii, je ďalším problémom (Beblavý a Kišš 2010).

1.1 Rozvoj vysokého školstva na Slovensku za sledované obdobie 2011-2016

Rok 2011 bol z pohľadu vysokých škôl štandardným, nedošlo k žiadnemu neočakávanému vývoju. Hlavným problémom v oblasti vysokoškolského vzdelania, na ktorý sa stále poukazuje, sú najmä nízke výdavky na výskumnú činnosť, čo ohrozuje samotný základ vysokoškolského vzdelávania, ktoré vychádza z tvorivej činnosti vysokoškolského učiteľa. Kvôli obmedzeniam, ktoré vyplývali zo stanovených limitov štátneho rozpočtu v roku 2011 neboli podporené žiadne samostatné rozvojové projekty vysokých škôl. Pokračovalo sa v podpore prevádzky, ktorá nadväzovala na centrálne rozvojové projekty z minulého obdobia (portály a centrálne registre), podporovaná bola základná infraštruktúra SANET. Okrem toho sa pokračovalo v centrálnom rozvojom projekte, ktorý bol zameraný na problematiku prípravy pedagogických zamestnancov na vysokých školách pre regionálne školstvo (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2012).

V roku 2012 došlo k podstatnej zmene a to k rozsiahlej novele zákona o vysokých školách. Išlo najmä o zmeny, ktoré sa dotýkali externej formy štúdia a utvorenie právneho rámca na vyžadovanie implementácie vnútorných systémov zabezpečovania kvality na vysokých školách. V tomto roku je možné ako pozitívum hodnotiť fakt, že verejným vysokým školám sa podarilo zaistiť rast miezd ich zamestnancov a pritom udržať kladný hospodárskych výsledok. Negatívom je oblasť rezortných informačných systémov a osobitným problémom je elektronizácia agendy Akreditačnej komisie. Kritickým je aj zabezpečenie rozvoja vysokého škola, kde chýbajú jednak zdroje v rámci štátneho rozpočtu a nie sú vytvorené inštitucionálne kapacity na zabezpečenie tento agendy na centrálnej úrovni (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2013).

V roku 2013 ministerstvo svoju pozornosť zameralo najmä na prípravu krokov do budúcna. V tomto roku ministerstvo vypísalo aj dve výzvy na predkladanie rozvojových projektov vysokých škôl. Začal sa realizovať nový národný projekt s názvom *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti* (mimo Bratislavského kraja). Cieľom tohto projektu je prispôsobiť vysokoškolské vzdelanie potrebám spoločnosti, predovšetkým rozvoja aktívnej spolupráce vysokých škôl so súkromným sektorom (najmä vo forme stáži študentov, zapájania študentov do riešenia aplikačných problémov firiem) pri tvorbe nových študijných programov a odborov a pri skvalitnení už existujúcich študijných odborov. V ďalšom období pokračovala implementácia informačných systémov na centrálnej úrovni, ktorá si naďalej vyžadovala potrebu riešenia kvality poskytovaných údajov zo strany vysokých škôl, podpora základnej dátovej infraštruktúry SANET, ďalej boli poskytnuté licencie spoločnosti Microsoft v rámci programu Campus Agreement pre verejné vysoké školy (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2014).

V roku 2015 došlo k ďalším drobným, ale dosť dôležitým úpravám systému financovania verejných vysokých škôl. Zmeny nastali hlavne pri publikačnej činnosti, kedy sa podstatne znížila dotácia na jednu monografiu, a naopak došlo k navýšeniu podpory článkov v časopisoch, ktoré sú evidované v databázach Web of Science a Scopus. Ďalším krokom bolo aj zavedenie podpory výskumnej činnosti vysokých škôl pre súkromný sektor, podporovať aktivity vysokých škôl, ktoré vedú k spolupráci s daným sektorom, čo by v konečnom dôsledku malo viesť k otvoreniu vysokoškolského sektora. K výrazným zmenám v oblasti financovania nedošlo, keďže čiastočné zvýšenie dotácie na jedného študenta bolo spôsobené najmä poklesom počtu študentov a absolventov. V roku 2015 bola vyhlásená výzva na rozvojové projekty- napr. participácia na projektoch OECD, prostredníctvom ktorých mali vysoké školy možnosť porovnať svoje postupy so zahraničnou praxou a nadviazať tak medzinárodnú spoluprácu aj pre výskumy v budúcnosti (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2016).

Kým na konci Výročnej správy o stave vysokého školstva za rok 2015 bolo konštatované, že chýba strategický dokument pre túto oblasť, v roku 2016 došlo k zmene tohto stavu prijatím dlhodobého zámeru ministerstva. V novembri 2016 vláda SR schválila *Dlhodobý zámer vo vzdelávacej, výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti pre oblasť vysokých škôl na roky 2016-2021*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR sa v oblasti vysokých škôl do roku 2020 plánuje zamerať na nasledujúce priority:

- zabezpečenie dostupného a rôznorodého vysokoškolského vzdelávania,
- zvyšovanie kvality a relevantnosti vysokoškolského vzdelávania,
- prostredníctvom podpory otvorenosti a transparentnosti vysokoškolského prostredia zvyšovať jeho efektívnosť a dôveryhodnosť,
- vytváranie atraktívneho tvorivého prostredia (European Commision 2017).

V tomto roku sa začali aj prípravy zmien vysokoškolského zákona (predovšetkým z pohľadu reformy postavenia Akreditačnej komisie a implementácie Európskych štandardov

a odporúčaní na zabezpečenie kvality vysokoškolského vzdelávania do nášho systému). Ďalej bola podporená činnosť 37 vedeckých tímov, ktoré boli zistené Akreditačnou komisiou v rámci projektu *„Identifikácia špičkových vedeckých tímov vysokých škôl na Slovensku."* Ministerstvo školstva začalo v spolupráci s partnerom SAAIC- Národná agentúra programu Erasmus+ projekt Podpora reformných opatrení v slovenskom vysokoškolskom vzdelávaní (SIHE), v rámci ktorého zrealizuje tri tematické semináre o témach súvisiacich s našim zapojením sa do Európskeho vysokoškolského priestoru. Prvý seminár sa uskutočnil v decembri 2016 v Trnave a umožnil predstaviteľom vysokých škôl získať podnety k zabezpečovaniu kvality vysokoškolského vzdelávania v rámci ich inštitúcií v súlade so Štandardmi a usmerneniami na zabezpečovanie kvality v Európskom priestore vysokoškolského vzdelávania. Viaceré vysoké školy prezentovali svoje skúsenosti so systémami riadenia kvality, ktoré implementujú. Pozitívnym trendom je, že vysoké školy sú v tejto oblasti stále aktívnejšie, časť z nich vytvára špecializované ľudské kapacity na získavanie a analyzovanie údajov potrebných pre riadenie kvality a s tým súvisiacich procesov (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2017).

Pozitívom aj v tomto roku bolo, že pokračoval rýchlejší rast priemerných miezd zamestnancov verejných vysokých škôl, ako bol rast priemernej mzdy v národnom hospodárstve. Taktiež kladne možno hodnotiť aj skutočnosť, že akademická komunita v tomto roku už mala možnosť využívať jednotlivé univerzitné vedecké parky, čím sa značne vylepšil prístup k špičkovej výskumnej infraštruktúre, ktorú je potrebné využívať na riešenie výskumných projektov. V súčasnosti, mnohé publikačné výstupy viacerých vysokých škôl zaznamenali vysoký ohlas vo vedeckej komunite. A práve výskum uskutočňovaný prostredníctvom týchto univerzitných vedeckých parkov majú značný potenciál túto oblasť ešte viac povzbudiť (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR 2017).

2 INŠPIRÁCIE ZO ZAHRANIČIA

Vysokoškolské vzdelávanie v Dánsku sa ponúka na troch úrovniach: krátkodobé, stredné a dlhodobé. Zodpovednosť za vysokoškolské vzdelávanie je rozdelená medzi tri ministerstvá; Ministerstvo vysokého školstva a vedy, dánske ministerstvo kultúry (stredné a dlhodobé vzdelávanie v oblasti umenia) a ministerstvo obrany. V roku 2006 sa začal proces znižovania počtu univerzít. Dôvodom tohto procesu bolo posilnenie výskumu, vzdelávania a inovácií v Dánsku. To viedlo k vytvoreniu novej mapy dánskych univerzít a výskumných inštitúcií v roku 2007. V súčasnosti sa dlhodobé vysokoškolské vzdelávanie sústreďuje na ôsmich univerzitách. V apríli 2006 spustila dánska vláda novú stratégiu, ktorá obsahuje 350 špecifických iniciatív zameraných na zlepšenie vzdelávania, výskumu a podnikania a celkových podmienok pre rast a inovácie v spoločnosti. Medzi kľúčové iniciatívy univerzitného sektora patrili:

- základné prostriedky univerzít by sa mali rozdeliť podľa výsledkov,

- najmenej 50% verejných prostriedkov na výskum by malo byť predmetom otvorenej súťaže,
- vládne výskumné inštitúcie by mali byť začlenené do univerzít,
- všetky univerzitné programy by sa mali hodnotiť podľa medzinárodných štandardov (na tento účel bol zriadený nový nezávislý akreditačný organ),
- systematický dialóg so zamestnávateľmi,
- počet doktorandských štipendií by sa mal zdvojnásobiť,
- špeciálne magisterské programy pre vynikajúcich študentov.

Bývalá vláda vyčlenila 1% HDP na výskum a inovácie od roku 2010 do roku 2012. Vo februári 2010 spustila nová vláda novú stratégiu: *"Dánsko 2020. Znalosti, rast, prosperita a blahobyt*", kde vymedzila 10 cieľov, ktoré sa majú splniť pred rokom 2020, a jedným z cieľov je mať aspoň jednu dánsku univerzitu v desiatich najlepších európskych univerzitách. Bývalá vláda v snahe zlepšiť sektor dánskych univerzít, vytvorila silné vzdelávacie ponuky, ktoré zodpovedajú potrebám spoločnosti, udržiavajú vysokú ambíciu v oblasti výskumu a inovácií. V roku 2010 bolo úspechom aj založenie dánskeho univerzitného centra v Pekingu.

Vzdelávacie inštitúcie majú na financovanie svojich vzdelávacích programov dva zdroje príjmov: štátne dotácie a vlastné príjmy z činností generujúcich príjmy vo forme účastníckych poplatkov atď. Štátne dotácie dosahujú približne 80% celkových finančných prostriedkov a preto sú primárnym zdrojom príjmov pre inštitúcie. Tak ako u nás sa udeľujú vo forme blokového grantu a okrem základných grantov sa poskytuje aj niekoľko účelovo vyčlenených. Výučba je rovnako ako u nás bezplatná, pre dánskych študentov a pre študentov z EÚ / EHP, ako aj pre študentov, ktorí sa zúčastňujú na programe výmeny. Od roku 2006 študenti z krajín mimo EÚ / EHP musia platiť školné. Poplatky za štúdium sa môžu líšiť v závislosti od kurzu. Ročný školný poplatok sa pohybuje od 6 000 eur do 16 000 eur (European Commission 2016).

Dánska vláda sa 31. októbra 2017 dohodla, že na rok 2018 vyčlenia 1,01 miliardy DKK (v prepočte 135 mil.eur) na výskum a vývoj. Prostriedky sa použijú na posilnenie výskumu v oblasti lepšieho zdravia, nových technologických príležitostí a ekologického rastu, ktoré môžu poskytnúť nové riešenia veľkých globálnych výziev a posilniť dánsky vývoz, rast a blahobyt. Časť financií sa použije na výskumné projekty, ktoré môžu pomôcť rozvoju a vzdelávaniu detí z marginalizovaných rodín (Ministry of Higher Education and Science Denmark 2017).

Inšpiráciami pre Slovensku môžu byť aj nasledovné vykonané reformy a projekty v Dánsku**:**

- *Expertný výbor pre kvalitu vysokoškolského vzdelávania v Dánsku***.** Na posilnenie vysokoškolského vzdelávania dánska vláda zriadila takýto externý odborný výbor. Výbor ukončil svoju úlohu v januári 2015, kedy bol uverejnený konečný súbor odporúčaní v apríli 2014 a druhý súbor v novembri 2014. Počas celého procesu sa

výbor zapojil do dialógu s inštitúciami vysokoškolského vzdelávania, so študentmi, učiteľmi, zamestnávateľmi a rôznymi záujmovými skupinami.

- *Vzdelanie musí viesť k zamestnaniu*. Vzdelávacie programy, ktoré dosahovali vyššie miery nezamestnanosti medzi absolventmi majú počet dostupných miest upravených vládou. Cieľom je nasmerovať viac študentov do vzdelávania s dobrými pracovnými príležitosťami a tým znížiť pravdepodobnosť nezamestnanosti po ukončení štúdia. Vzdelávacie inštitúcie mali tri roky na zavedenie nového systému.
- *Zber sociálnej mobility*. V lete 2014 ministerstvo vysokého školstva zriadilo zbor sociálnej mobility, ktorého cieľom je podporiť diskusiu, vyhľadať dialóg, zhromaždiť nápady a navštíviť vzdelávacie inštitúcie. Na jeseň roku 2014 zorganizoval zbor a minister verejné stretnutie o sociálnej mobilite. Na zasadnutí boli predložené najlepšie nápady zo všetkých typov prostredia v Dánsku.
- *Talenty.* V júni 2014 vláda prijala novú legislatívu týkajúcu sa talentov vo vysokoškolskom vzdelávaní. Dánsko musí mať kultúru talentov, v rámci ktorej budú žiaci a študenti na všetkých úrovniach mať najlepšie príležitosti na realizáciu svojho potenciálu.
- *Stratégia internacionalizácie 2.* V apríli 2014 spustila dánska vláda ambiciózny akčný plán na prilákanie a udržanie talentovaných zahraničných študentov a vytvorenie rastu a zamestnanosti v dánskych podnikoch. *Akčný plán Dánsko - atraktívna študijná destinácia - Ako prilákať a udržať talenty zo zahraničia* je súčasťou snahy vlády zvýšiť internacionalizáciu vysokoškolského vzdelávania. Akčný plán je druhou a zostávajúcou časťou rozsiahleho akčného plánu internacionalizácie.
- *Reforma dánskych študentských grantov a pôžičiek.* V apríli 2013 vláda schválila novú reformu týkajúcu sa štátnych dotácií. Reforma do roku 2020 zlepší verejné financie o 2,2 miliardy DKK (0,3 mld.eur), ktorá sa využíva na iniciatívy posilňujúce dánske hospodárstvo, konkurencieschopnosť a vytváranie pracovných miest.
- Niektoré z iniciatív v rámci reformy sú nasledovné:
  - ✓ bonus za rýchlejšie ukončenie vysokoškolského vzdelávania ako je štandardná dĺžka,
  - ✓ vyššia náhrada cestovného pre študentov,
  - ✓ nový rámec pre programy vysokoškolského vzdelávania, ktoré podporujú aktívne ukončenie štúdia vrátane automatického prihlásenia na kurzy a skúšky, lepší a pružnejší prechod medzi bakalárskym a magisterským titulom (European Commision 2016).

Ďalšie inšpirácie nám ponúkajú aj pobaltské krajiny, napr. Estónsko, Lotyšsko či Litva. Najdôležitejšie ciele v oblasti vzdelávania v Estónsku na nasledujúce roky sú uvedené v estónskej *Stratégii celoživotného vzdelávania 2020* alebo v *Stratégii vzdelávania*. Existujú tu dva typy inštitúcií: univerzity a inštitúcie odborného vysokoškolského vzdelávania. V akademickom roku 2015/2016 bolo v Estónsku 24 vzdelávacích inštitúcií, pričom 8 z nich sú súkromné školy, 6 štátnych vysokých škôl a 10 štátnych inštitúcií odborného

vzdelávania. Vzdelávacie školy sú financované predovšetkým zo štátneho rozpočtu. Vysoké školy sú v malej miere financované z rozpočtov miestnych samospráv a môžu prijímať aj prostriedky od tretích osôb (podnikateľov, absolventov atď.).

Do roku 2013 boli vysoké školy financované na základe počtu prijatých študentov dohodnutých s ministerstvom. Od roku 2013 sa financovanie národného vysokoškolského vzdelávania uskutočnilo na novom základe. Odvtedy školy dostávajú podporu na poskytovanie výučby, ktoré už nie sú spojené s počtom konkrétnych študijných miest alebo absolventov. Vzdelávacia inštitúcia sama rozhodne na základe svojho profilu koľko študijných miest vytvorí. Hlavnou myšlienkou reformy financovania bolo, aby financovanie univerzít záviselo od kvality a efektívnosti vzdelávania, berúc do úvahy potreby spoločnosti.

Na pridelenie podpory činnosti univerzitám sa podpisuje verejná zmluva na dobu troch rokov medzi rektorom univerzity a ministerstvom školstva a výskumu, a každoročne sa uzatvára aj zmluva o plnení ako príloha k verejne uzatvorenej zmluve. Dohoda o výkone stanovuje základné povinnosti vyplývajúce z poslania, cieľov a funkcií univerzity a potreby štátu, vrátane povinností týkajúcich sa rozsahu, kvality a efektívnosti poskytovania výučby na úrovni vyššieho vzdelávania a podmienok jeho financovania (European Commission 2016).

Reforma 1- Viac stabilné financovanie inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Zmeny zákona o vysokých školách nadobudli účinnosť 1. januára 2017. Reformou sa do modelu financovania vyššieho vzdelávania zaviedla nová zložka - základné financovanie. Operačné financovanie je rozdelené do dvoch častí:

- základné financovanie (najmenej 80%) na základe priemernej prevádzkovej podpory inštitúcie za posledné tri roky,
- zvyšných 20% získajú inštitúcie na základe plnenia ukazovateľov výkonnosti (17%) a plnenia dohody, ktorú podpísali s ministerstvom (3%).

Cieľom bolo zvýšiť stabilitu financovania vysokých škôl, zamerať sa viac na kvalitu, účinnosť a úlohu vysokej školy v spoločnosti. Vo financovaní výkonov všetky verejné vysokoškolské inštitúcie budú navzájom medzi sebou súťažiť. Inštitúcie s lepšími výsledkami získajú pomerne viac finančných prostriedkov na výkon. Ukazovatele výkonnosti sú priamo spojené s cieľmi vysokoškolského vzdelávania, ako je napr. miera zamestnanosti absolventov, počet absolventov, ktorí pokračujú v štúdiu, mobilita študentov a pod. (European Commission 2015).

Reforma 2- Reforma vysokoškolského vzdelávania v Estónsku 2012+. Medzi ciele reformy patrí:

- ✓ zvýšiť schopnosť inštitúcií vysokoškolského vzdelávania reagovať na potreby trhu práce,
- ✓ rozšíriť prístup a zvýšiť efektívnosť vzdelávania,

- ✓ zmeniť systém financovania a zaviesť kontrakty výkonnosti s cieľom stanoviť ciele a podporiť inštitúcie pri posilňovaní ich zodpovednosti,
- ✓ internacionalizácia,
- ✓ zavádza sa nový typ štipendií, ktorý motivuje študentov k štúdiu v oblasti STEM (napr. inteligentná špecializácia),
- ✓ vzdelávanie v oblasti podnikania, doktorandské štúdium, rozvoj systémov praktického vzdelávania atď. (European Commision 2015).

Ďalšie inšpirácie nám ponúka Lotyšsko, ktoré v roku 2015 zaviedlo trojpilierový model financovania vysokých škôl. Je určený na zlepšenie systému financovania a obsahuje:

- základné financovanie na zabezpečenie študijných procesov,
- financovanie založené na výkonnosti a
- financovania rozvoja.

Kabinet ministrov schválil nariadenie o financovaní vysokých škôl podľa ich úspechov. Vysoké školy, kde sa študenti a noví výskumní pracovníci najviac úspešne zapájajú do výskumu a tvorivých aktivít, realizujú medzinárodné výskumné projekty a spolupracujú s priemyslom, získajú finančné prostriedky založené na výkonnosti. Na rok 2015 je celkový plánovaný grant na vysokoškolské inštitúcie vo výške 5,5 mil. eur a na rok 2016 je to 6,5 mil. eur. Nový trojpilierový model financovania má za cieľ zlepšiť systém financovania vyššieho vzdelávania (European Commision 2017).

Inštitúcie vysokoškolského vzdelávania v Litve majú možnosť žiadať a získať cielenú podporu pre rozvoj interných systémov riadenia kvality (napr. vývoj systému, školenia personálu, testovanie a zlepšovanie systému), implementáciu osvedčených postupov a podporu zapojenia sociálnych a ekonomických partnerov do procesu riadenia kvality. Tieto akcie nazvané "*Vývoj a implementácia vnútorných mechanizmov riadenia kvality*" sú neoddeliteľnou súčasťou národného študijného programu**.** V Litve sa v roku 2012 zaviedlo cielené financovanie vysokoškolského vzdelávania pre implementáciu konkrétnych, ale často nepoužívaných študijných programov, pričom sa zohľadnil dopyt po konkrétnych odborných pracovníkoch potrebných pre štát a ďalší rozvoj rôznych regiónov a odvetví (European Commission 2017).

ZÁVER

Vysoké školstvo a vysokoškolské vzdelanie reálne prispieva k rozvoju a konkurencieschopnosti ekonomiky, k nárastu HDP a produktivity práce. Aj keď slovenské vysoké školstvo v minulom štvrťročí expandovalo kvantitatívne, kvalita však klesala. Znižuje sa aj uplatnenie absolventov vysokých škôl a kvalifikácia s ktorou prichádzajú na pracovný

trh, nezodpovedá požiadavkám, ktoré zamestnávatelia vyžadujú. Za znižujúcou sa kvalitou vysokých škôl sú viaceré spoločenské príčiny, ktoré nevedia vysoké školy priamo ovplyvniť, medzi ne patrí napríklad dlhodobé podfinancovanie a nízka systémová podpora vysokých škôl (Kontrová a kol. 2015).

Trhy práce neustále vyžadujú viac a viac absolventov s vysokoškolským vzdelaním a aby táto požiadavka mohla byť splnená budeme musieť viac investovať do tohto systému. Ako však vieme, zatiaľ čo požiadavky narastajú, financovanie z verejných zdrojov klesá. Reforma vysokého školstva je už dlhší čas v agende európskej spolupráce a takúto výzvu o modernizácii vysokých škôl presadzovala Európska komisia, ktorá zdôrazňovala, že univerzity sú kľúčovými aktérmi v budúcnosti Európy. Vysoké školy v Európe sú financované predovšetkým z verejných prostriedkov, aj keď v niektorých sa presadzuje financovanie zo súkromných zdrojov. V severských krajinách Európy sú verejné výdavky na vysoké školstvo značne vyššie ako je priemer, a to najmä v dôsledku dobre prepracovaného systému podpory študentov (European Commission 2011).

Navrhované možnosti zlepšenia stavu vysokého školstva na Slovensku:

- upraviť študijné programy, ktoré sú viac orientované na trh práce,
- upraviť systém financovania verejných vysokých škôl tak, aby boli dotácie viac závislé od uplatnenia absolventov na trhu práce, napr. zahrnutie miezd a zvyšovanie vplyvu mieru nezamestnanosti vo vzorci pre výpočet dotácii,
- priblížiť sa k systému, ktorý by zvyšoval konkurenciu medzi školami (INEKO 2017),
- prostriedky z fondov EÚ a Kohézneho fondu sú významným zdrojom v oblasti vzdelávania či vedy a výskumu, a preto by sa mali využívať skôr na budovanie výskumných kapacít v prospech ľudských zdrojov na úkor dôrazu na infraštruktúru,
- viac sa sústrediť na posilnenie spolupráce so strategickými partnermi (podnikmi, samosprávnymi jednotkami, zahraničnými vysokými školami),
- v rámci kritérií pri rozpise dotácii by sa mal posilniť dôraz na výstupy vo vedeckej činnosti (v prvom rade citácie, druhý indikátor s menšou váhou by mali mať publikácie v renomovaných karentovaných časopisoch) (Beblavý a Kišš 2010),
- z vyššie uvedených krajín inšpiráciou by mohli byť napr. realizácia systematického dialógu so zamestnávateľmi či úprava počtu študijných miest podľa miery nezamestnanosti.

LITERATÚRA

BEBLAVÝ M. a KIŠŠ, Š., 2010. *12 riešení pre kvalitnejšie vysoké školy. Niekoľko nových myšlienok do diskusie o reforme VŠ na Slovensku.* Bratislava: ADIN. ISBN 978-80-89244-52-2.

EUROPEAN COMMISSION, 2016. *Latvia: Ongoing reforms and policy developments* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Latvia:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

EUROPEAN COMMISSION, 2017. *Lithuania: Ongoing reforms and policy developments* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Lithuania:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

EUROPEAN COMMISSION, 2016. *Denmark: Higher education* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Higher_Education

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Denmark: Ongoing reforms and policy developments* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Estonia: Ongoing reforms and policy developments* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Estonia:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

EUROPEAN COMMISSION, 2016. *Estonia: Higher education funding* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Estonia:Higher_Education_Funding

EUROPEAN COMMISSION, 2017. *Slovakia: Ongoing reforms and policy developments* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Slovakia:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

EUROPEAN COMMISSION, 2011. *Modernisation of higher education in Europe: Funding and the social dimension* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/efd61e1f-8c7d-44b7-a7d9-ba0221392ebe/language-sk/format-PDF/source-search

HANOVÁ, M. a kol., 2016. *Posilnenie úlohy vysokých škôl v regiónoch.* Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. ISBN 978-80-972336-0-0.

INEKO, 2017. *Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: http://www.ineko.sk/file_download/1164

JURKOVÁ, J., 2007. Vybrané aspekty financovania vysokého školstva na Slovensku. In *Medzinárodná vedecká konferencia SEMAFOR. Ekonomika firiem 2007.* Košice: Ekonomická univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta so sídlom v Košiciach. ISBN 978-80-225-2482-7.

KONTROVÁ, M. a kol., 2015. *Vysoké školy, pracovný trh a uplatnenie absolventov* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://www.centire.com/sk/publikacie/vysoke-skoly-pracovny-trh-a-uplatnenie-absolventov

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR, 2012-2017. *Výročné správy o stave vysokého školstva za rok 2011- 2016* [online]. [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/vyrocne-spravy-o-stave-vysokeho-skolstva/

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR, 2017. *Učiace sa Slovensko* [online]. [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/7532_uciace-sa-slovensko2017.pdf

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE, 2017. *Political agreement reached to distribute DKK 1 bilion to research and development* [online]. [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: https://ufm.dk/en/newsroom/press-releases/press-releases-2017/political-agreement-reached-to-distribute-dkk-1-billion-to-research-and-development

OECD, 2017. *Spending on tertiary education* [online]. [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: https://data.oecd.org/eduresource/spending-on-tertiary-education.htm#indicator-chart

OCHRANA, F., PAVEL J., VÍTEK, L. a kol., 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada. ISBN 978-80-2473-228-8.

Zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách

KONTAKTNÁ ADRESA

Mgr. Lucia Rožová
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy
Popradská 66, 041 32 Košice
luciarozova12@gmail.com

ZOZNAM PREDNESENÝCH PRÍSPEVKOV NA MEDZINÁRODNOM VEDECKOM SEMINÁRI

Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu základné východiská projektu
doc. Ing. PhDr. Stanislav Konečný, PhD., MPA.

QUO VADIS MUNICIPALITY ? Vymedzenie pôsobnosti územnej samosprávy z pohľadu sociálnych služieb
doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, PhD.

Mestá z pohľadu sociológie kriminality vo verejnej správe
prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, DrSc.

Making Inclusive Education Work – Example of the Slovak Republic
M.A. Gábor Szüdi, PhD. a Ing. Jaroslava Szüdi, PhD.

Výdavky na vzdelávanie ako determinant ďalšieho rozvoja spoločnosti a jej ekonomiky
prof. Ing. Viktória Bobáková, CSc. a PhDr. Jana Džuňová

Samospráva ako hlavný aktér kreovania miestnych komunít (komunitnej práce) prostredníctvom neformálneho vzdelávania
PhDr. Daniela Hrehová, PhD. a Mgr. Gizela Brutovská, PhD.

Komparácia verejných výdavkov na služby sociálneho štátu v krajinách EÚ
Ing. Eva Výrostová, PhD.

ZOZNAM ÚČASTNÍKOV MEDZINÁRODNÉHO VEDECKÉHO SEMINÁRA

1. doc. PhDr. Mária Adamcová, PhD., Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
2. prof. Ing. Viktória Bobáková, CSc., Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
3. Mgr. Gizela Brutovská, PhD., Katedra spoločenských vied, Technická univerzita v Košiciach
4. PhDr. Jana Džuňová, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
5. PhDr. Miroslav Fečko, PhD., Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
6. JUDr. Hedviga Geffertová, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
7. doc. PhDr. Ing. Janigová Emília, PhD., Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku
8. Ing. Štefan Janiga
9. doc. Ing. PhDr. Stanislav Konečný, PhD., MPA, Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
10. Mgr. PhDr. Rastislav Král, PhD., Katedra verejnoprávnych disciplín, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
11. PhDr. Ondrej Mitaľ, PhD., Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
12. PhDr. Veronika Nováková, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
13. prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, DrSc., Ústav pedagogiky a sociálnych štúdií, Pedagogická fakulta, Olomouc
14. doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc., Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
15. Mgr. Lucia Rožová, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
16. M.A. Gábor Szüdi, PhD., Zentrum für soziale innovation, Viedeň a Ekonomická univerzita v Bratislave
17. Ing. Jaroslava Szüdi, PhD., Sekcia vedy a techniky, MŠVVaŠ SR
18. Mgr. Veronika Šafárová, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
19. doc. Mgr. JUDr. Dušan Šlosár, PhD., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, UPJŠ v Košiciach
20. Mgr. Jana Volochová, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
21. Mgr. Matúš Výrostko, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
22. Ing. Eva Výrostová, PhD., Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach
23. JUDr. Vladimíra Žofčinová, PhD., Katedra verejnoprávnych disciplín, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach

Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu
Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára

Zostavovateľ: Ing. Eva Výrostová, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Odborné poradenstvo: Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach
http://www.upjs.sk/pracoviska/univerzitna-kniznica
Rok vydania: 2018
Náklad: 50 ks CD-ROM
Umiestnenie: http://unibook.upjs.sk
Dostupné od: september 2018
Počet strán: 86
Rozsah: 5,5 AH
Vydanie: prvé
Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

ISBN 978-80-8152-624-4 (publikácia na CD-ROM)
ISBN 978-80-8152-625-1 (e-publikácia)